AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • YIL: 17 • OCAK 2007 • 5 YTL. (KDV DAHİL)

insancıl

ISSN 1300-4158

2007/01

- Yabancılaş(tırıl)mış Postmodern Türk(iye) İnsanı ve "Münevveri"
- Nihilizm ve "Babalar ve Oğullar"
- Ömer Naci Soykan'ın Ahlak Felsefesi
- "Nasıl Yapmalı" Nasıl Okunmalıdır
- Şiire Tutunan Üç Şair
- Öykücü Servet Çolak'la Söyleşi
- Hep Yolda

YILDIZ GÜNCESİ'nde

— Şiirin Lav İzleri
— Şehir
— Avrupa Birliği ve Çokkültürlülük Yalanı
— Bir Liberal... Ponimayev
— Deneysel Opera

yeni yılda esenlikler dileriz...

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez

Yayın Türü: Aylık yerel süreli yayın

Sahibi ve Yazı İşleri Sorumlusu Berrin TAŞ

Genel Yayın Yönetmeni Cengiz GÜNDOĞDU

Kurum Yazmanı Şadiye GÜLE

Ofset Hazırlık ve Kapak Tasarım Deniz SARAÇ

Baskı ILICAK Matbaası

Dağıtım DOĞAN Dağıtım A.Ş.

Yazı Kurulu
•Cengiz GÜNDOĞDU, •Servet ÇOLAK, •Berrin TAŞ

Danışma Kurulu
•Prof.Dr.Medar ATICI (Galatasaray Üniversitesi), •Prof.Dr.Melih BAŞARAN *(Galatasaray Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Sabrı BÜYÜKDÜVENCİ *(Ankara Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Ahmet CEVİZCİ *(Uludağ Üniversitesi)*, •Prof.Dr Yasin CEYLAN *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*, •Doç.Dr.Cengiz ÇAKMAK *(İstanbul Üniversitesi)*, •Doç..Dr.Zeynep DİREK *(Galatasaray Üniversitesi)*, •Prof. Dr.Ahmet İNAM *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*, • Prof.Dr Sevgi İYİ *(Maltepe Üniversitesi)*, •Prof.Dr Ömer Nacı SOYKAN *(Mimar Sinan Üniversitesi)*, •Prof.Dr Harun TEPE *(Hacettepe Üniversitesi)*

İNSANCIL hakemli bir dergidir. Danışma Kurulu'nun onayladığı yazılarda bu durum belirtilmiştir

Adres: Kuçukparmakkapı, Ipek Sok. Zafer Han No.10 Beyoğlu-Istanbul Tel./Belgeç (0212) 249 80 19
E-mail: insancildergisi@hotmail.com **www.insancil.com**

Yurtiçi yıllık abone bedeli: 60.000.000 TL - 60 YTL
Yurtiçi ödemeler için
T.İş Bankası Parmakkapı-Beyoğlu-Istanbul Hesap No. 1042 0577792
Posta Çekı 666043
TEB Maçka Şb. Hesap No.0045 00 42982

Yurtdışı yıllık abone bedeli: 70 Euro ya da 70 $
Yurtdışı ödemeler için
T İş Bankası Atakoy-Istanbul 1137 30100317 9305 (Euro Hesabı,
T İş Bankası Parmakkapı-Beyoğlu-Istanbul 1042 301000 0153677 (Dolar Hesabı

Ödemeler Berrin TAŞ adına yapılacaktır.

İÇİNDEKİLER

S. ÖZBUDUN - T. DEMİRER	YABANCILAŞ(TIRIL)MIŞ POSTMODERN TÜRK(İYE) İNSANI VE "MÜNEVVERİ"	1
Eylem HACIMURATOĞLU	ÖMER NACİ SOYKAN'IN AHLAK FELSEFESİ	12
Fatma KORCAN	ATEŞTEKİ ÇİÇEK (ŞİİR)	19
Gazi BARAN	"NASIL YAPMALI" NASIL OKUNMALIDIR? (I)	20
Berrin TAŞ	HEP YOLDA	25
Gonca TÜÇ	ŞİİRLER	27
Güngör GENÇAY	ŞİİRE TUTUNAN ÜÇ ŞAİR	28
İbrahim TIĞ	ANNE ÖLDÜ (ŞİİR)	30
Beyhan ASMA	NİHİLİZM VE "BABALAR VE OĞULLAR"	31
Ayten YILMAZ	RESSAMIN AŞKI (ŞİİR)	32
Esen ÖZMAN	SÖZDE ERMENİ SOYKIRIMI!... ORHAN PAMUK'UN ÖDÜLÜ!... BABA VE PİÇ!...	33
İlke BEREKETLİ	İMGESİ ÇİÇEK KADIN (ŞİİR)	34
İsmet Kemal KARADAYI	İSTANBUL'LA FRANKFURT'UN ARASI - XI	35
Mustafa TABAK	SENİ SEVDİKÇE (ŞİİR)	36
Semih AKYAZI	DEMİRYOLUNUN AŞAĞISI (ÖYKÜ)	37
İlke BEREKETLİ	ÖYKÜCÜ SERVET ÇOLAK'LA SÖYLEŞİ	39
Cengiz GÜNDOĞDU	YILDIZ GÜNCESİ	45
Cengiz BEKTAŞ	ŞİİRLER	48

YABANCILAŞ(TIRIL)MIŞ POSTMODERN TÜRK(İYE) İNSANI VE "MÜNEVVERİ"

Sibel ÖZBUDUN - Temel DEMİRER

"Nice insanlar gördüm üstlerinde elbise yok, nice elbiseler gördüm içlerinde insan yok."(1)

Başlığı bir hayli "iddialı" bulunabilecek bu yazıda, bizim tezimiz çok basit: Postmodern yabancılaşma kesitinde, ancak bu zulme sonuna kadar başkaldıran insandır; ya da insan olmak artık isyanla mümkündür...

Tıpkı Paul Eluard'ın, "*İnsanlarda tek zorlu kanun, / savaşlara, yoksulluğa karşı / kendilerini ayakta tutmaları, / ölüme karşı yaşamalarıdır,*" dizelerindeki üzere...

"İyi de neden" mi? Çünkü!

"*• Aklımızı yitiriyoruz. Paranoya boyutunu aşıyoruz. Paranoya yalnızca bir olgu olarak kalmıyor. Histerilerle sarsılıyoruz. Paranoyamız şiddete dönüşüyor...*

• İnancımızı yitiriyoruz. Pusulamız yok. Neye göre ve hangi yöne doğru gideceğimizi bilemiyoruz. Serseri mayın gibi ortalıkta dolaşıyoruz. Yalnızca birbirimize çarparak birbirimizi tüketiyoruz. Yitirilen inançla birlikte kendimize saygımız kalmıyor. Aşağılanıyoruz!

• Korkunun egemen olduğu atmosfer, her tür farklılığı tehdit olarak sınıflandırıyor. Sessizliği bozan her kıpırdama, histeriyi azdırıyor..."(2) vd.leri, vb.leri...

I. AYRIM: KÜLTÜR ENDÜSTRİSİNDE İNSAN(LIK)IN HÂL(LER)İ

"*Modern dünyada kültür, her şeyi metalaştıran bir yapı olarak işlev görürken kendisini de parça parça satışa sunmaktadır. Toplumsal değerler ve normlar iki yönlü bir yapıya bürünerek bir taraftan kitsch'leşmiş bireyin kendi çıkarına yönelik bir araç işlevini görürken, diğer taraftan da kapitalist sistem içerisindeki hâkim sınıfın çıkarını koruyan bütünleşmeyi sağlar.*"(3)

"*Popüler kültür diye adlandırılan, insanları kendileri ve bu dünyada olup bitenler üzerinde, yaşamın anlamı üzerinde düşünmeye değil, fakat hep kendileri gibi'lerden oluşma sürüler içerisinde yaşamaya, o sürülerle en yoğun düzeyde uyum sağlamaya iten, insanlara eğlence ve boş zamanlarını doldurma adı altında düşünmelerine zaman ve olanak sağlamayacak pespayelikleri sunarak sonunda onları giderek anonimleşen iktidarların pençesine iten yönelim, artık bu ülkenin gençliğinin hatırı sayılır bölümü üzerinde de mutlak iktidarını kurmuş durumdadır.*"(4)

"*Tekelci devlet kapitalizmi içinde egemenlik sağlayan sınıfa dahil olmayan herkes yalnızca egemenliğe tabi bir nesne konumundadır. Herkes birbirinin yerine konulabilir. Modern üretim teknikleri kişileri manipüle etmiş ve terörizme varan yönetim biçimleri bu şekilde ortaya çıkmış/ kabul görmüştür.*"(5)

Bu bağlamda "*Kültür endüstrisinin yaptığı, müşterilerinin tepkilerine uyarlanmaktan çok, onları kalıpazanca imal etmektir*".(6) "*Herkes kazancı kadar bir değere sahiptir, herkes değeri kadar kazanır. Ne olduğunu kendi ekonomik varoluşundaki değişmeler aracıyla öğrenir. Kendini başka bir şey olarak tanımaz.*"(7)

Söylemi siyasal olanı dışlayan, soruları teknik ve kişisel dünyayla sınırlandırarak, oydaşma yaratan kapitalist kültür endüstrisinin devreye soktuğu, "*İleri işleyim uygarlığında rahat, pürüzsüz, usa uygun, demokratik bir özgürsüzlük yürürlüktedir*".(8)

Söz konusu "*özgürsüzlük*" ya da "*gönüllü kulluk*"ta burjuva medyanın rolü kilit önemdedir...

İnsan(lık)a "*Non vidi, ergo non est*"(9) dedirten kapitalist medya; kültür endüstrisinin çok önemli silahlarındandır. Çünkü o kapitalistlerin elinde, -Erol Büyükmeriç'in deyişiyle- "*Duyulan duyulmayanı, bilinen bilinmeyeni örtebilir...*"

"*TV ile gösterilen şey, 'gerçek' gibi ortaya konur ve gerçek olarak algılanır...*"(10)

Medyanın devasa iletişim gücüyle vaftiz edilmiş, "*Kültür endüstrisiyle yönetilen birey, önüne koyulan seçenekleri tükettiği ölçüde kendini özgür olarak*

hissetmektedir. Birey olmak; kendi kararlarını verebilmek, dünyevi varlığını ve anlamını kendini yaratabilmek olarak tanımlanmış fakat birey olduğuna inandırılan insanların tüm yetisi 'tercih yapmak' *ile sınırlandırılmıştır ki, bu durumda bile kitlelerin tercihleri sistem tarafından belirlenir. Dolayısıyla modern toplumda* bireyin düşüşü' *söz konusudur. Kitle iletişim araçlarının yarattığı kültür karşısında birey edilgin bir durumdadır. Modern toplumda bireyler kitleler kültür endüstrisinin oluşturduğu kategorilere hapsedilmiştir... (...)*

Modern insan, sistem tarafından hapsedildiği sahtelikler kıskacının farkında olmaksızın, sistemin standartlarını kendi tercihi olarak algılamaktadır. Dolayısıyla modern toplumda bireyin başka bir bireyden tek farkı tükettiklerinin farkıdır. Marcuse bu durumu 'tek boyutluluk' *olarak kavramlaştırır...*"(11)

I.1-) "MODERN İNSAN"

Bu dizaynda "Dünya sistematikleştirilmiş bir dehşettir; ama bu yüzden dünyayı bütünüyle bir sistem olarak düşünmek de ona fazla değer biçmek olur; çünkü birleştirici ilkesi nifaktır ve genelle tikelin uzlaşmazlığını olduğu gibi koruyarak sağlıyordur uzlaşmayı. Canavarlıktır dünyanın özü; ama görünüşünü; sürüp gitmesini sağlayan yalan, bugün için hakikatin vekilidir."(12)

"*Eskilerin* 'dehrileşmek' *veya* 'asrileşmek' *dediği, bizim* 'modernleşmek' *veya* 'çağdaşlaşmak' *dediğimiz şey elbette çok önemlidir. Bu sayede toplumlar daha zengin oluyor. İnsanlar daha sağlıklı ve uzun yaşıyor. Eski zaman toplumlarında hayal bile edilemeyecek imkânlarımız var. Elektrik, radyo, televizyon, tıbbi teknoloji, bilgisayarlar, uçaklar...*

Modern insan daha özgür. Ama aynı zamanda daha yalnız. Modern insan biyolojik olarak daha sağlıklı. Ama psikolojik bakımdan belki daha sağlıksız, bunalmış, intihara eğilimli, saldırgan gözüküyor. Ülkelerin geliştikleri oranda insanların daha mutsuz olduklarını ileri sürenler de az değil..."(13)

"*Bugün gelişmiş toplumların tehlike ve kendiliğindenlikten arındırılmış ruhsal ve fiziksel hijyenik mekânlarında sıkılarak yaşayanların en büyük sorunlarından biri depresyon. Birçok batılının heyecansız hayatlarında, havaalanında bir bavullarının kaybolması bile unutamayıp defalarca anlattıkları bir macera. Hele günün birinde işlerimizi robotlar yapmaya koyulduğunda, kendimizi her yaşantıya aç tüketici konumunda bulacağız.*

Yeni totalitarizmin baş göstergelerinden 'political correctness'*ın da yaşamı, düşüncelerimizi hatta konuşurken sözcük seçimlerimizi bile denetlediği bir dünyada, mal mülke doyanlara maceralar satılıyor. Yaşantı ekonomisi bu alanda yatırım yapanlara büyük paralar kazandırıyor. Bu yeni ekonomide, herhangi bir maldan çok düşlerimizin tüketicisiyiz. İstanbul'da özel alanı olan ve savaşçılık oynanan* 'paint ball' *buna bir örnek. Üstümüzde askeri kamuflaj üniformaları, saklandığımız yerden pusu kurarak tüfek namlularımızın ucundan çıkan boyalı toplarla yapmacık düşmanlarımızla savaşıp, ölüp, öldürebiliyoruz. Paramız varsa astronot olabiliyor, ünlü politikacılarla para karşılığı yemek yiyip onlarla parlak düşüncelerimizi tartışıp dünyayı kurtarıyor, çoğu yasadışı olan seks ve macera turizminde Freud'un tahayyül edemeyeceği şuuraltı düşlerimizi gerçekleştirebiliyoruz.*

Dünyamızda varlıklı ile yoksul arasında giderek açılan uçurum, türümüzü hayatın anlamı ve ahlaki değerlerimiz açısından da başka bir uçurumun eşiğine getirmektedir."(14)

Özetle, "*Yaşamın içinde var olmanın yolunun toplumsallıktan değil bireysellikten geçtiğini varsayan tüketen toplum anlayışı, zaman içerisinde* 'tüketen bireyler'*e dönüşür*"ken;(15) Jean Baudrillard da, bir aldatmacadan, masaldan başka bir şey olmayan tüketim toplumlarında/"*göstergeler imparatorluğu*"nda, "*sıfırlar toplamının*" üyesine dönüştürülen insanların, "*iyilik-kötülük*" kavramının yerine "*mutluluk-mutsuzluk*" kavramının ikame edildiğine dikkat çeker,(16) haklı olarak...

Bu tabloda, Serhan Ada'nın, "*Yalnızlık ve issızlık duygusu kayıplar arasında... Yalnızlık duygusunun kaybı da başlı başına bir yalnızlık aslında,*"(17) diye betimlediği kıskacın orta yerindeki "*Modern insan... hiçbir şey üretmeden tüketen, sürekli bireyselleşme ve yabancılaşmadır...*".(18)

I.2-) YABANCILAŞMA -META FETİŞİZMİ- HAKKINDA

"*Yabancılaşmış olmak, insanın olabileceği ve olması gerektiği tüm şeylerin yok edilmesidir.*"(19)

"*Yabancılaşmış olmak insan için; kendi fiziksel ve tinsel etkinliğinin ürünü üzerinde etkinliğini yitirmesi, özgürce seçilen yaratıcı emek olanaklarının yok olması, yaşamın bütün zenginliklerinin yapay nesnelere sahip olma gereksinimine indirgenmesi, diğer insanlara yabancılaşma ve bunun sonucu olarak, karşılıklı güven ve dayanışma ilişkileri yerine nefret, kıskançlık ve sömürü ilişkileri demektir.*"(20)

İşte tamda bunun için "*Meta Fetişizmi Nedir?*" sorusunun yanıtlanması gerekir...

"*Metaların toplumumuzdaki egemenliği öylesine yaygındır ki bu sanki kaçınılmaz doğal bir durum gibi görünür. Bütün başarılarımız, ürettiğimiz her şey Marx'ın belirttiği gibi metalar olarak görünürler:* 'Kapitalist üretim tarzının hüküm sürdüğü toplumların zenginliği geniş bir metalar topluluğu olarak görünür.'(21)

Kapitalizm, içinde metanın 'bir bütün olarak toplumun evrensel bir kategorisi' *haline geldiği ilk genelleştirilmiş meta üretimi sistemidir. Meta üretimi-*

nin egemenliği, yarattığımız dünyayı nasıl deneyimlediğimize ilişkin belirtiler taşır...

Metaların pazardaki dolaşımı, hatta işçilerin ürettikleriyle doğrudan bir ilişkiye sahip oldukları üretilme sürecinden daha fazla gizeme bürünür. Metalar pazara gönderilip parayla ve ardından da başka metalarla mübadele edildiğinde bu ilişki kaybolur. Marx'ın yazdığı gibi, 'gerçek üretim süreci doğrudan üretim süreciyle dolaşım sürecinin birliği olarak içinde içsel bağlantı damarının gittikçe kaybolduğu, üretim ilişkilerinin birbirlerinden bağımsız kılındığı ve parça değerlerin birbirinden bağımsız biçimler içinde katılaştıkları yeni oluşumların ortaya çıkmasını sağlar'.(22)

Marx metaların dolaşımının bireysel üreticiler arasındaki ilişkileri ürettikleri metalar arasındaki ilişkilere nasıl dönüştürdüğünü açıkladı. Onlar birbirlerinden ayrılsalar da tamamen birbirlerinin metalarına bağlıdırlar:

Metaların sahipleri kendilerini bağımsız özel üreticilere dönüştüren iş bölümünün aynı zamanda toplumsal üretim sürecini ve bireysel üreticilerin birbirleriyle ilişkilerini meydana getirdiğini de anlarlar; onlar yine bireylerin birbirlerinden bağımsızlığının çok yanlı maddi bağlılık sistemine bir karşılık ve ilaveye sahip olduğunu da anlarlar.(23)

Kapitalist sistemde bireylerin birbirleriyle üretici ilişkilere girmeleri için bazı şeylere -işgücü veya üretim malzemeleri gibi- sahip olmaları gerekir. Sonuç olarak, bireylerin kendilerinden ziyade 'sanki şeyin kendisi üretim ilişkilerini kurmak için bir yeteneğe bir değere sahip görünür.'(24)

Bireyler ancak metaların sahipleri olarak üretim sürecine girdiklerinden metalar toplumsal niteliklere sahip olurlar. Marx bu süreci şöyle betimlemiştir: 'O halde üreticiler için kendi özel emekleri arasındaki toplumsal bağıntılar kendi işlerindeki kişiler arasındaki toplumsal ilişkiler olarak değil kişiler arasındaki maddi ilişkiler ve şeyler arasındaki toplumsal ilişkiler olarak görünür'(25)

Metaların dolaşımında paranın rolü bu sürece gömülmüş insan bilincini biçimlendirir. Para temsil ettiği nesnelerin değerini yüklenir, değerin kendisini yaratabilen bir güç gibi görünür. Meszaros'un ifade ettiği gibi: Para bu muazzam güçlere doğal nitelikler olarak sahip olmak için kazanılır. İnsanların paraya karşı tavrı şüphesiz, en yüksek noktasına sermayeye dayalı çıkarda ulaşarak kapitalist fetişizmin göze çarpan örneğidir. Burada insanlar paranın daha fazla para, kendini-genişleten değer yarattığını gördüklerini düşünürler... İşçiler, makineler, ham maddeler -bütün üretim unsurları- salt yardımlar düzeyine düşürülür ve paranın kendisi zenginliğin üreticisi yapılır.

Böylece para büyük yeteneklere kavuşur ama bu paranın öteki yüzünde bütün insani arzularımız ve yeteneklerimiz Marx'ın sahip olma duygusu dediği şeye yakalanırlar: 'Özel mülkiyet bizi öylesine aptal ve dar kafalı yapmıştır ki bir nesne ancak ona sahip olduğumuzda, bizim için bir sermaye olarak var olduğunda ya da doğrudan doğruya elde ettiğimiz, yediğimiz, içtiğimiz, giydiğimiz, içinde oturduğumuz vs. zaman kısaca onu kullandığımız zaman bizim olur' *Marx ayrıca bu sahip olma arzusunun nasıl hem uyarılıp hem de reddedildiğini de betimlemiştir:* 'İşçinin yaşamasına yetecek kadarına sahip olmasına izin verilir ve onun ancak sahip olmak için yaşamasına izin vardır.'(26)

Özellikle Ekonomi Politik ve Felsefe El Yazmaları*'dan kavrayıcı bir pasajda Marx paranın kişiliklerimizi nasıl örttüğünü açıklar."*(27)

Tam da bu çerçevede, "*Yabancılaşma, insanlara ne olduğunu unutturan bilinç yokluğu durumudur. Ve, globalleşmeden söz edilen günümüzde, insana ilişkin temel sorunlardan biridir. Tarihsel gelişimi içinde; insanın doğadan, insanın kendi öz faaliyetinden, insan türünün bir üyesi olarak varlığından ve tüm bunların sonucu olarak da insanın diğer insanlarla yabancılaşmasından söz etmek mümkündür. İnsan; kendisiyle ve başkalarıyla bağdaşık olmaması, insanın birey olarak türsel varlığına ve türsel varlığın bütünü demek olan insan soyuna yabancılaşmış olması, çözümü zor toplumsal sorunlar doğurur. Yaşadığımız toplumda yabancılaşma; yalnızlık, intihar eğilimi, sevgisizlik, duyarsızlık, yaşadığı topluma ilgisizlik, bencillik ve bireycilik biçiminde de dışa vurmaktadır kendini.*

Yabancılaşmanın kökleri aslında insanlık tarihinin derinliklerine dek uzanır. Bugünkü görünümü de sınıflı toplumun yapısından kaynaklanır. Ve insanın bilinçsiz faaliyetinin ortaya çıkardığı bir durumdur. Daha yüksek bir ekonomik ve toplumsal gelişme düzeyinde insanın bilinçli toplumsal eylemiyle değiştirilebilecektir. Bugün insanların içinde bulunduğu ezici yabancılaşma biçimleri yaşamlarının çok önemli bir yanını oluşturmaktadır. Marksizm, yabancılaşmanın nedenlerini açıklayan bir dünya görüşü olmaktan öte, yabancılaşmanın giderek yok edilmesi için devrimci bir politik program sunmaktadır.

Yabancılaşmaktan söz etmek, eski örgütlü dinlere kadar uzanmayı gerektirir. Alman felsefesinin en büyük temsilcilerinden Hegel, bu düşünceyi yeni bir temel üzerinde geliştirmiştir. Marx'a öncel olan Hegel, insanın yabancılaşmasının nedenini insan emeğinin yabancılaşmasında görür. İnsan emeğinin bu genel yabancılaşması için iki temel açıklama getirir Hegel: Bunlardan ilki, insan emeği ile insanın gereksinmeleri arasındaki diyalektik bağdır. İnsani gereksinmeler daima mevcut ekonomik olanaklardan bir adım önde olduğundan, insan bu gereksinmeleri karşılamak için durmadan ve daha çok çalışmaya yazgılıdır.

Emeğin yabancılaşması konusundaki ikinci açıklamasında Hegel, 'dışlaşma' terimini öne sürer. Bu terim, iş yapan ve üreten her insanın önceden kafasında var olan bir düşünceyi yeniden üretmesini anlatır. Bilindiği gibi insan, bir şeyi maddi gerçek haline getirmeden önce kafasında tasarlar. Marx bu durumu arıyı ve örümceği örnek vererek anlatır. İnsan yaratımını arının peteğinden, örümceğin ağından ayıran şey, içgüdünün ürünü değil, önceden tasarlanmış oluşudur. Hegel, tasarlanmış düşüncenin dışsallaştırılarak emeğin ürünü haline gelmesini, emeğin yabancılaşması kavramıyla özdeşleştirir. Ve harcanan her tür emeğin insanın dışında gerçekleştiği için yabancılaşmış emek olduğunu öne sürer. Bu durumda insan soyu daima bir kader gibi ilelebet emeğinin ürünlerinden ayrı kalmaya mahkûm görünür.

Marx'a göre ise; emeğin yabancılaşması, meta üretimine dayalı belirli sosyo-ekonomik örgütlenme biçimlerinin doğal bir sonucudur. Yani yabancılaşma bir kader değil, tarihsellikle sınırlı bir kavramdır. Ve yeni bir sosyo-ekonomik şekillenme ile yok olacaktır. Marx, kapitalist üretim biçiminde emek-gücünün bir meta olarak alınıp satılması olgusundan yola çıkar. 'İşçi ne kadar çok zenginlik üretir, üretimi erk ve hacim bakımından ne kadar artarsa o kadar yoksul duruma gelir: Ne kadar çok meta üretirse, o kadar ucuz bir meta olur. İnsanın dünyasının değersizleşmesi, nesnelerin dünyasının değer kazanması ile orantılı olarak artar. Emek sadece emtia üretmekle kalmaz; genel olarak emtia ürettiği ölçüde, kendi kendini ve işçiyi de meta olarak üretir,' saptamasını yapar. Ve emek ürününün bir nesne içinde somutlaşmış emek, emeğin nesnelleşmesi, dışlaşması olduğunu söyler. Böylece emeğin fiilen uygulanmasının; 'işçi için kendi gerçekliğinin yitirilmesi olarak, nesneye kölelik olarak, temellük, yabancılaşma, yoksunlaşma olarak' göründüğünü söyler. İşçi kendi ürünü olan nesneden uzaklaşmıştır. İşçinin emeği kendi dışında işçiden bağımsız, ona yabancı ve onun karşısında özerk bir erk olarak görünür. İşçinin nesneye aktardığı yaşam, hasım ve yabancı bir yaşam olarak onun karşısında yer alır.

Bu yüzden Marx şöyle der; 'Çalışma işçinin dışındadır, yani onun özsel varlığına ait değildir. Onun için çalışırken kendini olumlamaz, inkâr eder, mutlu değil mutsuzdur, fiziksel ve zihni enerjisini serbestçe geliştiremez, bedenini harcar ve zihnini yok eder. Onun için işçi, ancak çalışma dışında kendine gelir ve çalışırken kendinin dışındadır.' Kuşkusuz Marx'ın açıklamalarının en önemli yanı emeğin iki yanlı, karakterini ortaya çıkarmış olmasıdır: Kullanım değeri üreten somut emek ve değişim değeri üreten soyut emek. Soyut emekte Marx, meta üreten toplumlardaki yabancılaşmış emeğin özünü görüyordu.

Marx, özgül kullanım değerleri yaratan bir somut etkinlik olarak emek ile işgücü, yani emeğin değer üreten niteliği arasında ayrım yaparak işgücünün bir meta olarak özel niteliklerinin nasıl kapitalist sömürüyü olanaklı hale getirdiğini göstermiştir. Yabancılaşmış emek kavramının öğelere ayrılmasıyla kapitalizmin hareket kanunları kapsamlı olarak açıklanmıştır. Kapitalizmde yabancılaşmanın özgül nedenleri de bu emek yabancılaşmasından doğmuştur.

Yabancılaşmanın en ilkel biçimi, insanın gereksinimleri ve istekler ile doğayı denetleme gücü arasındaki çelişkiden doğar. İlkel insanların güçleri ve teknik kapasiteleri, içinde yaşadıkları dünyayı egemenlik altına almaya yetmemektedir. Bu yetersizlik karşılığını, toplumsal hayatta büyünün ve dinin gücünde bulur. Marx'ın açıkça belirttiği gibi din, insanla dünya arasındaki gerçek ilişkileri tersine çevirmektedir. İnsan tanrıyı kendi suretinde yaratmıştır Ama bilinçdışı zihinsel süreçlerin farkında olmayan ilkel akla, tanrılar insanı yaratmış gibi görünmektedir. Başlangıçta böyle görünüşlerle ve toplumsal bilinci yönetenlerce aldatılan insanlar, kendi üretimleri olan putlara boyun eğip ibadet etmişlerdir. Tanrılarla onlara tapınanlar kitlesi arasındaki uzaklık, insanın kendi çevresine yabancılaşma ve doğal çevresine boyun eğme derecesinin bir ölçütüdür.

Yabancılaşma, insanlık tarihinin genel bir niteliğidir. Ama emeğin yabancılaşması uygarlığa özgüdür, özel mülkiyet konumuna bağlıdır. İnsanların doğa üzerinde denetimi arttıkça ekonomik faaliyetin temel koşulları üzerindeki denetimi azalır. İşbölümünün ortaya çıkması ve genişlemesiyle birlikte gittikçe daha fazla mallar 'meta'ya dönüşmeye ve pazarda değişilmeye başlanmıştır. İnsanlar giderek pazarın yasalarına bağımlı hale gelmiştir. Ve zamanla insanların kendileri de alınıp satılır metalar haline dönüşmüştür. Bu yüzden kölelik, yabancılaşmış emeğin ilk örgütlü halidir. En sonuncusu ise ücretli emektir. Ücretli emek, yabancılaşmış emeğin özel bir türüdür. Bu durumda yabancılaşma, üreticilerin üretimin koşullarından, dolayısıyla ürettiklerinden ayrılmalarının sonucudur. Emekçiler üretimin maddi araçları üzerindeki denetimini yitirince, yaşamları üzerindeki denetimlerini de yitirirler. Böylece insan elinin ve aklının yaratışları, yaratıcılarına karşı hâle gelir. Ve onların hayatlarına hâkim olur.

Sonuçta bu denetlenemeyen güçler, özgürlük alanını genişletmek yerine, insanın köleliğini artırırlar ve onu hayvanlardan ayıran iradi yeteneklerini ellerinden alırlar. Emekçinin ürününün kendinden bağımsızlaşması ve özerkleşmesi yüzünden meta, emekçiye gizemli bir nesneymiş gibi görünmeye başlar. Çünkü emekçi, emeğinin ürününü meta olarak satın almak durumundadır artık. Bu, meta fetişizmidir. Marx'a göre; mallar dünyasının bu fetiş ka-

rakteri, mal üreten emeğin (işin) toplumsal niteliğinden doğar.

Emeğin ürününün emekçiden ayrılması, tıpkı ürünün örneğinden soyutlanmış bir nesne olması gibi, işçinin kendisini de şeyler-nesneler olarak algılamasına yol açar. Böylece insanlar emeklerinden duygusal olarak kopar ve uzaklaşırlar. Bu durumda insanlar yabancılaşmış gereksinmenin esiri olurlar. Ve 'kendinin bilincinde ve kendiliğinden hareket eden metalar' *haline gelirler. Yabancılaşmış gereksinmenin esiri olma, bugün tam anlamıyla* 'tüketim' *tutkunluğu biçimine dönüşmüştür. Arzu üretimi, bugünkü kapitalizmin belirleyenidir. Bu da daha fazla yalnızlaşma ve yabancılaşma demektir.*

Kapitalist düzende dolaşım içindeki metaların ve paranın bütününden oluşan kapitalist Pazar da, aynı şekilde işçi sınıfının ister işgücünün satıcıları olarak, ister işgücünün alıcıları olarak, karşısına yabancı bir güç olarak çıkar. Pazar kanunları her şeyin üstündedir. Denetlenmesi imkânsız doğa güçleri gibi bütün sınıflara egemen olur. Sömürülenler ile sömürenler arasındaki temel zıtlığa ek olarak, sınıfların kendi içinde bir rekabet ve yarışma söz konusudur.

İşte tüm bu koşullar, burjuva toplumunda azgın bir bireycilik ve çıkarcılık yaratır. Bu toplumun üyeleri yapısal olarak karşılıklı düşmanlık havası içinde yaşamak zorundadırlar. Kapitalist toplumda yabancılaşma biçimlerinin gerçek temeli, üretim biçiminin çelişkilerinde ve sınıf karşıtlıklarında olduğundan, yabancılaşma iki yanlıdır. Bir sınıfın çıkarı diğerinin zararı olur. Azınlığın zenginliği çoğunluğun yoksulluğunun kaynağıdır, Tıpkı din bakımından insanın zayıflığının tanrının mutlak gücünün kaynağı olduğu gibi. Kuşkusuz kapitalizm varlığını sürdürdükçe, sistem, yabancılaşmanın koşullarını toplumsal varoluşun bütün düzeylerinde daha yaygın olarak üretmeye devam etmektedir. Tekeller kapitalizminin bugünkü ortamında yabancılaşmanın koşulları daha da yoğunlaşmıştır. Öyle ki, yabancılaşmanın sonuçları, önlenmesi imkânsız bir virüs gibi toplumun tüm dokularını sarmıştır...

Marx şöyle der; 'Varlıklı sınıf ile proleter sınıf, aynı insanal yabancılaşmayı temsil ederler. Ama birincisi, kendini bu yabancılaşma içinde kendi yerinde sayar. Bu yabancılaşmada doğrulama bulur, kendinin yabancılaşmasında kendi öz erkliğini görür ve onda insanal bir varoluş görünüşüne kavuşur; ikincisi, kendini bu yabancılaşma içinde yıkıma uğramış duyar. bu yabancılaşmada kendi erksizliğini ve insan dışı bir varoluş gerçekliğini görür.' *Bu insan dışı varoluş ebedi değildir. İnsanın doğa ve toplumsal güçler karşısındaki denetimi arttıkça, bu gerçeklik değişecektir.*

Yabancılaşmanın .dak noktası insanlık tarihinin gelişim süreci içinc toplumla doğa arasındaki mücadeleden, toplumun iç çelişmelerinden kaynaklanan çatışmalara kaymıştır. Toplumsal çatışmalar ise belli tarihsel koşulların ürünüdür. Sınıflı toplumlarda yabancılaşma, emekçilerin mülksüzleştirilmesine ve sömürülmesine dayandığı için yabancılaşmanın ortadan kaldırılmasının yolu da, üreticinin ayrıldığı ürünle yeniden birleşmesinden geçmektedir."(28)

I.3-) SOSYAL BİLİMLERİN POSTMODERNİZME YOLCULUĞU

Peki, tüm bu gidişat içerisinde, bir zamanlar "*yaşanılası, insanca bir dünya*" yaratmanın asli yollarından biri sayılan "*bilim*"e, hele ki sosyal bilimlere neler mi oluyor?

Yanıt yalın, ama bir o kadar da acılı: Bilimin alabildiğine araçsallaştırıldığı, parçalandığı, yeniden başa "*para getirenler*"i yerleştirip sosyal bilimleri gereksiz, giderek geçersiz ilan eden hiyerarşik bir dizilime tabi tutulduğu, üniversitelerin şirketlerin hizmetine koşulduğu, neoliberal yönelişe ayak uydurmaya çalışıyorlar. "*Post-modernleşerek*"

Postmodern "*bilim*", bilim-olmayandır; bilimin kendisini inkâra götüren tüm gerekçeleri, kendi içerisinde üretmesidir.

Açımlayalım: 1960'lı yılların muhalif ortamı, bilim çevrelerinde de yansımasını bulmuş; bilimin sömürgeciliğin, egemenlerin ideolojik hegemonyasının, mevcut iktidar yapılarının sürdürüm aracı olarak nasıl işlediği konusunda enikonu tartışmalar yaşanmıştı. Bunun sonucu, bilimin emeğin, yaşamın, yeryüzü çeşitliliğinin, yaşanabilir bir dünya yaratmanın hizmetine nasıl sokulacağının yollarının araştırılması olmalıydı, değil mi?

Öyle olmadı. 1980'lerin teknoloji fetişizmi, uygulamalı bilim dallarını yeniden düzenlenen kapitalizm koşullarına ayak uydurmaya zorlar, bilimcileri teknokratlaştırırken, "*açıklayıcı*", "*çözümleyici*" yönleri giderek önemsizleşen sosyal bilim(ci)ler serbest piyasa ekonomisinin kendilerini sürüklediği "*değersizleşme*" sürecini mazoşist denilebilecek bir tutumla içselleştirdiler. XIX. yüzyıl Alman romantizminin en müphemci, bilinmezci, göreci, kuşkucu unsurları, bir kez daha sandıktan çıkartıldı. "*(Sosyal) Bilim*"in tüm külliyatı "*Batılı, Hıristiyan, Beyaz Erkek*"in iktidarını pekiştirmeyi hedefleyen bir "*anlatı*" derkesine indirilerek tümüyle reddedilir, her türlü kesinlik arayışı Foucault'cu "*mikro-iktidar*" girişimi olarak reddedilirken, sosyal bilim(ler) ile tanıklık, anı, özyaşamöyküsü, roman, şiir, nesir vb. edebi tarzlar arasındaki ayırımlar muğlaklaştırıldı. Tüm kuramlar (dünyayı, hayatı, toplumları bilimsel terimlerle anlamaya, açıklamaya çalışan yaklaşımlar) gerçekte birer "*büyük anlatı*"ydı bu "*yeni*" yaklaşıma göre; büyük anlatıların ise söylemden öte bir değeri yoktu, tüm söylemler içerisinde bir söylem... Sosyal bilimlerin tüm yapması gereken, bilimcinin öznelliğinin, kendi kül-

türel kategorilerinin bir ürünü olduğunu vurgulamak ve kendini herhangi bir tanıklık olarak yeniden tanımlamaktı! Böylelikle sosyal bilim araştırmalarının çoğu, anlatıcının kendisiyle bitimsiz iç-hesaplaşmalara giriştiği, bunu yer yer araştırılanların anlatılarıyla süslediği, "*yorum*"unsa okura bırakıldığı retoriklere dönüşmüştür.

Açıktır ki kantarın topu, kaçmıştır! XIX. yüzyıl sonlarından XX. yüzyıl ortalarına dek uzanan tarihsel kesitte sosyal bilimlerin kapitalist-sömürgeci ve/veya emperyalist sistem açısından gördüğü payanda işlev(ler)ine yönelik eleştirilerle başlayan olumlu hava, nihayet insanlığın büyük çoğunluğuna hizmet edebilecek, mevcut eşitsiz ilişkileri ve eşitsizlik koşullarını sorgulayacak, bunların ezilenlerden yana dönüştürülmesine katkıda bulunacak, insan(lık)ın doğayla barışmasını, kaynakların adil ve üretken dağıtımını hedefleyebilecek, bütünsel, çoğulcu ve farklılıklara açık bir sosyal bilim olanağını ortaya çıkartmışken, postmodern nihilizm, bu eleştirelliği (sosyal) bilimin olanaksızlığı ucuna taşıyarak bu imkânı insanlığın elinden almaktadır.

I.4-) İLK ARA "SONUÇ"

Şimdi burada durup belirtelim: Kapitalist ilerleyişin, "*kan, irin ve gözyaşı*"na denk düşen tekelci sermaye birikimi; insanlık için bir yıkım; beşeri ilişkilerin bütünü için çürüme ve gelişememe halidir...

Seneca'nın, "*Ignis aurum probat, miseria fortes viros*"(29) dediği gidişatta, özel mülkiyet karşıtı başkaldırı, insana dayatılan yabancılaşmanın aşılması ile iç içe geçmiş kolektif bir geleceğin de güvencesidir... Çünkü sürdürülemez özellikler kazanan kapitalizm, her türlü beşeri gelişmenin önüne dikilen ve insan(lık) için onu yok oluşa mahkûm eden bir çürümedir...

i-) "*Marx'cıl ilerleme kavrayışı, yaygın kaba yorumlarına karşın, üretim güçlerinin teknik anlamdaki gelişmesini tarihsel ilerlemenin tek ve münhasır ölçütü olarak görmez. Marx'a göre tarihsel ilerlemenin ölçütü asli insan güçlerinin (gereksinim ve yetiler) hızlı, sınırsız gelişimini ve bunlarla bağıntılı olarak çok-boyutlu özgür bireyselliğin açımlanışını olanaklı kılan nesnel koşulların ne ölçüde yaratıldığı,* 'insanın özü'*nün somut bireysel insan varoluşunda ne ölçüde gelişip gerçekleşebildiğidir (ve üretim güçlerinin gelişimi, asli bir önem taşısa da, bu koşullar kompleksindeki momentlerden yalnızca bir tanesidir.) Tarihin tikel çağlarının ve tekil görüngülerinin, aşkın bir değerler ölçeğinden değil, insan gelişiminin nesnel, tarihsel olarak içkin ve aynı zamanda tarihsel olarak evrensel bir karakterizasyonu açısından. genel olarak geçerli, aksiyolojik bir bakış açısından görülmesi ancak bu şekilde mümkün hale gelir. Marx'a göre insan değerleri -tarihsel değişim sürecinden kaynaklanan ve onlar içerisinde varolan, ancak bir kez ortaya çıktıktan sonra, nesnellik ve genellik savı yüklenen değerler- insan gelişiminin* 'insan özü'*nün serimlenmesi ve gerçeklenmesini -nesnel ve öznel biçimde- ifade ve teşvik eden veçheleridir.*" (30)

ii-) "*Ücretler, yabancılaşmış emeğin dolayımsız sonucudur ve yabancılaşmış emek de özel mülkiyetin dolayımsız nedenidir. Biri düştüğünde diğerinin de düşmesi gerekir. Yabancılaşmış emeğin özel mülkiyete ilişkisi, toplumun özel mülkiyet vb.nden, kölelikten kurtuluşunun, işçilerin kurtuluşu siyasal biçiminde ifade edilmesi anlamına gelir. Bu salt onların kurtuluşu sorunu olduğu için değil, kurtuluşlarının evrensel insan kurtuluşunu da içermesi nedeniyle böyledir. Bu evrenselliğin nedeni insan köleliğinin bütününün işçinin üretim ilişkisinde içerilmesi ve tüm kölelik ilişkilerinin bu ilişkinin değişikliğe uğramış halleri ve sonuçları olmasıdır.*"(31)

II. AYRIM: TÜRK(İYE) İNSAN(LIK)ININ DURUMU

"*Türk Milleti, kendinin ve memleketinin yüksek menfaatleri aleyhine çalışmak isteyen bozguncu, alçak, vatansız, milliyetsiz beyinsizlerin saçmalamalarındaki gizli ve kirli emelleri anlamayacak ve onlara müsamaha edecek bir toplum değildir. Türk milletinin sosyal düzenini bozmaya yönelen didinmeler boğulmaya mahkûmdur...*" "*Diyarbakırlı, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, İstanbullu, Trakyalı ve Makedonyalı hep bir ırkın evlatları; hep aynı cevherin damarlarıdır...*"(32) diye haykıran Kemalist kültürel "*hars*" yanında Türk-İslam senteziyle de tahkim edilmiş, (üstüne üstlük) "*yüzde 99'u da Müslüman olan*", "*milli birlik ve beraberliği*"mizin güvencesi olan Türk(iye) insanı tarihsel bir inkâr ve çürümenin dolaysız ürünü ve sonucudur...

A. R. Atcott'ın, "*Cehaletinden haberi olmamak, cahilin hastalığıdır,*" sözünden bihaber olan milliyetçi-mukaddesatçıların saf kan "*kökler*"imize ilişkin "*söylenceleri*"ne de değindikten sonra; en iyisi, inkâr ve çürümenin dolaysız ürün ve sonuçlarından başlamak olacaktır...

Bireysel silah kullanımında dünya dördüncüsü olan Türkiye'de,(33) her 10 kişiden birinin silah taşıdığına dikkat çekiyor Prof. Dr. Köksal Bayraktar...(34)

"*Özel güvenlik görevlilerine silah kullanma hakkı veren Özel Güvenlik Yasası'na ilişkin* 'özelleştirme modası güvenliğe de sıçradı' *Yasa ile yaklaşık 4 bin şirketteki 141 bin personelin, 180 bin kişilik polis gücüne alternatif olduğu ve bu sayının 300 bine ulaşması beklendiği açıklandı...*"(35)

Zengin/yoksul kutuplaşmasının ulaştığı koordinatlar, bu yapıda "*Beyaz Türk er*" kategorisi oluştururken, geri kalanı ötekileştirip '*parya*"laştırıyor; top-

lumun dışına itip, marjinalleştirerek Gregor Samsa'laşma eğilimini körüklüyor...

Şiddetin/suçun gündelik hayatın diline dönüştüğü Türk(iye) toplumunda, her 13 kişiden biri mahkemelik...(36)

"*Hızlı nüfus artışı, işsizlik, bireysel ve toplumsal şiddette patlama yaşanmasına neden oluyor... İşsizlik, zengin ve fakir arasındaki korkunç uçurum ve büyük kentlerdeki hızlı nüfus artışı, bireysel ve toplumsal şiddette patlama yaşanmasına neden oldu...*"(37)

"*İstanbul'da evine hırsız girmeyen neredeyse kimse kalmadı. Kapkaççıların terör estirdiği sokaklarda çantasını vermemeye direnenler yerlerde sürükleniyor, hatta öldürülüyor. Çocuklar kaçırılıyor, çeteler arasında silahlı çatışmalar yaşanıyor. Yrd. Doç. Dr. Ferhat Kentel, bu terörün nedenini sosyal adaletsizliğin yoğun olduğu büyük şehirlerde, şiddete dayalı bir var olma savaşı olarak açıklıyor...*"(38)

ATO'nun raporuna göre 2005 yılının ilk altı ayında işlenen 234 bin suçtan 101 bini hâlâ aydınlatılamadı... 2000 yılından bu yana toplam 588 bin 445 faili meçhul suçlu "*aramızda*" dolaşıyor. 2004 yılının faili meçhul sayısının yüzde 78'ine bu yılın ilk altı ayında ulaşıldı...(39)

"*Türkiye'de çocuk* 'suçlu'*lar artıyor...*"(40)

Burada durup iki önemli tespitin altını -özenle- çizelim:

i-) "*Türkiye'nin hali* 'dilin militerleşmesi' *diye tanımlanabilir. Buradaki militerleşme sadece askerler anlamında değil, daha geniş bir çerçeve içinde ele alınan* 'güvenlik görevlisi, koruma görevlisi dili' *anlamında. Yıllardır, şöyle veya böyle bu ülkede egemen olan açık veya kapalı bir militer süreç var. Savaşla, ikide bir siyasal konularda yapılan açıklamalarla kendisini ortaya koyuyor...*"(41) Bu durum, bir "*güvenlik/ birlik-beraberlik*" sorunu olarak, toplumun ötekileştirdiği, marjinalleştirdiği "*paryalar*"a, "*Beyaz Türkler*"in militarist/(neo-liberal)yağmacı "*milliyetçiliği*"nin ideolojik boyunduruğunu (bir yabancılaşma biçimi olarak) mal ediyor...

ii-) Köle/efendi diyalektiğiyle de açıklanması mümkün olan bu yabancılaşmanın diyalektiği şöyle işliyor: Köle (ötekileştirilip, marjinalleştirilen "*paryalar*"), efendisine ("*Beyaz Türkler*"e) isyan etmek yerine, ona imrenip/benzemeye çalışan iki yüzlü ahlâk(sızlık)ın mağduruna dönüştürülüyor. Bunda postmodern ideolojik boyunduruk ile kültür endüstrisi önemli roller oynuyor...

Evet, evet; ortada, "*Bir toplumsal ikiyüzlülük var. Kimliksel ahlaklar oluşturulurken kişisel ahlaklar oluşturulmuyor. Türkiye, kendi sosyolojisiyle yüzleşmemiş bir ülke...*".(42)

Doğan Cüceloğlu'nun ifadesiyle, "*Türkiye'de her şey yüzeysel görünüyor.* 'Bizim hukuk ve sağlık düzenimiz bozuk' *deniyor ve eğer bunlardan biri düzelirse sorunlar hallolurmuş gibi düşünülüyor. Oysa bu çok şizofrenik bir tutum. Çünkü konu ne olursa olsun aksayan bir şeyler var yaşadığımız günlerde...*

Özüne yabancılaşmış insanların oluşturduğu 'mış gibi' *yaşamlar. Toplumsal bir ikiyüzlülük. Üstelik bu norm haline gelmiş. Köşe yazarlarına ya da aydınların yazdıklarına baktığınızda bireyin yaşamında ne oluyor konusunda bir şey bulamıyorsunuz. Oysa tüm toplumsal olayların bireysel kökenleri var. İnsanlar özlerinden kopmuş. Kendilerine düşüncelerinden özlerinden çok farklı bir yaşamın içinde buluyorlar. Sigara sağlığa zararlı diyor, sigara içiyor. Çocuğunu iyi yetiştirmek için çalıştığını söylüyor ancak ona asık suratlı davranıyor.*

Bir insanın yaşamı için önemli olan dört faktör var: Niyet, bilgi, beceri ve eylem. Bunlardan bir tanesi bütünlüğü bozacak şekilde aksarsa ortaya 'mış gibi' *yaşam çıkıyor.*"(43)

İki yüzlü ahlak(sızlıklar)ın "*Türkiye'sinde ekonomik sorun var, bu nedenle ruh sağlığı yerinde değil...*"(44)

İçe dönük bireyciliğin korkularına teslim olmuş kötümserliğiyle yaşamaktan mütevellit ruh sağlığı bozulan Türk(iye) insanı; Publilius Syrus'un, "*Mortem ubi contemnas, viceris omnes metus*";(45) A. G. Bierce'in, "*Korkak tehlikeye düşünce ayaklarıyla düşünendir*"; Goethe'nin, "*Korkak, tehlike olmadığı zaman yumruğunu sallar*"; Titus Livius'un, "*Ne kadar az korkarsak, o kadar az tehlikedeyiz*": George Sand'ın, "*Korku bencilliği yok etmez, artırır.*" sözlerini anlamaktan çok uzaktır...

Ya da bir diğer deyişle Türk(iye) toplumunda yaşanan(lar) "*sirk ve ekmek*" günlerinin Roma'sını anımsatıyor...

Necef Uğurlu, "*Türkiye'si koskoca bir ülke bir eğlence tesisi haline geldi,*"(46) derken, yerinde ifadesiyle Ahmet Uğurlu ekliyor: "*Türkiye'de uzun zamandır her şey aptallar için yapılan bir şey haline dönüştü. Yiyecekten giyeceğe, televizyon programlarından yapılan filmlere kadar... Hep aptallar için yapılıyor...*"(47)

II.1-) İKİNCİ ARA "SONUÇ"

"*Unutmak, hafızanın silinmesi ve yenilenmek. Bence insanın hayatında yapabileceği devrim bu*";(48) ya da "*İnsan hayatı boyunca yaşadığı yeri, çevresindeki insanları, toplumsal kargaşayı, sosyolojik çıkmazları ve tüm olumsuz şartları zamanla kabullenebiliyor. Alışıyor bir yerde. Kötüleri unutuyor, görmezden geliyor, kendini de ona uydurup geçip gidiyor bazı zaman,*"(49) diye haykıran çaresiz/teslimiyetin büyü(tül)düğü güzergâhta; "*Kendisi olamayan insan... Kendine yabancılaştırılan insan... Kendinden nefret eden, kendine ihanet eden insan...*"(50) çıkışsızlığının (ideolojik/politik/kültürel olarak) topluma enjekte edildiği ve "*Asıl birey baş-*

kaldıran insandır"(51) gerçeğinin unutturulmak, toplumsal hafızadan silinmek istendiği herkesin malumudur...

Toplumsalın yerine; içe dönük bireyciliğin korkularına teslim olan kötümserliğin "*aptallaştırılıp*"/"*sürüleştirdiği*" postmodern yabancılaşmanın tüketici Türk(iye) insanı; Albert Camus'nün, "*İnsanın tek başına mutlu olması utanılacak bir şeydir*," sözlerinin gerçeğine yabancılaştı(rıldı)ğı için; ortaya 2000'li yılların başındaki (bağrında aydınlığı da içeren) gri/kara karışımı bir tablo dikilmiştir...

"*Hiç kendimizi kandırmayalım. Yaşanana, nasırlaşma -Ionesco'dan hareketle* 'gergedanlaşma' *da diyebiliriz- batık tankerlerden dağılıp tüm deniz yaşamını mahveden, çürüten, öldüren petrol gibi tüm toplum katlarına dağılıyor, hepimizi saran, ruhlarımızı kemiren, insanlıklarımızı alıp götüren bir kara bulut, bir afet halini alıyor.*

Acıyı kanıksıyoruz, felaketi kanıksıyoruz, dolayısıyla ruhumuzun çürümesini, yok olmayı kanıksıyoruz, alışıyoruz... Bu öyle kötü bir tohum ki, her yeri etkiliyor. Şiddet, karşısındakini 'görme(me)'*nin tek yolu haline geliyor.* 'Yukarısı' *ve* 'aşağısı' *diye bir ayrım kalmıyor zaten o noktada. Kullanılan şiddetin türü, ölçeği, kuralları değişse bile, işin özü, genel ortamı belirleyen kültürel atmosfer değişmiyor. Baskı asla devletle sınırlı kalmıyor. Toplumdaki her* 'iktidar' *mercii, parti liderlerinden apartman yöneticilerine, legal partilerden illegal örgütlenmelere, okuldaki müdürden ailenin reisine varıncaya dek, herkes* 'muhalif'*ini aynı yöntemle susturuyor. Ana tema, susturmak... Başlıca araç şiddet... Tek değişen, şiddetin türü ve miktarı...*"(52)

Evet, inkârı mümkün değil... "*Ortalık yine toz duman. Susurluk yakın tarihin sislerine gömüldü ve biz ısrar etmeyi unuttuğumuzu bile unuttuk. Şemdinli, günümüzün sıcak işidir ve biz unutmaya dünden hazır gibiyiz. Her karışıklık kendi kısa tarihini yazıyor, sonra çabucak ufkumuzdan siliniyor. Biz eski yerimizde, yani aynı yoksulluğun, aynı açlığın, aynı çaresizliğin içindeki mahallemizde oturmaya devam ediyoruz.*

'Başka ne yapabiliriz ki?' *diye bir soru aklımızın bir köşesinden hızla, ama hızla geçip gidiyor.*

Ne yapabiliriz sahiden?

Her gün sokaktan, meydandan, okuldan, delik deşik kaldırımlardan, köşe başında bizi bekleyen o bilinmez tehlikeden, her işimize burnunu sokan Avrupa'dan, her geçen gün biraz daha zincirlerimizi sıkan ABD'den, döne döne beynimizi burgulayan kulelerden, yerli yabancı tartışmalarından, siyaset sahnesinin felaketi bir cümleyle 'mutluluğa' *dönüştüren sahtekârlıklarından, öfkeyi unutmuş edebiyat âleminden ve elbette TV kanallarından üstümüze yağan sinsi kötülük, kapısı her yöne açılan bir kargaşanın işaretidir. Bu kargaşa tümüyle bizim hayatımızla ilgilidir. Bu kargaşanın her bir ilmiğinin, peşinde olduğumuz çözümle bir ilgisi, bunca işaretin arasında bir umut ışığı vardır.*

Elbette bütün bu kavgaların ortasından hepsini aynı rotada toplayabilecek bir kalın çizgi geçmektedir.

Sis içinde bir şeyler olduğunu fark ediyoruz. Dayanılmaz bir çatışmanın rüzgârı yüzümüze vuruyor. Sonra yoğunlaşan bir karanlık içinde yeni bir sese çeviriyoruz kulağımızı.

Duyduğumuz her ses, bize o kalın çizginin biraz daha kalınlaştığını anlatıyor. Duyduğumuz her ses, bir şeyleri bir şeylere bağlamak gerektiğini bize hatırlatıyor. Postmodern parçalanmışlıksa, ülkenin entelektüel ruhunu esir almış durumdadır.

Bu parçalanmışlık, sürekli olarak kendini yeniden üretiyor. Anlamlı bir resme dönüşemeyen bu dağınıklığın içinde oradan oraya koşup duruyoruz. Her olay kendi başınadır, biz her defasında kendi başımızayız.

Hem olaylar, hem biz hızla anlamsızlaşıyoruz. Bize, 'zamana uy' *diyenle hesaplaşmak aklımıza bile gelmiyor. Sorunlarımız, yoksul hayatlarımızı anlatarak bizi öldüren* 'reality show'*larla, darmadağın dizilerdeki yakışıklı jönlerin afili duruşları, pahalı hayatların içindeki hikâyeleriyle bizi ağlatan mazlum kızların bakışları arasında sanki buharlaşıyor.*

Her şeyi poplaştırmayı ustaca başaran 'zamanın kötü ruhu', *sürekli yenilenen ve bizi şaşırtan* 'gerçeği' *aynı başarıyla sahneliyor. Mizansen öylesine kurulmuş, takdim öylesine ustacadır ki, olanı biteni unutabilmek için, korku filmi seyreden küçük çocuklar gibi, sokaktaki gerçeğe kulaklarımızı tıkamaya, gözlerimizi ondan kaçırmaya çalışıyoruz.*

Sokak, sokaktaki gerçeğin bütünselliğinin farkında değildir. Sokak yaşadıklarının acısını, beyaz camdan izlediklerinin mutluluğuyla, çoğunlukla saptırılmış bir öfkeyle örterken çaresiz ve haklıdır. Ona, 'akrep gibisin kardeşim' *demeye dilimiz varmıyor.*

Ama ya aydınlar?

Ruhunu pazarlamaya hazır olduğu ve ona bedel biçebildiği için, akrep bile olmayı becerememeyen, kuyruğundaki zehri hiçbir zaman kendine zerk etmeyen aydın da haklı mıdır?

Parçalanmış bir dünya resmi halkın gerçeği görmesini engelliyor. Çağımızın neoliberal aydınıysa bu parçalanmışlığın teorisyeni ve kendini ucuz-pahalı satmaya hazır kölesidir..."(53)

Tıpkı Franz Fanon'un "*sömürge aydınının tipolojisi*"ndeki üzere...(54)

II.2-) YA "KAPIKULU MÜNEVVERLER" Mİ?

Publilius Syrus'un, "*Heu, conscientia animi gravis est servitus*";(55) Cicero'nun, "*Bellum est enim sua vitia nosse*";(56) Plautus'un, "*Age si quod agis*";(57) Winston Churchill'in, "*Yaşamını aldıkla-*

rınla kazanırsın ama verdiklerin üzerine kurarsın"; Hazreti Ali'nin, "*Bilgiyle dirilenler ölmez*"; Seneca'nın, "*Mevkiler büyük bir boyunduruktur*"; Lowell'ın, "*Gurur ve zayıflık siyam ikizleridir*"; Khilon'nun, "*Kendini bil ve ihtiraslarına gem vur*"; Euripides'in, "*En büyük bilgelik, kendine egemen olabilmektir*"; Dante'nin, "*Güçlü bir ateş küçük bir kıvılcımdan sonra gelir*"; Victor Hugo'nun "*Bir ordunun istilasına karşı konulabilir, fakat zamanı gelmiş bir fikre karşı bir şey yapılmaz*"; H. W. Longfellow'un, "*Bir düşünce bir ateşten daha çok ileriyi ısıtabilir*"; J. W. Goethe'nin, "*Düşünmek kolaydır, uygulamak güçtür*"; Marcus Aurelius'un, "*Günahkâr genellikle işini yarıda bırakıp giden insandır*" uyarılarını unutmayan ve bunların toplamıyla karakterize olan aydın konusuna gelince; yapılması gereken ilk saptama şudur:

"Türkiye'deki gerçek aydınlar, kel bir adamın kafasındaki saç teli sayısı kadardır. Bırakın dağınık kalsın!"(58)

II.2.1-) "NEDEN" YA DA AYDIN NEDİR?

Gerçekten de, bugün okumuş kesimin aydın olamadığını, üniversitelerde de aydın yetişmediğini belirten Fikret Başkaya'nın, "*Bugün aydın denilenler kendi gerçeklerine ABD ya da AB'nin çıkarları açısından bakan adamlardır. Onlar diploma sahibidir yalnızca. Onun için bu okumuş insanlar halka yabancılaşmıştır.*"(59) dediği koordinatlarda "*Aydın Nedir?*" sorusunun yanıtı çok önem kazanmaktadır!

"*Aydın*" kavramı, spekülasyona açık bir kavramdır ve genellikle de (sınıfsal çarpıtmalardan ötürü) yanlış kullanılır. Eğitimli insanları aydın sayma gibisinden bir eğilim vardır ki, bu yaklaşım yanlıştır. Öyle insanlar vardır ki birkaç üniversite diploması olsa da. "*Aydın*" kavramının yanına bile yaklaşamazlar.

İyi de o zaman aydını nasıl tanımlayacağız?

"*Aydın insan,* 'kendisi ve çevresiyle ilgili sorunları gören ve bu sorunlara çözüm önerileri üreten ve geliştiren' *insandır. Yani aydın kişi, öncelikle* 'sorunları' *gören ve eski deyimiyle* 'teşhis eden' *insandır. Fakat* 'dert ettiği' *sorunlar, salt kendi sorunları değil, aynı zamanda* 'çevresinin' *sorunlarıdır.*

Sorunları görmek, aydın sayılmak için yetmez. Bu sorunların çözümü için 'kafa yormak' *ve sırasında* 'eylem yapmak' *da aydın olmanın bir gereği ve ölçüsüdür.* 'Ah-vah' *çekerek pasif kalmak, asla aydın davranışı değildir.*"(60)

"*Dil Derneği'nin* Türkçe Sözlük'*ünde aydın:* 'Kültürlü, okumuş, görgülü, ileri düşünceli, çağın gereksinmelerini benimseyen, değerlendirme yetisi gelişmiş kimse' *olarak tanımlanmış.*

Evet aydın olmak, aydın olmanın bilincine varmak, herkesin kolaylıkla üstesinden gelebileceği bir olgu değildir. Aydın olmanın ilkeleri arasında küreselleşmeye, yeni dünya düzenine, sömürüye, liberalizme, kapitalizme, çokuluslu şirketlere karşı koymak vardır."(61)

J. Renan'ın, "*Aydın kişi ne kendi diline aittir ne de uyruğuna. O, özgür ve etik sahibi olduğu için yalnız kendine aittir...*"

A. Gramsci'nin, "*Aydın, halkın tutkularını anlamazsa, onunla arasında duygusal bir bağ kuramazsa, halkla arasında bir mesafe olursa aydın değildir...*"

A. Hicri İzgören'in, "*Aydınlık bilincine ermiş, okuyan, araştıran, kafa yoran, günün olaylarına ve geçmişe geniş bir perspektiften bakabilen, gelecek için yeni insansal değerler üreten ve doğrularını hayata geçirebilme sorumluluğu taşıyan bir kimlik,* 'Aydın' *kavramı için ortak bir payda oluşturabilir...*"(62)

Serdar Turgut'un, "*Aydın, yaşadığı ülkenin topraklarından ayağını kaldırmadan var olan sorunlara, evrensel çözümlere ulaşmayı bilen, bu uğurda bazı düşünce yöntemlerini harekete geçirmeyi başaran insanlara denilmelidir...*"(63)

Oktay Akbal'ın, "*Bedri Rahmi'nin mi, Sabahattin Eyuboğlu'nun mu bir sözü vardı:* 'Güzel yararlı olmalı' *diye.. Bunu* 'Aydın yararlı olmalı' *diye değiştirsek mi? Her işin başında yararlı olmak gelmeli. Kime yarar sağlayacak aydın? Önce kendine, sonra çevresine, toplumuna, dünyaya... Aydın olmanın ilk koşulu aydınlık yaratmak, o aydınlığı tüm yurtta yaygınlaştırabilmektir.*"(64) "*En güzel, en doğru* 'aydın' *tanımını Melih Cevdet Anday yapmış... 21 Mayıs 1995'te...* 'Melih Cevdet Anday kimi aydın sayar? Aydının donanımı ve tavrı nasıl olmalı' *sorusunu şu sözlerle yanıtlamış:*

'Benim anladığıma göre aydın dogmaları takmayan adam demektir, kendisine öğretileni takmayan... Bu da, özgür kafa demektir. Aydın sadece bir bilgi birikimine sahip olan değildir, kafayı özgürlüğe bırakmak demektir.' *(...)*

Şu günlerde yaşasa ne derdi günümüzün baş konusu aydının sorununa?

'Uyuyamayacaksın / Memleketinin hali / Seni seslerle uyandıracak / Oturup yazacaksın / Çünkü sen artık o sen değilsin / Durmadan sesler alacak / Sesler vereceksin / Düzelmeden memleketin hali / Gözüne uyku giremez ki / Uyuyamayacaksın / Bir sis çanı gibi gecenin içinde / Ta gün ışıyıncaya kadar / Vakur metin sade / Çalacaksın...'

İşte, özlemi çekilen, beklenen, istenen aydın!"(65)

Oral Çalışlar'ın, "*Entelektüel, bilgi birikimi, yetenekleri nedeniyle kurulu düzene itiraz eden, kurulu düzenle çatışan özelliğiyle tanınır. Sistemle çatışan aydınlar, bu tutumları nedeniyle sistemin etkisi altındaki toplumsal kesimler tarafından da yadırganabilir. Entelektüel, aykırı olanın, farklı olanın, ötekinin sesi olarak da öne çıkar...*"(66) diye tanımladığı "*Ay-*

dın elbette yorum yaparak kitleleri yönlendirir, böylece 'kanı önderi' *rolünü de oynar. Fakat, kanı önderi olup da aydın olmayan çok insan vardır. Kahvehane filozofları, politikacılar, uzmanlar.. ve benzeri özellikte nice kanı önderi vardır ki,* 'aydın' *kategorisine girmez. Ve aydınların toplumsal rollerine baktığımız zaman da, salt kitleye yorum yapmakla uğraşmadığını, pek çok başka işlevlerinin de bulunduğunu görürüz.*

Aydınlar kendilerini uzmanlık alanlarıyla sınırlamayan kişilerdir. Ufukları ve ilgi alanları geniştir. Pek çok sosyologun gözünde aydınların tek ortaklaşa uzmanlık alanı 'simge kullanımı' *dır. Bu özelliğiyle aydın, ideolojilerin oluşmasında, rejimlerin meşruluk kazanmasında veya yitirmesinde önemli bir rol oynar. Kendisi bir sosyal sınıf değildir. Fakat, sosyal sınıflarla ittifaklar yapan, zaman zaman bu ittifakları değiştirdiği için de kendisine pek kızılan* 'kısmen sınıfsız' *bir toplumsal kategoridir."*67

Bu çerçevede "*Aydın ille de* 'Devlet Düşmanı' *değildir,*"(68) diyen "*devlet aydıncılığına (=kapıkulluğuna)*" gelince(!?); hatırlatalım...

II.2.2-) AYDIN'IN "İŞİ"/ "GÖREVİ"?

"*Entelektüeller krizleri çözmeye değil, çıkarmaya yarar... Entelektüelin bir görevi de, siyasi açıdan, partisinin düşmanlarına saldırmak değil, kendi partisindeki yandaşlarına karşı koymaktır,*" der Umberto Eco...

"*Biliyorum, hükümet darbesi olarak adlandırılacak hareketin sorumlularını biliyorum. Milano'da gerçekleştirilen Aralık 1969 kıyımının sorumlularını biliyorum. 1974 yılının ilk aylarında Brescia'da ve Bologna'da gerçekleştirilen kıyımların sorumlularının adlarını biliyorum. Eski faşistleri, yeni faşistleri, onlarla birlikte adı henüz bilinmeyenleri kullanan* 'doruk' *u gerçekleştirenlerin adlarını biliyorum.*

Biliyorum, çünkü ben bir aydınım, olup biten her şeyi izlemeye, yazılan her şeyi öğrenmeye, bilinmeyen ya da suskunluk perdesiyle örtülen her şeyi düşünmeye çalışan, birbirinden çok uzak olaylar arasında bile bağ kuran, bütün ve tutarlı bir siyaset tablosu oluşturan dağınık ve bölük pörçük parçaları bir araya getiren, keyfiliğin, çılgınlığın ve gizemin egemen olduğu izlenimini veren mantığı yeniden kuran bir yazarım ben," der Pier Paolo Pasolini...

"*Bağımsız sanatçı ve entelektüel sahiden yaşayan şeylerin basmakalıplaştırılmasına ve sonuç olarak cansızlaştırılmasına karşı direnebilecek ve mücadele edebilecek donanıma sahip, sayıları gittikçe azalan birkaç kişiden biridir. Artık gerçekten yeni düşünceler geliştirmek için modern iletişim araçlarının (yani modern temsil sistemlerinin) bizi gömdükleri klişe görüş ve düşünce batağının maskesini indirme, sürekli olarak bunların etkisini kırma kapasitesi gerekir. Bu kitle-sanatı ve kitle-düşüncesi dünyaları giderek daha fazla siyasetin taleplerine maruz kalmaktadır. İşte bu yüzden entelektüel dayanışma ve çabaların odak noktası siyaset olmalıdır. Düşünür siyasal mücadele içinde hakikatin değeri ile bizzat ilişki kurmazsa, yaşanan deneyimlerin bütününü sorumlu bir biçimde ele alamaz,*" der C Wright Mills...

"*Nabza göre şerbet vermek, konuşulması gereken yerde susmak, şovenist kabadayılıklara, tantanalı döneklik ve günah çıkarma törenlerine rağbet etmek bir entelektüelin kamusal rolüne en çok gölge düşüren tavırlardır...*

"*İktidara hakikati söylemek Panglosvari*(69) *bir idealizm değildir. Seçenekleri dikkatle tartıya vurup doğru olanı seçmek ve onu en yararlı olabileceği, doğru yönde değişmeye yol açabileceği yerde zekice temsil etmektir,*" der Edward Said...

Ve "*İktidara hakikati söylemek*"tir aydının görevi...(70)

III. AYRIM: "BARBARLARI BEKLERKEN"

İnsanlık; "*Nedir bu beklenmedik şaşkınlık, bu kargaşa? / (Nasıl da asıldı yüzü herkesin!) / Neden böyle hızla boşalıyor sokaklarla alanlar / neden herkes dalgın dönüyor evine? // Çünkü hava kararırdı, barbarlar gelmedi / ve sınır boylarından dönen habercilere göre / barbarlar diye kimseler yokmuş artık,*" diyen Kavafis'in "Barbarları Beklerken" şiirinin son dizelerindeki üzere, "*beklerken*"; bir kez daha, "*olmak ya da olmamak*" sınırında dolaşmaktadır...

Tam da bu koordinatlarda insan(lar) kavgaya dönmeli. Haksızlıklarla kavga etmekten vazgeçen kendine dönemez. Ayakları uyuşmuş, kollarında derman kalmamış, yüreğindeki ateş küllenmiş bile olsa, harekete geçmek için kül içindeki o kor yeter. Kül içindeki kora dönmeli öyleyse insan.

Ve eninde sonunda kendi şehrine dönmeli. Nereye gitse peşi sıra gelen kendi şehrine dönmeli insan!

Evet, evet; varolmak ya da hiç olmak... Ama varolanlar hiç yok olmaz. İnsanın anlamı hep yaşar. Hep yaşamıştır...

İnsan(lık) kendine -yeniden- reva görülen "*Modern Ortaçağ*"ın sonuna doğru ilerlemektedir...

"*Modern Ortaçağ*"ın aşılması insan(lık)ın kendi özüne dönüşü için yeniden isyan eden yaratıcı kolektif aykırılığa muhtaçtır...

Ve insan(lık) bunu başarmalıdır!

Hem de Attilâ İlhan'ın dizelerindeki haykırışı daima anımsayarak: "*o sözler ki / imgelem sonsuzluğunun / ateşten gülüdürler / kelebek çırpınmalarıyla doğarlar / ölürler / o sözler ki kalbimizin üstünde / dolu bir tabanca gibi / ölüp ölesiye taşırız / o sözler*

ki bir kere çıkmıştır ağzımızdan / uğrunda asılırız..." diye; "*İnsan nedir?*" sorusunu yanıtlarcasına...

Dipnotlar

1 Mevlânâ.
2 Osman Can, "Deliliğe Övgü" *Radikal İki*, 2 Ekim 2005, s. 4.
3 Yasin Durak, "1984 ve Yanlış Bir Yaşamı Doğru Yaşamanın İmkânsızlığı" *Sosyologos*, No: 8, Kasım 2005, s. 31.
4 Ahmet Cemal, "Popüler Kültürün Tutsağı Gençlik... , *Cumhuriyet*. 1 Eylül 2005, s. 15.
5 Phil Slater, *Frankfurt Okulu*, çev.. Ahmet Özden, Kabalcı Yay., 1998, s. 60.
6 Thedor W. Adorno, *Minima Moralia*, çev.: Orhan Koçak ve Ahmet Doğukan, Metis Yay., 2002, s. 207.
7 Max Horkheimer- Thedor W. Adorno, *Aydınlanmanın Diyalektiği 2*, çev.: Oğuz Özügül, Kabalcı Yay., 1996, s. 114.
8 Herbert Marcuse, *Tek-Boyutlu İnsan*, çev.: Aziz Yardımlı, İdea Yay., 1997, s. 15.
9 "*Görmüyorum, öyleyse yokum.*"
10 Giovanni Sartori, *Görmenin İktidarı*, çev.: Gül Batuş ve Bahar Ulukan, Karakutu Yay., 2004, s. 11-54.
11 Yasin Durak, "1984 ve Yanlış Bir Yaşamı Doğru Yaşamanın İmkânsızlığı", *Sosyologos*, No:8, Kasım 2005, s.32.
12 Thedor W. Adorno, a.g.e., s. 116.
13 Türker Alkan, "Asrılık Zor İştir", *Radikal*, 3 Kasım 2005, s. 5.
14 Gündüz Vassaf, "XXI. Yüzyılda Can Sıkıntısı", *Radikal*, 14 Ağustos 2005, s. 20.
15 Metin Tükenmez, "Sporun Bu Halinden Tüketim Kültürü Sorumlu" *Evrensel*, 2 Aralık 2005, s. 2.
16 Jean Baudlliard, Şeytan Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği, çev.: Oğuz Adanır, Doğu Batı Yay., 2005.
17 Serhan Ada, "Homo Telelonicus" *Radikal*, 24 Eylül 2005, s. 24.
18 Hüseyın İzmir, "Modern İnsanın Özgürlük Sorununa Giriş Denemesi", *Sosyologos*, No: 8, Kasım 2005, s. 23.
19 Mihailo Markoviç, Hümanizm ve Ahlak Felsefesi, çev.: Ali Ünlü, Toplumsal Dönüşüm Yay., 2. baskı, 1998, s. 57.
20 Esra Tuncer, "Kapitalizm'le Süregelen Yabancılaşma", *Sosyologos*, No: 8, Kasım 2005, s. 52.
21 Karl Marx, *Kapital*, Cilt:1, Penguin, 1976, s. 125.
22 yage, s.165.
23 B. Olsman, Alınation, Cambridge Un. Press, 1996, s.187'den akt.
24 Karl Marx, Kapital, Cilt:1, Penguin, 1976, s.202-203.
25 yage, s. 21.
26 Karl Marx, *Early Writings*, Penguın, 1975, s. 351.
27 Judy Cox, "Marx'ın Yabancılaşma Kuramına Giriş", *FelsefeLogos*, No: 25/26, 2005/1-2. s. 57-60.
28 Işık Kutlu, "Yabancılaşma Üstüne", *Atılım*, Yıl: 2, No: 2005 - 48 (82), 26 Kasım 2005, s. 10.
29 "*Altını ateş, cesur insanı yoksulluk ortaya çıkarır.*"
30 George Marcus, "Marxısm and Anthropology: The Concept of 'Human Essence' in the Philosophy of Marx", Van Gorcum Assen. 1978.
31 K. Marx, Ekonomik ve Felsefi Elyazmaları, Birinci Elyazması: Emeğin Ücretleri, metnin tamamı: https://www.marxists.org/archive/marx/works/1844/epm/1st.htm
32 Mustafa Kemal, aktaran: O. Doğu Silâhçıoğlu, "Türk Kimliği ve Siyasal İktidar!", *Cumhuriyet*, 2 Aralık 2005, s. 2.
33 "Her 10 Kişiden Biri Silahlı", *Cumhuriyet*, 29 Ağustos 2005, s. 6.
34 "On Kişiden Biri Silah Taşıyor", *Cumhuriyet*, 28 Ekim 2005, s. 3.
35 Tarkan Temur, "Özel Güvenlikçi Sayısında Patlama Yaşanıyor", *Cumhuriyet*, 2 Nisan 2005, s. 7.
36 "Suçlular Ülkesi Olduk", *Gözcü*, 7 Ağustos 2005, s. 1.
37 "Şiddet Patlaması", *Cumhuriyet*, 29 Ağustos 2005, s. 6.
38 Hasan Yiğit, "Suçun Başkenti İstanbul", *Cumhuriyet*, 1 Kasım 2005, s. 6.
39 "Suçlular Yaptıklarıyla Kaldı" *Cumhuriyet*, 28 Ağustos 2005, s. 4.
40 Türey Köse, "Çocuk 'Suçlu'lar Artıyor" *Cumhuriyet*, 29 Ağustos 2005, s. 6.
41 Hasan Bülent Kahraman, "Dilin Militarizasyonu Hayatın Körelmesi", *Radikal*, 5 Ağustos 2005, s. 9.
42 Murathan Mungan, "Üç Kuşak Daha Buradayım!", *Cumhuriyet Dergi*, No: 1009, 24 Temmuz 2005, s. 1-3.
43 Doğan Cüceloğlu, *'Mış' Gibi Yaşamlar*, Remzi Kitabevi, 2005.
44 Efnan Atmaca, "Öğretilmiş Çaresizlik Hâli", *Radikal Kitap*, Yıl: 4, No: 220, 3 Haziran 2005, s. 18.
45 "*Ölümü küçümsediğinde, bütün korkularını yenmiş olursun.*"
46 Necef Uğurlu, "Türkiye Eğlence Tesisi Gibi!", *Evrensel*, 26 Ekim 2005, s. 13.
47 Ahmet Uğurlu, "Türkiye Eğlence Tesisi Gibi!", *Evrensel*, 26 Ekim 2005, s. 13.
48 Berrin Karakaş, aktaran: Efnan Atmaca, "Tek Devrim Yenilenmek", *Radikal*, 15 Kasım 2005, s. 25.
49 Hızır Tüzel, "Yelda Kendine Gel, Burası TC", *Radikal*, 21 Ağustos 2005, s. 2.
50 Erdal Atabek, "Kendisi Olamayan İnsan...", *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 2005, s. 4.
51 Yalçın Yusufoğlu, "Hayatımızın En Güzel Yıllarıydı Diyenlere", *Birgün*, 30 Eylül 2005, s. 12.
52 Ayşe Emel Mesci, "Alışmayalım...", *Cumhuriyet*, 31 Ekim 2005, s. 15.
53 Güray Öz, "Postmodern Parçalanmanın Köleleri" *Cumhuriyet*, 16 Kasım 2005, s. 6.
54 Bilindiği üzere Fanon, Afrika'da *Tarzan* filmi gösterildiğinde, Tarzan ne zaman beyazperdede görünse Afrikalıların onu alkışladığını, kendileri gibi karaderililerıyse aşağıladıklarından yola çıkarak, sömürge aydınının tipolojisini çizmişti.
55 "*Ah, vicdan, ne ağır bir kölelik.*"
56 "*İnsanın kendi kusurlarını bilmesi ne büyük nimet.*"
57 "*Yapabilirsen, iyi yap!*"
58 Ragıp Duran, "Aydın Kimdir?", *Özgür Düşün*, Yıl: 4, No: 31, Eylül-Ekim 2005, s. 26.
59 "Aydınlar Halkına Yabancı", *Evrensel*, 11 Ekim 2005, s.13.
60 Toktamış Ateş, "Aydın Olmak", *Cumhuriyet*, 23 Ağustos 2005, s.3.
61 Suay Karaman, "Aydın Olmak", *Cumhuriyet*, 14 Ağustos 2005, s.17.
62 A. Hicri İzgören, "Aydın Üzerine", *Ülkede Özgür Gündem*, 28 Ağustos 2005, s.13.
63 Serdar Turgut, "Aydın Kavramı Üzerine Düşünceler", *Akşam*, 12 Ağustos 2005, s.11.
64 Oktay Akbal. "Aydın Yararlı Olmalı", *Cumhuriyet*, 25 Ağustos 2005, s.2.
65 Oktay Akbal, "Anday'ın'Aydın'ı", *Cumhuriyet*, 13 Eylül 2005, s. 2.
66 Oral Çalışlar, "Aydın Sözcüğünü Hakaret Saymak", *Cumhuriyet*, 15 Ağustos 2005, s. 6.
67 Türker Alkan, "Aydın Dediğin Kim Ola ki?", *Radikal*, 16 Ağustos 2005, s. 5.
68 Mehmet Barlas, "Aydın Olmanın Dayanılmaz Ağırlığı mı?", *Sabah*, 23 Ağustos 2005, s. 5.
69 Panglos: Voltaire'in Candide'inin hocası.
70 Yıldırım Türker, "Entelektüel", *Radikal*, 15 Ağustos 2005, s. 4.

ÖMER NACİ SOYKAN'IN AHLAK FELSEFESİ

Eylem HACIMURATOĞLU

Eylem Hacımuratoğlu

01.02.1979 yılında Ankara'da doğdum. İlköğrenimimi Ankara'da tamamladım. Ortaokula İstanbul'da başladım. 1996 yılında Haydarpaşa Lisesi'nden mezun oldum. 2002 yılında İ.T.Ü. Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği'nde lisans eğitimimi tamamladım. Şu an Galatasaray Üniversitesi Felsefe yüksek lisans programında eğitimimi sürdürüyorum. Ayrıca İnsancıl Atölyesi'nde Felsefe Seminerleri ve Şiir Atölyesi katılımcısıyım.

Ömer Naci Soykan, felsefi çalışmalarında sıkça, insan yapıp etmeleriyle ilgili olarak "*Genel geçer bir ahlak olanaklı mıdır?*" sorusunu ele almıştır. Biz de bu yazıda, onunla beraber bu sorunun ve verdiği yanıtların izini sürmeye çalışacağız. Öncelikle ahlakla, ahlak felsefesi yani etik arasındaki ayrımı ortaya koymaya çalışalım.

Ömer Naci Soykan genel olarak ahlakı, biri toplumda, çeşitli yer ve zamanda görülen örf, âdet, töre, gelenek-görenek gibi kurumların kendileri ve onların araştırılması demek olan sosyal ahlak, diğeri tek kişi için olan ve onun ahlaksal eylemleri üstüne konuşan ahlak felsefesi ya da etik olmak üzere iki başlık altında belirler.(1) Tüm insanların, içinde yaşadıkları toplumun ve çağın koşullarına uygun olarak somut, fiili birer ahlaki yaşantıları vardır. Ahlak, toplumsal yaşantıyı düzenleyen kurallar, ilkeler, değerler bütününe gönderme yapar. Böylece o, olgusal ve tarihsel olarak yaşanan bir şeydir. Etikse bu pratiğin teorisi olarak ortaya çıkar. Etik, ahlak adı verilen olguya yönelen felsefe disiplinidir. Etik, iyi ve kötüyü araştırır, erdemli bir yaşamın nasıl olması gerektiğini tartışır. Düzenleyici ve yasa koyucudur. Ahlak felsefesinin, felsefi bir disiplin olarak ortaya çıkması insanın çift yönlü bir varlık olmasından ileri gelir. İnsan iki tür edimde bulunur: Bir yandan çeşitli yer ve zamanlarda yaşantılar deneyimler, bir yandan da bu yaşantılar üzerine düşünür, eylemlerini güdüleyen ilkeleri belirlemeye çalışır. Eylemlerimiz üzerine düşünmek, onları çeşitli ilkelere dayandırarak haklılaştırmaya çalışmak ahlak felsefesinin alanına girdiğine göre her insan biraz ahlak filozofu sayılır. Yaşam her an bizi yeni seçimler yapmaya zorladığı için hiçbirimiz yolumuz ahlakla kesişmeden yaşamımızı sürdürmeyi başaramayız. Burada sorun seçimin nasıl yapıldığı, eylemin nasıl gerçekleştiği değil; seçimin hangi ilkelere dayanarak yapılması gerektiği ve eylemlerimizi belirleyen temel motiflerin neler olması gerektiği sorusudur. Yani ahlak felsefesi, olgusal olanın ötesinde, olması gerekenin sorgulanmasıdır. Bu tarz sorulara verilecek yanıt her birimizin günlük hayatta gösterdiği ahlak filozofluğunun ötesinde sistemli bir felsefi düşünmeyi gerektirir. Ömer Naci Soykan da etik'i, kural koyucu, düzenleyici, aksiyolojik bir bilim olarak belirler ve onu nesnel, betimleyici bilimlerden ayrı bir tarzda temellendirmeye çalışır.

Ahlak bir değerler dizgesi olduğuna göre ilk olarak değerler üzerine konuşmamız gerekir. Bunun yanında felsefe tarihi boyunca ahlakla beraber ele alınan kavramlar üzerinde de duracağız ve Ömer Naci Soykan'ın bu kavramları nasıl değerlendirdiğini incelemeye çalışacağız. Sözünü ettiğimiz kavramlar, vicdan, özgürlük, doğa, sanat, mutluluk ve insan hakları gibi ahlakla ilişkili olarak düşünülen kavramlardır. Tüm bu kavramlar erdemli bir yaşamın kurucu öğeleri olarak, etik için bir dayanak ya da bir uygulama alanı oluştururlar.

DEĞER

Dünya üzerindeki yaşamın salt olgulardan öte bir anlam taşıması, insanın yeryüzü yaşamına özne olarak katılımına ilişkindir. Yargı verebilen özne-varlık olarak insanın dünyaya ilişkin yargıları nelerdir? Burada iki tip yargı arasında ayrım yapmak gerekir: Nesnel yargılar ve öznel yargılar. Nesnel yargı, nesnedeki bir özelliğin nesneye yüklenmesiyle elde edilir. Sözgelimi "duvar kırmızıdır" denirse, nesnenin bir niteliği nesneye yüklenmiş olur. Bu yargının doğruluğu da, karşılıklılık ilkesine göre denetlenir. Karşılıklılık ilkesi bilginin nesnesine uygunluğuna dayanır. Oysa estetik ve etik yargılar için durum farklıdır. İyi, kötü, güzel, çirkin gibi nitelikler nesnenin kendisinde bulunan nitelikler değildir. Bu kavramlar yargıyı veren öznenin sahip olduğu kavramlardır. "*Değer yargısı, öznenin, kendisinde bulunan bir değer duy-*

gusunu nesne kavramına yükleyerek elde ettiği bir yargı olması anlamında öznel bir yargıdır."(2) Dolayısıyla burada karşılıklılık ilkesi de uygulanamaz. Değer yargısının doğruluğundan değil ancak geçerliliğinden söz edilebilir. Bu da özneler arası bir geçerliliktir.

Ömer Naci Soykan "*değer*"in ne olduğunu belirlerken Wittgenstein'a başvurur. Wittgenstein'a göre dünya olgulardan ve şey durumlarından oluşur. "*Dünyadaki olgular, nesneler arasında bir hiyerarşi yoktur. Sıradüzen olgulara bizim verdiğimiz değerle oluşur.*"(3) O halde değer duygusunun temeli insanda aranmalıdır, dünyada değil. Wittgenstein dünyanın sınırını olgularla çizdiği için, etik ve estetik bu dünyanın dışında kalır, ona aşkın bir yerde durur. *Günlükler*'de Wittgenstein, "*Etik, dünya hakkında değildir. Etik, dünyanın bir koşulu olmalıdır, mantık gibi. Etik ile estetik birdir,*" der. Etik ve estetiğin dünyanın dışında kalması onların önemsiz olduğu anlamına gelmez. Aksine tüm yapıp etmelerimize anlam veren, "*yaşama dünyası*"nın koşulu olan, bu aşkın değerler dünyasıdır. Tüm eylemlerimiz değerler dünyasının yönlendiriciliğindedir. Değerlerin aşkın dünyası, bir idealar dünyasına karşılık gelmez. Değerler insanlığın yaratımlarıdır. Değer nesnelerin bir özelliği değil özneye dair bir kavram olduğu için, ancak insanla beraber varolur. Bu nedenle insanın olduğu her yerde değerler de vardır. Gılgamış bundan 5000 yıl önce sonsuz yaşam ve ölümsüz bir dostluk arayışına çıkmıştı. Öte yandan insanlığın değerleri bir kez yarattığını söylemek yanlış olmaz. Çağdan çağa, toplumdan topluma değişen şey değerler değil, insanların o değerlerle kurduğu ilişkidir.

Tüm eylemlerimiz değerler dünyasının yönlendiriciliğindedir. En küçüğünden en genişine tüm insanlar arası ilişkiler belli değer dizgelerine göre gerçekleşir. Bu da bizi, değer duygusunun, insanın bir varlık koşulu olduğu sonucuna götürür. Özneye ilişkin yargıların doğrulanmasında karşılıklılık ilkesi geçerli olmadığı için, Ömer Naci Soykan, insanın bir değer varlığı olmasını "*saçmaya indirgeme*" yöntemini kullanarak göstermeye çalışır ve "*İnsan değer duygusuna sahip olmasaydı ne olurdu?*' sorusunu sorar. Issız bir adada tek başına yaşayan birinin ahlaka ihtiyacı olacağı düşünülemez. Böyle bir insan için değer duygusuna sahip olmamak sorun çıkarmazdı. Ahlaki değerler, hem insanlar arasındaki ilişkilerin sonucudurlar hem de bu ilişkileri belirlerler. Ahlakın ortaya çıkması için bir arada yaşayan insanlara, bir arada yaşamanın sürdürülmesi için de ahlaka ihtiyaç vardır. Ömer Naci Soykan, bireylerinin hiçbirinin hiçbir ahlaksal değere sahip olmadığı bir toplumun varolamayacağını söyler.(4)

Nesne bilgisi karşılıklılık ilkesi ile denetlenerek, doğru ya da yanlış olduğu görülür. Değer bilgisi için ise nesnel anlamda bir doğruluk-yanlışlık söz konusu değildir. Değer yargısının ancak özneler arası geçerliliğe sahip olduğunu söylemiştik. Dolayısıyla değer bilgisi ancak benimsenir. "*Benimseme*" değerin eğitimle ilişkisini kurar. Öznenin değerlere sahip olmasını sağlayacak şey eğitimdir. "*Ahlak yasası, Kant'ın dediği gibi içimizdedir. Ancak onun oraya yerleştirilmesi gerekir. Bu da eğitimle olur. İnsan, ahlaksal eğitim için gerekli zemin olan vicdana sahiptir. Ancak tek başına kaldığında eksik olan vicdan, akıl ve beğeni duygusu ile tamamlanmalıdır.*"(5) Ömer Naci Soykan, insanın ruh-beden bütünlüğüne ilişkin üç yeti belirler: Doğruyu yanlıştan ayırt etme yetisi olarak akıl, hoşlanma duygusu ve vicdan. Bunlardan akıl ve hoşlanma duygusu doğuştandır. Vicdan ise birlikte yaşama ile ortaya çıkar. Ömer Naci Soykan vicdanın ahlak için sağlam bir temel oluşturduğunu düşünür. Kuşkusuz vicdanın bu görevi hakkıyla yerine getirebilmesi için, diğer iki yeti olan akıl ve estetik beğeni ile birlikte bulunması gerekir.

VİCDAN

Ömer Naci Soykan, vicdanı ahlaki bir ilke olarak temellendirmenin yollarını arar. Vicdan, iyiyi kötüden, haklıyı haksızdan ayırma yetisi olarak belirlenir. İlgi çekici olan vicdanın olumsuz kullanımlı olmasıdır. İnsan düşünce ve eylemlerinde sıkça hataya düşmeye eğilimli bir varlık olarak, vicdanının sesini ahlaki olmayan bir şey yapınca duyar. İyi ama, herkesin kulağı vicdanın sesine karşı aynı hassaslıkta mı? Bu soruya olumlu yanıt vermek güç. Nasıl olacak da herkeste farklı durumlarda iş gören böyle bir yeti, insanlar arası geçerliliğe sahip bir ahlaka temel oluşturacak? Ömer Naci Soykan bu soruyu, vicdanın, az sonra sözü edilecek koşullarda doğru bir şekilde yönlendirilmesi durumunda, her tek kişide aynı sesi çıkaracağını söyleyerek yanıtlar.

Ömer Naci Soykan, vicdanın yönlendirilmesinde tanrı inancı ve estetik beğeni etkenlerinl inceler. Tanrı inancı vicdanın geliştirilmesinde etkilidir ancak vicdanı belli bir inanç sistemi içine hapseder. Vicdanı bir tür duyarlılık olarak da düşünürsek eğer, belli bir dine mensup olmak, kişiyi yalnızca din kardeşlerine karşı vicdan sahibi olmak gibi bir tehlikeye düşürebilir. Ülkemizdeki Müslümanların Filistin ve Irak'a karşı gösterdikleri duyarlılık da din temellidir. Bu tutum ahlaki tavrın insanı ıskalayıp, kimlik üzerine yükseldiğini gösterir. Üstelik bu tutum vicdanı "*acıma*" duygusuna indirgeyen, onun "*sorumluluk*"la ilgisini kuramayan bir bakış açısıdır. Eğer ahlaki bir ilke olarak vicdandan söz edeceksek, onun alanını insanlık ve yeryüzü olarak belirlememiz gerekir. Ayrıca vicdanı Tanrının sesi olarak değerlendirmek bir ahlaktan bahsetmemizin olanağını da yok eder.

Çünkü din, ödül ve ceza yaptırımlarıyla ahlakın en temel özelliği olan otonomiyi ihlal eder. Vicdanı dinle eğitmek onu korku ve vaatle eğitmek anlamına gelir.

Vicdanın yönlendirilmesinde başka bir etken estetik beğenidir. Ömer Naci Soykan insanın tinsel bütünlüğünün kurulmasında estetik eğitimine çok büyük bir önem verir. Etik ve estetik, her ikisi de değer alanına ilişkin olarak eylemlerimizin belirlenmesinde etkindirler. Estetik ve etiğin bu iç içe geçmesini henüz bu disiplinlerin birbirinden ayrılmadığı antik anlamda bir iyi ve güzel birliği (*kalokagathia*) olarak değil de insanın tinsel bütünlüğünün bir belirtisi olarak okumak gerekir.

Vicdan, insanın beğeni yetisinin etkide bulunduğu bir alanda, sağduyusunun ve anlama yetisinin yönlendiriciliğinde ahlaki bir temel olabilir ancak. "Böyle bir şey olarak vicdan, başka hiçbir temele gereksinim duymaz. Vicdan insan için son şeydir. İnsan vicdanının sesini duyduğu sırada, başka biri bu sesi duymaz."(6) Anlama yetisi, insanı bilgi ve bilinç sahibi kılarak, vicdanın sesini gürleştirir. Vicdanın sesi buyurucudur. Ama bu kişinin kendi sesidir. "*İnsanın bu sese, bu buyruğa uyması,onu özgür kılar. Çünkü o, kendi buyruğudur. Özgürlük, keyfi eylemde değil, tersine eylemin yasallığındadır. Ancak bu yasallığın bir iç-yasallık olması halinde insan özgürdür, yani insanın uyduğu yasaya onun kendisinin sahip olması halinde.*"(7)

Vicdan üzerine düşündüğümüzde yaptırım sorunu ile karşılaşırız. Vicdanımızın sesini dinlemek için bizi zorlayan nedir? Ömer Naci'nin Wittgenstein'dan alıntılayarak sıkça vurguladığı gibi, "*Yapmazsam eğer, o zaman ne olur?*".(8) Kant'a göre eylemimizin ahlaki bir değeri olması için, sonucu için yapılmaması gerekir. Kant, insanın hep en yüksek iyinin peşinde olması gerektiğini söyler. En yüksek iyi de ancak Tanrı'nın var olmasıyla mümkündür. Böylece ahlak yasaları Tanrı'nın buyrukları olarak anlaşılır. Ömer Naci Soykan bunu Kant'ın açmazı olarak görür. Ahlakın, aşkın bir varlığa başvurmadan yalnızca ussal olarak temellendirilmesi gerektiğine inanır.

Ömer Naci Soykan, Kant'ı birçok yönden eleştirse de ortak akla dayalı, genel geçer bir ahlakla ilgili olarak, Kant'ın biçimsel formülünün hakkını vermek gerektiğini düşünür: "*Öyle hareket et ki, bu hareketinde, insanlığı (insan olmayı) hem kendinde hem de diğer insanların her birinde, her zaman bir gaye olarak alasın; fakat asla bir vasıta olarak kullanmayasın.*"(9) Bu formül genel geçer bir ahlak için yeterli olmalıdır. Onu biçimsel olarak kabul edip, her kişi karşılaştığı durumlarda içini doldurmalıdır. Eylemde bulunurken kişi kendine şu soruları sormalıdır: Eylemimi yöneten "*maksim*"imin(10) genel bir yasa olmasını isteyebilir miyim ve eylemim amaç olarak insanlık idesiyle bağdaşıyor mu?

Kant'a göre eylemimizin ahlaki olması için sonucu için yapılmaması gerektiğini söyledik. O halde Wittgenstein'ın sorusu hâlâ geçerliliğini korur. "*Yapmazsak ne olur?*" Eğer ahlaki eylem sonucu için yapılmayacaksa ne için yapılacak? Bu sorunun, Kant anlamında ahlaki olanı çoktan yok sayan bir soru olduğunu bir kenara bırakalım (Çünkü Kant için değer, amaçta değil, eylemi yaptıran maksimdedir). Aksi takdirde ahlaki olanın yaptırımına ulaşmamız mümkün olmaz, tabii eğer bir yaptırımı varsa. Burada Ömer Naci Soykan, dışsal yaptırım ve kendinde yaptırım ayrımı yapar. Hukuk ve din dışsal yaptırımlara dayanır. Ahlaksal eylem ise kendinde yaptırımdır. "*Bu, ereği kendinde olması bakımından bir ereksizliği gösterir. Böyle bir yaptırım, ahlaksal eyleme zarar vermez.*"(11) İç huzuru, gönül ferahlığı, ruh dinginliği anlamına gelen Yunanca "*euthumia*" sözcüğü Ömer Naci Soykan'a aradığı şeyi verir. "*Euthumia*", eylemin dışında bir erek değil tersine eylemin kendisindedir. Böylece Soykan, ahlakı temellendirmeye çalışırken kullandığı vicdanın yaptırımı olarak iç huzurunu belirler. Burada sanattaki "*ereksiz ereklilik*", "*auto-telos*" durumuna benzer bir durumla karşılaşırız. Tıpkı sanatsal etkinliğin ereği kendinde bir etkinlik olması gibi, ahlaki eylem de "*euthumia*" ile ereğini kendi içinde taşır. Ömer Naci Soykan bu "*auto-telos*"un estetik eğitim ile insan ruhuna ekilebileceğini ve buradan ahlaki bir filizlenme beklenebileceğini düşünür.(12) Nedeni kendinde bir etkinlik olarak sanat, kendi iç yaptırımına sahip olan ahlak için bir model oluşturabilir.

SANAT

"*Sanat vicdanlarda toplumsal ahlak kurallarından ve yasalardan daha derin ve daha sürekli etkide bulunur,*"(13) der Ömer Naci Soykan. Sanatın vicdan eğitimindeki bu rolü, onun ahlak alanına taşınabilecek etkisini gösterir. Burada sanatın işlevini, insan ruhunu inceltmek, onun taşkınlıklarını denetlemek, insanın duygularını ifade etme biçimini düzenlemek olarak değerlendirebiliriz. Sanat bu işlevini nasıl yerine getirebilir? Burada Aristoteles'e başvuracağız. Aristoteles'e göre tragedyanın ahlaki bir ödevi vardır. Tragedya, acıma ve korku duyguları uyandırarak insan ruhunu arındırır (*katharsis*). Burada izleyici oyuncuyla bir yolculuğa çıkar. Onunla beraber sfenks bilmecelerini cevaplar, kral olur, annesiyle evlenir, bu yasak evlilikten çocukları olur. Günah ve çaresizlik içine batar. Ama yine de gerçeğin peşinde koşmaktan vazgeçmez.(14) Sahnede olup bitenler onun ruhunda da tüm etkisiyle yaşanır: Korku, aşk, inanç, gerçeklik tutkusu, cezaya dayanma, kadere boyun eğme... Seyirci oyuncuyla kendi-

ni özdeşleştirir ve onun ruhunun çalkantılarına eşlik ederek, yaşadığı gerilimi ve çözülmeyi onunla beraber deneyimler. Tragedya böylece seyirciyi, yaşama dair sorular sormaya ve çözüm üretmeye davet eder. Bunu yaparken de seyirciye sahici bir deneyim yaşatarak, onun ruhunu gerilim ve çözülmelerle eğitir, olaylar karşısında nasıl eylemde bulunmak gerektiği konusunda model oluşturur. Tragedyada sanatın doğru ve iyiden yana taraf aldırıcı gücünü görürüz. Bu güç sanatın toplumsal davranış kalıplarını oluşturmadaki rolünü açıkça gösterir. Sanat doğrudan insan ruhuna hitap ederek onun eylemlerinin de belirleyicisi haline gelir.

Bunun dışında sanatın insanın ahlaki eğitiminde etkin olması konusunda, estetik bir kategori olan "*ölçü*" kavramının ahlaki alana taşınması incelenebilir. Uyum, ölçü, ritim bir sanat eserinin güzel olarak nitelendirilmesinde belirleyicidirler. Sanattaki ölçü ve uyum, insanın ölçülü, kendine ve doğaya uyumlu yaşamasının bir örneğini oluşturur. Aristoteles'e göre erdemli bir yaşam, aşırı uçlardan kaçınan, orta yolu bulmuş, ölçülü bir yaşamdır. Sanatsal deneyim, insanın duygularını bir takım estetik kalıplar içinde yapıta dönüştürerek biçimlendirmesini sağlayarak, insana duygularını denetlemesini öğretir. Bunun dışında sanat sadece biçimsel yönüyle değil toplumsal yönüyle de kişinin ahlaki yaşamında etkili olur. Sanatla ben diğer benlerle buluşur. Sanatsal paylaşım, dışa vurma kişinin kendi beninde sıkışıp kalmasının önünü açarak onu başka insanlara ve dünyaya duyarlı hale getirir. Bu durum onun kendi duyguları ile baş etmesini ve davranışlarını düzenlemesini de kolaylaştırır. Ahlakın birlikte yaşamaya ilişkin bir durum olduğunu belirtmiştik. Sanat da bireyle toplum arasında bir köprü kurarak bu birlikte yaşama durumuna işaret eder. Bir iletişim aracı olarak toplumsal yaşamın kurucu öğelerinden birini oluşturur.

Ömer Naci Soykan insanın ahlaki eğitiminde sanatın çok önemli olduğunu pek çok yerde belirtir. Ancak yine de sanatın ahlakın yerini dolduramayacağını söyler. Beğeni olmadan da ahlaktan bahsedebiliriz pekâlâ. Ama bu kez de şu soruyu sormak gerekir? Böylesi bir ahlak, kaba saba, soğukça buyuran bir ahlak olmaktan öteye gidebilir mi? Bazı politikacıların ahlak adına sanata saldırışına tanık olmadık mı sıkça? Estetiğin olmadığı yerde ahlakın kendi karşıtına dönüşme tehlikesi, bize estetik ve ahlakın, yaşama dünyasının ayrı düşünülmemesi gereken iki öğesi olduğunu duyurur. Ömer Naci Soykan bu iki öğeye akla ilişkin olarak bir de felsefeyi katar. Böylece etik, estetik ve felsefe insan yaşamının ışıklandırılmasına hizmet eder. Ömer Naci Soykan'ın deyimiyle "*fiziksel dünyanın yaşama dünyasına dönüşmesinde*" bu üç öğe etkili olur. Fiziksel dünya bizim diğer canlılarla ortak paylaştığımız dünyadır. Yaşama dünyası ise bir değerler alanı olarak insani bir dünyadır. İnsanın işi, fiziksel dünyada her biyolojik canlı gibi yaşamını sürdürmek değildir sadece. Bu durumda onu diğer canlılardan ayıran bir tarafı kalmazdı. Onun işi, yaşama dünyasında yaşama sanatını icra etmektir. Yaşama sanatı metaforunu takip edecek olursak, bu öyle bir sanattır ki, ustalığını, yaratım sürecinin ürünü olan eserin mükemmelliğinde değil, icra sürecinde bulan gösteri sanatlarına daha çok benzer.(15) Tiyatro, dans, müzik gibi gösteri sanatlarında esas olan yaratım sürecidir, sanatın icra edilmesidir. İnsan da dünyada erdemle eylemde bulunarak yaşama sanatını gerçekleştirir, ustalığını gösterir. Yaşama sanatındaki bu ustalık etik, estetik ve felsefe ile sağlanır. Ustalık, bir tür öz-denetim olarak değerlendirilebilir. Öz-denetim ise ancak kendini tanımak ile mümkündür. Ömer Naci Soykan'a göre kendini tanımak da bize dünyayı ve insanlığı bilmeye götürür. "*İnsan, kendisini bilmek yoluyla ancak dünyayı anlar. Kendi beninde insanlığı bulan insan, kendini tanımak yoluyla dünyayı ve insanlığı bilir, anlar. Dünyayı anlamam için her şeyden önce onu 'benim dünyam' yapmalıyım. Bu da dünyada olup biten her şeye karşı duyarlı olmamı gerektirir. Böylece ben insanlığı kendi benimde bir tutarak kendi dünyamın sınırını insanlığın sınırı yaparım.*"(16) Özgürlük, yeryüzü kardeşliği, doğaya resimsel bakış, insanlık, sorumluluk, sanat, siyaset, bilim, aşk gibi iyi, doğru ve güzel idelerinin içini dolduran pek çok kavram yaşama sanatının icra edilişi ile ete kemiğe bürünür ve yeryüzünde insanlık idealini somutlaştırır. Âşık aşkta, devrimci eylemde, bilim insanı doğruluğu keşfetmede, sanatçı insan ruhunu yükseltmede becerisini tam anlamıyla ancak tinsel bütünlüğünü kurarak gösterebilir. Tinsel bütünlüğün kurulması insanın iç dünyasının zenginleştirilmesi sürecidir. Felsefe ve sanat, ben'i ben'in dışındaki dünya ile ilişkilendirerek, iç dünyanın zenginleşmesini sağlar. Ömer Naci Soykan, iç dünyası olmayan birinin dünyayı anlayamayacağını söyler. Tıpkı yüzü dünyaya, insanlığın birikimlerine dönük olmayan birinin de iç dünyası olamayacağı gibi.

Ömer Naci Soykan etik ile estetiğin ilişkisini belirginleştirmek için "*estetik buyruk*"tan da söz eder. Etik-estetik ilişkisi daha önce estetiğe dair bir kategori olan "*auto-telos*" üzerinden kurulmaya çalışılmıştı. Bu kez de bu ilişki ahlaka ilişkin bir kavram olan "*buyruk*" ile sağlanır. "*Estetik buyruk*" ifadesi düşünsel hoşlanmaya karşılık gelir. Burada söz konusu olan duyuların üzerine yükselip, ruh yüceliği ile ahlaksal bir etki yakalamaktır. Estetik buyruk şunu söyler: "*Algılarken kendini duyusal duygulanımdan uzak tut, onu bir yana bırak, onun üzerine yük-*

sel."(17) Estetik buyruk düşünsel hazzı önererek bizi etikle ilişkiye geçirir. Ömer Naci Soykan böyle bir estetik bakışı verecek olan eğitimin ahlak eğitimindeki etkisini şu cümlelerle açıklar: "*Estetik eğitiminin insana verdiği başlıca ahlaksal tutum şuradadır: İnsan sanat yapıtlarına nasıl bakıyorsa, onun dünyaya da öyle bakmasını sağlamak.*"(18) Duyuların üzerine yükselmemizi söyleyen "*estetik buyruk*", yaşamda da çıkarlarımız ve eğilimlerimizin ötesine geçerek ahlaki olanı gerçekleştirmemiz konusunda yol göstericidir. Böylece estetik tavır yalnızca sanatla sınırlı kalmaz, tüm yaşama yayılan bir tarz haline gelir.

MUTLULUK

Ahlaklı olmak için "*euthumia*" yeterli midir? Varsın gönlümüz ferah, içimiz huzurlu olmasın, ne olur? Eğer "*euthumia*"dan sadece bir gönül ferahlığı anlarsak, bu pek de öyle güçlü bir yaptırım olmaz. Ahlaki davranmamakla yoksun olduğumuz yalnızca bir iç huzuru mudur gerçekten? Aslında "*euthumia*" ya da daha doğru söyleyişle "*eudaimonia*" salt bir gönül ferahlığından daha fazla bir şeydir. O, antiklerin "*mutluluk*" dediği şeydir.

Mutluluğun ne olduğunu araştırmaya Aristoteles, insanın işini sorarak başlar. İnsanın işi tek başına yaşamak değildir, çünkü bitkiler ve hayvanlar da yaşar. İnsanın işi, ruhun erdeme uygun etkinliğini en iyi şekilde gerçekleştirmek yani erdemli yaşamaktır. Bu etkinlik yaşamın sonuna kadar sürmelidir. İşte mutluluk, böyle bir yaşamın ödülüdür. "*İnsansal iyi, ruhun erdeme uygun etkinliği olur- üstelik yaşamın sonuna kadar etkinliği. Çünkü bir tek kırlangıç baharı getirmez, ne de bir tek gün; aynı şekilde bir tek gün ya da kısa bir süre insanı kutlu ve mutlu kılmaz.*"(19) Mutluluk, yaşam boyu erdeme uygun davranmakla olur.

Ömer Naci Soykan da tek başına mutluluğun ahlaksal bir değer ifade etmediğini söyler. Mutluluk ancak erdemle birlikte olduğunda gerçek anlamını kazanır. Erdemli mutluluğa insan tinsel bütünlüğünü kurarak erişebilir.(20)

DOĞA

Ahlakın genel geçerliği, özneler arası bir geçerliliktir. O halde tüm insanlar için geçerli olması için, tüm insanlarda ortak olan bir şeye dayanması gerekir. Öncelikle kendine mensup olunmasını talep eden dinler, tüm insanlar için ortak bir yasakoyucu olamaz. Ömer Naci Soykan tüm insanlar için iki şeyin ortak olduğunu söyler. Bunlar akıl ve yeryüzüdür. Ahlaki olanın bireysel temelini, isteme ve seçme özgürlüğümüz kurar. Onun toplumsal temelini ise, ortak bir akla göre ve yeryüzü kardeşliğine uygun bir şekilde eyleme oluşturur. Yeryüzü kardeşliği kavramı, tüm insanların doğanın çocuğu olması olgusundan hareketle biçimlendirilir. Böylece doğa, Ömer Naci Soykan felsefesinde, evrensel bir ahlakın dayanağı olarak önem kazanır.

XVI-XVII. yüzyılda modern bilimlerin gelişmesiyle beraber insan doğayı karşısına bir bilgi nesnesi olarak almaya başladı. Doğa üzerinde insan egemenliğini kurmak bilimin amacı olarak belirlendi. Bu bakış açısı insana, onun doğanın çocuğu olduğu gerçeğini unutturdu. Tüm diğer canlılar, dünyanın bütün kaynakları insanın hizmetinde olan şeyler olarak algılandı. Yaşamı kolaylaştırmak, doğanın tek belirleyicisi olmak adına insan, içinde yaşadığı alan olan doğayı, yani kendi temel varolma koşulunu yok etmeye başladı. Doğayı köleleştirme girişimi onun ölümünü de beraberinde getirdi. Diyebiliriz ki, yüzyıllardır insan bindiği dalı kesmekle meşgul. İnsansız bir doğayı kurgulamak kolay ama doğa olmadan insandan nasıl söz edebiliriz? Doğayı itaatkâr bir köle konumuna indirgemekle insanoğlu en büyük hatasını yapıyor. İnsan, doğaya karşı değil, onunla birlikte yaşayarak dünyasını gerçek anlamda zenginleştirebilir. Çünkü yaşam sadece konfordan ve bolluktan ibaret değildir. Elbette ki insan bilinçli bir varlık olarak doğadan çoktan kopmuştur. Onun insanlığını kuran şey de zaten bu trajik ama zorunlu kopuştur. İnsanın doğal yanı, diğer canlılarla beraber bir bütüne ait olması onun içkinliğini oluşturur. Ama o, bilinçle bu içkinlik âleminden ayrılmış, aşkın bir dünyaya adım atmıştır. Ama bu ayrılış, doğadan, içkinlikten bu kopuş asla tam bir ayrılış değildir.(21) Bedenimizle kozmosla bir ilişki içerisindeyiz. Herakleitos'ça söylersek eğer, soluğumuz bizi "*logos*"a bağlıyor. İnsan bu anlamda bir ayağı içkinlikte, salt doğal olanda; bir ayağı aşkınlıkta, bilinçli dünya yaşamında olan bir varlıktır. Bu bölünmüşlük onu doğa ile sürekli bir gerilim içerisinde tutar. İnsanın insanlığını kuran bu gerilim, modern bilimlerin gelişmesi ile başlayan, sanayi devrimi ile devam eden ve son olarak kapitalizmin yeryüzünde egemen olmasıyla doruğuna varan bir çelişkiye dönüşmüştür. Ömer Naci Soykan doğa ile insan arasındaki çelişkinin sürdürülebilir bir düzeyde tutulması gerektiğini düşünür. Bu da ancak doğaya, insana, topluma etik bir bakışla mümkündür. Bu etik bakışın temelini de yine doğanın kendisi oluşturur. "*Bütün insanların doğanın çocuğu olduğu düşüncesi, hem insan-doğa birlikteliğini hem insan kardeşliğini kurmaya elverişli olmakla evrensel bir ahlakı verebilir. Başka bir deyişle, insan-doğa ilişkisi sağlıklı bir tarzda oluşturulmakla, bu ilişki biçimi, insan-insan ilişkilerine de yansıyacaktır.*"(22) Ahlakın doğa temelli olmasından kastedilen budur.

Ömer Naci Soykan, doğabilimsel dünya görüşü ile bugün doğa resmimizi yitirdiğimizi söyler. Doğa,

insanın tinsel bütünlüğünü (estetik-etik-bilgi) besleyen bir alan olmaktan çıkmış sadece bilimin nesnesi ve günlük yaşamda ise salt bir dinlence yeri haline gelmiştir. Doğaya resimsel bakmamızı sağlayacak başka tarzda bir dünya görüşü geliştirmek gerekir. Soykan'a göre doğaya resimsel, estetik bir bakış insan ile doğa arasındaki yarığı bütünüyle kapatmasa da dengede tutacaktır. Böylece insan içinde yaşadığı doğaya salt bir bilgi nesnesi, yararlanacak, talan edilecek bir malzeme olarak bakmayıp, onu parçası olduğu bir bütün, yaşadığı çevre, evi olarak görebilecektir. Sanat kullandığı betimleme, resmetme teknikleriyle doğaya resimsel bakışı kolaylaştırır. Sanat hem kendisine konu olarak doğayı seçerek insanlara, ait oldukları bütüne, kökenlerine dair bir şeyler söyler hem de insan doğasını açımlayarak tüm sınırlara, ırk, cinsiyet, sınıf ayrımlarına rağmen yaşantılardaki, duygulanımlardaki benzerlikleri ortaya çıkarır. Böylece sanat insanı kuşla, ağaçla, bulutla ve en önemlisi insanı insanla barıştırma işine soyunur. İnsana yeryüzünde yalnız olmadığını hatırlatarak yeryüzü kardeşliğini pekiştirir. Ömer Naci Soykan doğa resmi oluşturmada doğaya çıplak gözle bakma ve bir doğa tasarımı edinmenin önemini vurgular. Çıplak gözle bakışımızı belirleyen de içinde yaşadığımız kültür ve dildir. O halde dil ve dilin tüm kullanım alanları, özellikle sanat, doğaya resimsel bakmada etkin olacaktır. Burada gözden kaçırılmaması gereken şey, doğaya resimsel bakış ve doğa temelli bir dünya görüşünün yeryüzü kardeşliğine dayanan evrensel bir ahlak öğretisi oluşturmaya olanak vermesidir.

ÖZGÜRLÜK

Ömer Naci Soykan özgürlüğün biri iç, biri dış olmak üzere iki koşulu olduğunu söyler. Dış özgürlüğümüzü kuran başkalarıyla olan ilişkimizdir. Toplumsal yaşam, özgürlüğün başkasına olan sorumlulukla belirlenmesini gerektirir. Özgürlüğün dış koşullarını sağlayacak olan siyasal erktir. Ancak Ömer Naci Soykan için asıl önemli olan iç özgürlüktür. Özgürlüğün iç koşulları ancak kişinin kendisi tarafından sağlanabilir. Özgürlüğün tüm dış koşullarının yerine getirilmiş olması iç özgürlüğü sağlamaz.(23)

Özne, karşısındaki nesnenin ne olduğunu sorabilir ve onun özüne, doğasına dair yanıtlar verebilir. Oysa "*Ben neyim?*" sorusu benim ne olduğuma, doğama karar verecek, beni kendi bilmesinin nesnesi yapacak başka türden üstün bir varlığı gerektirir. O halde "*Ben neyim?*" sorusunu teolojik bir soru olarak nitelendirmek yanlış olmaz. Platon'dan itibaren insanın ne olduğu sorusuna verilen yanıtlar gerek "*insan idesi*" gerek Tanrısal belirlemelerle hep teolojik yanıtlardır. Burada sorulması gereken asıl soru insanın neliğine, onun özdeşliğine dair değil, onun kişiliğine, tekilliğine, varoluşuna dair soru, yani "*Ben kimim?*" olmalıdır. İnsanın kendisiyle ilgili yanıtlayacağı bu soruda özne nesne ayrımı yoktur. Dolayısıyla yanıtı belirleyen ilke de "*karşılıklılık*" değil "*halislik*" ilkesi olacaktır. Böylece soru, bireyin gerçekten "*kim olduğu*", "*kendisi olup olmadığı*" sorusuna dönüşür. Bireyin kişi olması, "*kendisi olması*" kimlikten kişiliğe geçiş, ancak onun varlığı hakkında kaygılanmasıyla, "*evde olmaktan*" sürünün bir parçası olmaktan çıkıp, tekin olmayan bir dünyaya adım atmasıyla mümkündür. Bu tekinsiz yer, olanaklar çokluğu içindeki dünyadır. İnsan ancak olanaklarını üstlenerek, kendisini seçerek ve özgürce eyleyerek, kendi dünyasını ve kendisini oluşturur. Ömer Naci Soykan "*kendimizi oluşturmak*"tan söz ederek eyleme, etkinlikte bulunmaya vurgu yapar. "*İnsan ancak kendi yarattığı bir dünyada yaşıyorsa kendi evindedir, kendisidir. Kendimiz, içimizde hazır bulduğumuz bir şey değildir. Onu biz oluşturacağız.*"(24) "*Ev*" artık, içinde herkesten biri olduğumuz, şeyleştiğimiz yer değil kendimiz olduğumuz, bizim olan dünyadır. Temelini özgür seçme ve eylemede bulan ahlaklılık, ancak kendimizi oluşturmakla, kendimize bir dünya yaratmakla hayata geçer.

İç dünyamız tam anlamıyla özgür olduğumuz bir alandır. Burada bellek yoluyla bizim olan bir tabloyu resmederiz. İç dünyamızda bizimle çatışacak başka istençler yoktur. Ancak iç dünyası olan biri iç özgürlüğe sahip olabilir.(25) İç özgürlük, kişinin iç dünyasını zenginleştirmesi ile mümkün olur. İç dünyanın zenginleştirilmesi ise daha önce de sözünü ettiğimiz gibi insanın tinsel bütünlüğünü kurmasıyla gerçekleşir.

İNSAN HAKLARI

İnsan haklarından söz etmek, insanın her yerde insan olarak görülmesine, yani insanın evrenselliğine bağlıdır. İnsanın evrenselliği, ona dünyanın her yerinde insan hakları ölçüsünde davranılmasını gerektirir. Hak kavramı birlikte yaşamaya dayanır yani toplumsaldır. "*İnsanın en temel hakkının yaşama hakkı olduğu, geri kalan hakların bu temele dayandığı, yaşamın da insana doğaca verildiği doğru bir görüştür. Ancak buradan, insanın yaşama hakkının temellendirilmesinin doğaya dayandırılması çıkarımı yanlıştır.*"(26) Oysa yapılması gereken, insanı toplumsal bir varlık olarak ele almak ve hak kavramını doğaya değil bu temele dayandırmaktır. "*İnsanın hakkı olması, yalnızca insan olmasında ötürüdür. Böylece hak, insanın insanlığından başka hiçbir temele dayanmamakla en sağlam temeli bulmuş olur. İnsanın daima gaye olduğu görüşünde temelini bulan bu hak kavramı, insanın kendisinin değerli olduğu ve bu değerin ona kendisinden başka hiçbir şey tarafından verilemeyeceği anlayışına daya-*

nır."(27) İnsanın hep gaye olması, onun hiçbir şey için, hatta tanrı için bile araç olmaması anlamına gelir. İnsan mutlak bir değere sahiptir ve kendisi amaç olarak vardır. İnsana bu değeri kendisi verir.

İnsan neden değerlidir sorusunu Ömer Naci Soykan saçmaya indirgeyerek yanıtlar. İnsan kendisine değer vermeseydi dünya ve yaşam anlamsız olurdu. İnsan çift kutuplu bir varlıktır. Hem tüm bilgiyi, sanatı, tekniği üretir, hem de kendisi ve üretimleri üzerine düşünür. İnsan kendi varoluşunu dert edinen, varlığın anlamı üzerine sorular soran bir varlıktır. Kendisinin dünyadaki yeri ve dünyanın anlamı üzerine asla tam olarak cevabını veremeyeceği sorular sorar. İşte insanı bir değer varlığı yapan ona bu metafizik soruları sorduran varlık-yapısıdır. İnsanın insanlığını oluşturan bu bilinç etkinlikleri aynı zamanda onun haklarının da temelini oluşturmalıdır. "*İnsanın kendisine değer vermesi, onun bir varoluş koşuludur, olmazsa olmaz temel bir niteliğidir. İnsanın hakları olması, temelini onun böyle bir değerin taşıyıcısı olmasında bulmakla hak kavramı da temellenmiş olur. Çünkü ancak değeri kendisinden menkul olan insanın hakları da olabilir.*"(28)

İnsanın gaye olduğunu anlaması, insanlık kavramının anlamını içselleştirmesiyle mümkündür. İnsanlık dünyadaki insanların bir toplamı değil, insanlık idesidir. Kişinin topluma karşı yükümlülükleri bu insanlık idesinden kaynaklanır. "*Benim topluma olan yükümlülüğümün insanlığa dayanması, beni dışarıdan saran hukuk normlarından başka, içten saran daha derin bir yasanın varlığını gerektirir. Bu da ahlak yasasıdır.*"(29) Doğal nesnelere dair önermeler doğaya, hukuk yasaları birlikte yaşamaya, ahlak yasası tinsel birliğe(vicdan, bilinç, estetik beğeni) dayanır. "*Ahlak yasasının zorlayıcı bir yaptırımı olmamasından ötürü hukuk yasasına ihtiyaç duyulur. Ama ahlak buyruğunun hükmü altında olmayan ruhlarda da hukuk yasası eksik kalır, işleyişini hakkıyla yerine getiremez. Öte yandan ahlaki temele dayanmayan hukuk yasası, ahlak buyruğunun taşıyıcısı olan vicdan ve bilince seslenemez. Hukuk yasası ahlaki temele dayanırsa evrensel olma adını alabilir.*"(30) Böylece insan haklarının biyolojik bir varlık olarak insana değil, tinsel birlik olarak insana dayanması gerektiği açıkça görülür.

SONUÇ

Ömer Naci Soykan'ın Kant'ın etik formülünü genel geçer bir ahlak için yeterli bulduğunu söylemiştik. Formülün içeriğini her insan kendisi doldurur. Hiçbir ahlak sistemi kişiye nasıl eyleyeceğini buyuramaz. Aksi halde insan, ahlaksal eyleminde karar verme sorumluluğuna sahip olmaz. Ahlaksal eylem için her durum karşısında ahlaksal özne tek başına olmalıdır. Ömer Naci Soykan, insanı tanrılaştıran tek şeyin ahlak olduğunu söyler.(31)

"*Ahlaksal eylem alışkanlıkla yapılmaz. O, insanı daima bir gerginlik içinde bulur. Yapılan eyleme göre gerginlik çözülür, ruh denge durumunu kazanır.*"(32) Vicdanın etik-estetik değerler doğrultusunda yönlendirilerek, insanın bir değer varlığı olarak yetiştirilmesinin, eğitimin başlıca ödevi olduğunu gördük. Ancak ahlakın eğitim sonucunda kazanılması ahlaki eylemin bir alışkanlık sonucu gerçekleştiği anlamına gelmez. Eylemin değerini veren, onun özgür bir seçişle, kişinin kendi koyduğu yasaya uyması sonucu gerçekleşmesidir. Burada önemli olan "*karar*"dır. Ahlaki değerin özneye ilişkin bir kavram olduğunu söylemiştik. O halde ancak bir öznenin seçişiyle, kararıyla, eylem değerli hale gelebilir. Ama eylemin ahlaki olması için, "*seçme*" yeter koşul değildir. Bir de onun tüm insanlar için genel bir yasa olabilecek nitelikte olması gerekir. Bu da ancak kişinin eyleminde insanlığı bir gaye olarak almasıyla mümkündür. Yalnızca ikinci koşulu gözetmek, insanın özgürlüğünü ve onun bir değer varlığı olmasını sağlamaz. Ahlaki eylem, düşünmeden (otomatik olarak), itaatkârca yapılacak bir eylem değildir. Her eylem bir karar anına işaret eder. Karar anı, bir gerilim anıdır. Kişi bir olanaklar çokluğunun karşısında kendini bir başına bulur. Eylemiyle hem kendisini kuracak hem de kararıyla eylemine belli bir değer yükleyecektir. Bu karar gerekirse zamanının tüm ahlaki normlarını askıya alarak vereceği bir karardır. O, böylece bir ahlak kahramanı haline gelir, tanrılaşır.

İnsanın sadece alışkanlıkla eylemde bulunması, "*onlar alanı*"na sıkışmış olduğunu, herkesten biri olduğunu gösterir. Bu aşamada insan kendisini karar vereceği olaylar karşısında bulmaz, hakiki anlamda eylemde bulunmaz. Sadece çeşitli yükümlülüklerini yerine getirir. Ancak bu yükümlülüklerin nereden kaynaklandığı üzerine soru sormaz. Aristoteles karakterin eylem anında ortaya çıktığını söyler. Sürü insanı asla eylem anında bulunmaz. Bu nedenle de bir kişi olarak ortaya çıkmaz, kimlik ile hareket eder. Kimlik ile hareket eden birey eylemez, sürüklenir. O, en canlı eylemesinde bile bütünüyle edilgindir.

Kantçı anlamda ahlaksal değer mutlaktır, ideal olanı gerektirir. Kendisini model alacağımız, eylemlerimizi ona göre belirleyeceğimiz bir ahlak idesine ihtiyacımız vardır. Oysa değeri veren, bir ideyle kıyaslama değil, öznenin özgür seçimi olmalıdır Ömer Naci Soykan, ahlaksal eylemlerin bir iyi ideasının örneği olarak alınmaması gerektiğini söyler.(33) Esas olan tek tek insanların özgür seçmeleridir. Ama seçimleri düzenleyen unsur olarak akıldan söz etmek gerekir. Akıl burada özneler arası genel geçerliği, insanların bir arada yaşamasını

sağlama noktasında iş görür. İnsanın yapacağı seçimlerde akli davranması, tüm insanlar için genel bir yasa olmasını isteyeceği şekilde eylemde bulunması anlamına gelir. Öte yandan seçim sadece aklın belirleyiciliğinde değil, insanın tinsel bütünlüğünü gözeten bir yerden yapılmalıdır. Bu da tüm insanlar için ortak olan diğer bir şeyin, yeryüzünün aracılığıyla olur. Ancak bu ilkelerle hareket eden bir insan, insanlığı bir gaye olarak görür ve seçimini insanlık idesi üzerinden şekillendirir. O halde seçmeyi belirleyen ilkeler akıl, yeryüzü kardeşliği ve dolayısıyla insanlık idesi olmalıdır. Bu da estetik, etik ve bilgiyi insanın tinsel bütünlüğünü kuran öğeler olarak bir arada düşünmeyi gerektirir.

Dipnotlar

1 Soykan, "Medya Ahlakının Felsefi Temelleri", *Arayışlar 1*, , İnsancıl Yayınları, İstanbul, 2003, s. 189.
2. Ömer Naci Soykan, "Genel Geçer Bir Ahlak Olanaklı mıdır?" *İnsancıl*, Sayı: 179, Ağustos 2005.
3. Soykan, a.g.y.
4. Soykan, a.g.y.
5. Soykan, a.g.y.
6. Soykan, "Medya Ahlakının Felsefi Temelleri", *Arayışlar 1*, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 2003, s. 196.
7 Soykan, a.g.e., s. 197
8. Wittgenstein, *Tagebücher*, 30.7 16.
9. Prof. Dr Heinz Heimsoeth, *Immanuel Kant'ın Felsefesi*, çev., T. Mengüşoğlu, İst.Üni. Ed. Fak.Y., s. 135.
10. "Maksım" eylemde bulunanın öznel ilkesidir ve nesnel ilkeden, yani pratik yasadan ayırt edilmelidir. İlki, aklın öznenin koşullarına (sık sık bilgisizliğine ya da eğilimlerine) uygun olarak belirlediği pratik kuralı içerir, bundan dolayı da öznenin, ona göre eylemde bulunduğu ilkedir; yasa ise, her akıl sahibi varlık için geçerli olan nesnel ilke ve ona göre eylemde bulunması gereken ilkedir, yani buyruktur. (Immanuel Kant, *Ahlakın Metafizik Temellendirilmesi*, çev., İoanna Kuçuradi, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara, 2002, s. 37, iki numaralı dipnot.)
11 Soykan, "Genel Geçer Bir Ahlak Olanaklı mıdır?", *İnsancıl*, Sayı: 179, Ağustos 2005.
12. Soykan, "Medya Ahlakının Felsefi Temelleri", *Arayışlar 1*, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 2003, s. 200.
13. Soykan, "İnsanın Yaşam Bütününün Biçim Kazanmasında Estetik ile Etik Olanın Bağıntısı", *Arayışlar 1*, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 2003, s.209
14. Sophokles, *Kral Oidipus*, çev., Bedrettın Tuncel, MEB, Ankara, 2001
15. Hannah Arendt, "Özgürlük Nedir?"
16. Soykan, "Kendine Egemen Olmak ve Özgürlük", *Arayışlar 2*, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 2003, s. 104.
17 Soykan, "Mimarlıkta Etik-Estetik Bağıntısı", *Arayışlar 2*, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 2003, s. 158.
18. Soykan, a.g.e., s. 158.
19. Anstoteles, *Nikomakhos'a Etik*, Saffet Babür, Ayraç Yayınevi, Ankara, 1998, s. 11.
20. Soykan, "İnsanın Yaşam Bütününün Biçim Kazanmasında Estetik ile Etik Olanın Bağıntısı", *Arayışlar 1*,, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 2003, s. 201

ATEŞTEKİ ÇİÇEK

Birleşti toprakla su
Yangınlara geldiler.
Önce tav oldular
Sonra tuğla.

Toprak çiçek açtı ateşte.
Güven oldu, güç oldu.
Yapılanırken düşünceler,
Korunakta ısınır oldu bedenler.

Tuğla, çimento, beton...
Yükseliyor basamaklar.
Korkarım! ilk nedeni
Arayacak insanlar.

Fatma KORCAN

21. Georges Bataille, *Din Kuramı*, çev.: M. Mukadder Yakupoğlu, Göçebe Yayınları, İstanbul, 1997
22. Soykan, "Mimarlıkta Etik-Estetik Bağıntısı", *Arayışlar 2*, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 2003, s. 156.
23. Soykan, "Kendine Egemen Olmak ve Özgürlük", a.g.e., s. 104
24. Soykan, "Dünyayı anlamak", a.g.e.
25. Soykan, "Kendine Egemen Olmak ve Özgürlük", a.g.e., s. 105.
26. Soykan, "İnsanın Hakları Olması Ne Demektir?" *Arayışlar 2*, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 2003, s. 28.
27. Soykan, a.g.e. s. 33.
28. Soykan, a.g.e., s. 34.
29. Soykan, a.g.e., s. 36.
30. Soykan, a.g.e., s. 38.
31. Soykan, "Genel Geçer Bir Ahlak Olanaklı mıdır?" a.g.y.
32. Soykan, "İnsanın Yaşam Bütününün Biçim Kazanmasında Estetik ile Etik Olanın Bağıntısı", a.g.e., s. 203.
33. Soykan, a.g.e., s. 204.

İnsancıl *FELSEFE* / **Ömer Naci SOYKAN**

Türkiye'de Felsefe Manzaraları I - II - III 9 YTL Gönülden Dile Öz Sözler 9 YTL
Arayışlar I - II 10 YTL

"NASIL YAPMALI" NASIL OKUNMALIDIR? (I)

Gazi BARAN

N. G. Çernişevski ve *Nasıl Yapmalı* Romanı Üstüne

İşitmişizdir ya da okumuş, "Bir roman okudum... hayatım değişti..." denir ya işte aynen öyle oldu. Günlerdir etkisinden sıyrılamadım, sıyrılmak bir yana iyice içine içine girdim. İki kez tümüyle okuyup, yer yer de geriye dönüşler yaptım. Kimle karşılaştıysam bu romanı okuyup okumadığını soruyor, okuduysa roman tartışmasına giriyor, okumadıysa tez elden okuması için öneriyor, romanın bende bıraktığı etkisini anlatıyordum. Okuduğum roman, N. G.Çernişevski'nin iki ciltlik *Nasıl Yapmalı?*(1) romanıydı.

Romanı okuduktan çok daha sonradır ki Çernişevski'yi, yaşadığı dönemi tanımak için kitaplar ansiklopediler karıştırdım. İşte bir alıntı, "*1860'ta Rusya'da toprak reformu yapılmış, toprak köleliği kaldırılmıştı. Çar 1. Nikola çoktan ölmüştü. Bütün bunlar açlıkla yoksulluğu azaltacak yerde, büsbütün hızlandırmıştı. Sosyal denge bozulmuştu bir kez, toplumdaki kargaşalık sürüp gidecekti.*"(2) İşte bu ortamda Turgenyev, Çernişevski, Dostoyevski gibi yazarlar yazdıkları (*Babalar ve Oğullar, Nasıl Yapmalı, Suç ve Ceza* vb.) romanlarda bu sosyal kargaşalığın nedenlerini araştırıyorlardı.

Orhan Hançerlioğlu hazırladığı *Felsefe Sözlüğü*'nde Çernişevski'ye özdekçilik maddesinde yer verir. Onu Feuerbach'tan etkilenen XIX. yüzyıl Rus özdekçilerinden sayar. Onun hakkında şöyle der, "*Hegel'in eytişimini özdekçi açıdan yorumlamış, Kant'ın bilinemezciliğini eleştirmiş, nesnel dünyanın bilginin kaynağı olduğunu ileri sürmüş ve teorinin itici gücü olarak pratiği savunmuştur.*"(3) İşte *Nasıl Yapmalı?* romanının bütün esprisi bu pratik anlayışında saklı sanıyorum. Hançerlioğlu aynı maddenin devamında Çernişevski için, "*Feuerbach gibi antropolojizme düşerek pratik bilgi süreçlerinde sınırlı kalmıştır,*" der, Çernişevski gibi düşünürlerin özdekçiliğinin "*devrimci demokrat karakter taşıdığını ve tutarlı bir bilimsellikten yoksun olduğunu,*" yazar.

Materyalist Felsefe Sözlüğü'nde Rus devrimci demokrat, materyalist filozof, eleştirmen, ütopyacı sosyalist Çernişevski'nin (1828-1889) bir rahip çocuğu olduğu, St. Petersburg Üniversitesi'ni bitirdiği, öğretmenlik ve *Sovremennik*'te başyazarlık yaptığı, tutuklanıp hapis yattığı, daha sonra da kürek cezasına mahkûm edilip müebbet olarak Sibirya'ya sürüldüğü, 1883'te Astrahan'a yerleşmesine daha sonra da doğduğu yer olan Saratov'a dönmesine izin verildiği ve orada öldüğü, 1860'larda Rusya'daki devrimci demokratik hareketin önderi olarak Rus devrimci kuşağını derinden etkilediği, eski köylü komünü yoluyla sosyalizme doğru gitmeyi düşündüğü, devrime inancı bakımından bütün ütopyacı sosyalistler içinde bilimsel sosyalizm teorisine en çok yaklaşan olduğu, sosyalizmin ancak gelişmiş teknolojiye dayanılarak yaratılabileceğini ve sosyalizmi ancak halkın kurabileceğini düşündüğü, emekçi halkın ekonomi politiğine dair temel görüşünün, fabrika sahibi ile işçiyi aynı bir şahısta birleştirme fikri olduğu, emeğin satılık bir mal olmaktan çıkarılması gerektiğini söylediğinden söz edilmektedir.(4)

Afşar Timuçin'in hazırladığı *Felsefe Sözlüğü*'nün "hiççilik (nihilizm)" maddesinde Turgenyev, Dobrolyubov, Pissarev gibi yazarların XIX. yüzyıl Rusyası'nda göreneklere ya da toplumsal önyargılara savaş açtığından, amaçlarının kırık dökük bir toplumdan çağdaş bir toplum yaratmak olduğundan, o dönem Rusyası'nda hiççilik ile kargaşacılığın (anarşizm) sosyalist dünya görüşünün ilk savlarını oluşturduğundan ve toplumda bu görüşü savunanların büyük bir kitle oluşturduğundan söz edilmekte, Çernişevski için, "*bu yeni arayışın siyasal itici gücü ya da düşünürü olur, Rusya'daki toplumsal yaşamı eleştirirken sermayeci düzene de eleştiriler getirir,*"(5) denilmektedir.

Belli başlı ansiklopedilere bakıldığında *Nasıl Yapmalı*'yı sonraki kuşaklar üzerinde etkisi çok büyük olan klasik bir roman, yazarını da Lenin'in habercisi olarak kabul ettikleri görülecektir.(6) *Nasıl Yapmalı* üzerine iki alıntıyla ansiklopedilerden çıkalım: "*Çernişevski bu yapıtında yeni insanın örneği olarak Rahmetov tipini, ideal, saf, güçlü ve etkin kahraman tipini çizdi; okuyup öğrenerek kendi durumunu aydınlığa kavuşturan Rahmetov daha sonra diğerlerini eğitiyordu*"(7), "*Çernişevski bu romanında edebiyatın siyasal ve eğitici işlevine olan inancını yansıttı; kahramanı önce çeşitli kitaplar okuyarak kendini yetiştirir, sonra çevresindeki kişileri de eğitir...*"(8)

Nasıl Yapmalı üzerine Türkçede kapsamlı bir eleştiriyi B. Sadık Albayrak'ın *Gül Olan Toprak* kitabında buldum. Belki başka incelemeler vardır da ben bilmiyorum. Albayrak, burjuva edebiyatını ele aldığı bu incelemesinde Dostoyevski'nin *Yeraltından Notlar* kitabıyla karşılaştırır *Nasıl Yapmalı*'yı. Alıntılarla *Nasıl Yapmalı*'nın önemini şöyle vurgular, "*Edward Hailett Carr, Dostoyevski incelemesinde, şu saptamayı yapıyor:* '(...) *Nasıl Yapmalı* çok etkili olmuş ama '*edebi değeri küçük*'müş. *Yeraltından Notlar*, Çernişevski'nin felsefesine cevaptır. Bu zamandan itibaren Dostoyevski'nin en kuvvetli inançlarından biri, insan tabiatının, Çernişevski soyundan iyimser faydacıların inandığı gibi, temelinde ve aslında iyi olmadığı ve insanın, tabiatının bir yanıyla erdemli olarak, kötü olduğunu bile bile kötüyü isteyebileceği ve seçebileceği oldu. Bu inanç ilk kez *Yeraltından Notlar*'da ortaya çıktı.'"(9)

"*Çernişevski'nin devrimci Rus insanının doğumunda büyük rolü olan* Nasıl Yapmalı'sı *Dostoyevski'nin kısır kitabıyla karşılaştırılabilir mi? Walicki,* Nasıl Yapmalı *'nın etkisi üzerine şu bilgileri veriyor:* 'Sansür görevlilerinin, kolay kolay anlaşılamayacak bir tutumla, gözden kaçırmaları sayesinde, *Nasıl Yapmalı*'nın *Sovremennik*'te bir dizi olarak yayımlanmasına izin verildi. Yetkililer yaptıkları hatayı çok geçmeden anladılar. İzin veren sansür kurulunun işine son verildi ve romanın yeni baskılarının yapılması yasaklandı; ne var ki alınan bu önlemler yapıtın etkisini önlemeye yetmedi. *Sovremennik*'in romanın basıldığı sayıları, bir ailenin dededen toruna kalan anı değeri taşıyan eşyalarıymış gibi, büyük bir inançla saklandı. Genç kuşağın birçok üyesi için bu roman gerçek bir '*yaşam ve bilgi ansiklopedisi*' oldu. Lenin'in eşi Nadesda Krupskaya anılarında, kocasının bu yapıtı en ince ayrıntılarına kadar anımsayabildiğini anlatır. Plehanov, '*baskı makinesinin Rusya'ya girişinden beri hiçbir basılmış yapıt, Çernişevski'nin* Nasıl Yapmalı *'sı kadar büyük bir başarı kazanamadı*' derken, durumu hiç de abartmıyordu.'"(10)

Nasıl Yapmalı, XX. yüzyılın sosyalist devriminin doğumunda son derece etkili oldu...

Lenin *Nasıl Yapmalı*'yı küçümseyenlere karşı şunları yazıyor: "Nasıl Yapmalı *'ya ilkel, yavan, zayıf demeye kimsenin hakkı yoktur! Yüzlerce insan bu kitabın etkisiyle devrimci olmuştur. Çernişevski ilkel ve yavan şeyler yazmış olsaydı bu hiç mümkün olabilir miydi? Örneğin benim ağabeyim bu kitaba vurgundu; ben de vurgunum* Nasıl Yapmalı *'ya. Beni derin bir biçimde ikinci bir kez sürmüş, çapalamıştır bu kitap... Öyle bir iki atımlık değil, insana yaşam boyu yetecek bir baruttur bu kitap. Hiç zayıf bir kitabın böylesine güçlü bir etkisi olabilir mi?*'(11)

Özgür Politika gazetesi yazarı Gökhan Harmandalıoğlu "*düşünce ve yaşamıyla yeni insanın tanımlayıcısı*" dediği Çernişevski'yi "*sadece romancı değil, çağına hatta çağlara damgasını vurmuş bir politik eylem, büyük bir düşünce ve kültür adamı*" olarak görür.(12) Yazar başta Lenin olmak üzere tüm dünyadaki örnek ve seçkin devrimcilerin Çernişevski "*okulu*"ndan pek çok şey öğrendiklerini, bizzat Lenin'in "*Ben kendime Rahmetov'u örnek aldım,*" diyerek dönemin büyük sorusu *NE YAPMALI?*yı bu romandan esinlenmeyle ortaya attığını söyler. "*Çernişevski'nin özel insanı Rahmetov'dur ve bu özel insan tipi daha sonraki yılların ve çağların kusursuz, örnek insan tipidir,*" diyen Harmandalıoğlu gibi Rahmetov'u olumlayanlardan, dolayısıyla bugün nasıl davranmamız gerektiğine vurgu yapanlardan biri de yazar Cengiz Gündoğdu'dur. *İnsancıl* dergisinin Ocak 2005 sayısında Atatürk'ün başlattığı aydınlanma devriminin, Lenin'in eylemlerinin bugün neden başarıya ulaşamadığını, güzel sonuçlar doğurmadığını irdeleyen yazar şöyle der: "*Milyonlarca Lenin, milyonlarca Mustafa Kemal gerekir o devrimlerin başarıya ulaşması için. Ne demek bu. Bütün yaşamını ülküne adayacaksın. Ülkünden milimetrik sapmayacaksın.*"(13) İnsancıl çevresinden örnek veren yazar, nice umutlarla yola çıkan Karya adlı yayın kooperatifinin başarısızlığını, "*Yüz tane Cengiz Gündoğdu, yüz tane Berrin Taş yoktu da ondan olmadı,*" diye özetler. Kısaca bu durum bir ülküye inanmış ya da inandığını sanmış insanların "*kişilik sorunu, kavrayış sorunu*" olarak ele alınır.

"*Bir ülküye bağlanmak, bu ülkü için milimetrik mücadele kolay değildir. Kişilik sorunudur, kavrayış sorunudur,*" diyen Gündoğdu'nun bu vurgusundan günümüzde Rahmetov tipinin yok denecek denli az olduğu, kolay yetişmediği sonucunu çıkarıyorum. Bunca birikim, deneyim ve olanak bolluğu karşısında Rahmetov tipinin mumla aranması kaygılı bir düşünceye itiyor beni. Ne yapmalı da Rahmetov gibi olmalı, onu da aşmalı... Bunun bir süreç... mücadele... disiplinli bir çalışma... araştırma olduğunu/gerektirdiğini biliyorum. Ama yine de düşündürüyor beni...

Ankara Üniversitesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne ait öğrenci tezlerinden biri şu: "Rus Edebiyatında Nikolay Gavriloviç Çernişevski'nin 'Şto Delat?' (Ne Yapmalı), Yevgeni Ivanoviç Zamyatın'in 'Mıy' (Biz) ve Türk Edebiyatından Peyami Safa'nın 'Yalnızız' Adlı Eserlerinde Ütopya".(14) Tez yazarı Birsen Karaca 1994'te hazırladığı tezinde *Nasıl Yapmalı* romanını, "*kendine özgü bazı biçimsel özellikler taşıyan bir ütopya romanı*" olarak tanımlar. Roman konu bakımından iki boyutludur. Boyutlardan birinde "*yazarın özlemini duyduğu yeni toplumsal düzenlemeye doğru giden ve insanlığın geçirmekte olduğu düşünsel gelişim süreci anlatılmaktadır*" İkinci konu boyutunda ise anlatılan, "*Vera Pavlovna'nın yaşam öyküsüdür*"(s. 79-80). Karaca, Rahmetov tipini, "*ideal bir komün kurmak isteyen üstün ve ideal*

insan tipi" olarak değerlendirir. Yani Rahmetov, ülküsü olan ve Gündoğdu'nun sözünü ettiği gibi "*bütün yaşamını ülküsüne adayan*" bir kişilik, bir karakterdir. Oylumlu tezde daha pek çok konulara değiniliyor. Rahmetov tipine yapılan vurgunun ötesinde tezden alıntıları bitiriyorum.

Nasıl Yapmalı romanı beni düşündürüyor dedim ya, bakalım bu konuda *İnsancıl*'da neler çıkmış diye geçmiş sayıları taradım. İsmet Alıcı'nın iki yazısına rastladım. Acaba başka değinenler oldu da ben mi gözden kaçırdım, onu bilmiyorum. İsmet Alıcı "Nasıl Bir Aşk... Nasıl Bir Mücadele"(15) başlıklı yazısında *Nasıl Yapmalı* romanının İnsancıl çevresinde okunduğundan söz ediyor ama kendi yazdıkları dışında roman değinisine rastlanmıyor. Alıcı arkadaşlarından bin altı yüz kilometre uzakta Malatya'da okuduğunu söylediği romanın değinisinden önce arkadaşlarını anlatıyor. "*Biliyorum, onlar, her sorunu aşabilecek insanlar. Hepsi biraz, Rahmetov'a... Kirsanov'a... Vera Pavlovna'ya... Lopuhov'a benziyor. Tek sorun Ebru'nun yanlışlıkla bayat çaydan çay yapması.*" Burada duruyorum. Sanki Rahmetov, Kirsanov, Vera Pavlovna olmak basite indirgenmiş gibi geldi bana. Sonra hepsi birazcık onlar gibiler. Kimse Rahmetov, Kirsanov, Vera gibi olamıyor... onları daha da aşamıyor... Bu Gündoğdu'yu doğrulayan bir anlatım. Alıcı, *Nasıl Yapmalı*'yı Makarenko'nun özlemini çektiği mutluluğun romanı olarak görüyor. "Nasıl Yapmalı *sürekli çocukluğumu yaşattı bana*," diyen Alıcı bunun nedenini şöyle anlatır. "Nasıl Yapmalı *neden çocukluğumu yaşattı bana. Romandaki Rahmetov... Kirsanov... Vera Pavlaovna... Lopuhov canlı cıvıl cıvıl insanı yaşattılar bana. O ilkelerin... kuralların arkasında çocuksu bir yaşama duyulan özlem vardır aslında. Sömürüsüz, baskısız, cıvıl cıvıl, bilgeliğin olduğu bir dünyaya özlem. Her satırın arkasında o büyük özlemi duydum.*" Öte yandan *Nasıl Yapmalı*'da *Babalar ve Oğullar*, *Ecinniler*'de olduğu gibi hiççilik tartışması yapıldığını da söyleyen yazar, Birsen Karaca'nın tersine, "*Bu roman ütopik bir roman değildir,*" der. Roman kahramanlarının yazarın yaşantısında karşılığı olan gerçek kişilerden yaratıldığını, söyler. "*Romandaki konfeksiyon atölyesinin gösterdiği önemli olgu, birlikte yaşama kültürünün nasıllığıdır. Yoksa Çernişevski, böyle atölyeler kurarak yaşamı değiştirebileceğimizi söylemez bize. Daha çok o kolektif kültürle hareket edersek yaşamı değiştirebileceğimizi bize göstermeye çalışır.*"

Alıcı'ya göre roman aynı zamanda nasıl bir aşk, nasıl bir devrimci kadın sorusunun da yanıtıdır. "*Kadın önce kendi kişiliğini oluşturmalı, aşk, bu kişiliğin gelişimiyle birlikte olmalı. Başkalarının gölgesinde varolarak aşk olamayacağı gibi, kişilik de olmaz,*" diye özetler Çernişevski'nin nasıl bir kadın sorusuna verdiği yanıtı. "*Çernişevski, mutluluğu bütün insanların mutluluğu diye görür. O, insanları sömüren, aşağılayan bir toplumda mutlu olunmayacağının bilincindedir. Böyle bir toplumda savaşım, sadece büyük bir çileyle, özveriyle olur.Bu çilenin sembolü Rahmetov'dur.*" Rahmetov'un gereken bütün kitapları satın alıp "*üç gün üç gece sıradan okuması*"nı örnekleyen yazar, bunun, "*devrimciliğin büyük bir çile, sorumluluk olduğunu*" bize anlattığını ve Rahmetov'un "*büyük bir zengin olduğu halde, bütün varlığını ve malını insanlığın kurtuluşu için harcamış birisi*" olduğunu söyler

Günümüzde Rahmetov tiplerine neden rastlanmadığını kendi kendime sorgularken, yukarıda Rahmetov'la somutlanan "*büyük bir çile çekme, özveride bulunma, acı çekme yetisini geliştirmeden yoksunluk*" olmasın bizim eksiğini çektiğimiz. Geçmişte "*bir devrimcinin özel mülkiyeti, özel yaşamı yoktur*" tartışmaları yapılırken acaba o zaman Rahmetov tipine daha mı yakındık. Şimdi bu tartışmalardan uzağız... birer Rahmetov olmaktan da çok mu uzaklaştık. Böyle olduğu için bugün işimiz daha mı zor. Bunları düşünüyorum. *İnsancıl*'da bir tartışma açılsın, kafalar netleşsin istiyorum. Tabi *Nasıl Yapmalı* romanından uzaklaşmadan, onu eksen alarak.

Yine İsmet Alıcı "Rus Edebiyatının Gerçekliğe Yol Alışında Üç Büyük Eleştirmen: Çernişevski"(16) incelemesinde *Nasıl Yapmalı*'ya da değinir. "*Rusya koca adanmışlıklar ülkesidir, bu adanmışlık nasıl bir devrim, nasıl bir insan sorusundan doğar. Bu adanma, kendini adama, Çernişevski'nin romanındaki Rahmetov'un ta kendisi değil midir. Rahmetov nasıl sahici bir tip olmaz ki Rusya'da. Her devrimci biraz Rahmetov'dur. Bu adanma duygusu Rusya'da nasıl bir insan sorusuna doğru cevaptan gelir. Bu cevap, eleştiri ve edebiyat alanında cisimlenmişti. İşte bu yüzden Lenin ve Troçki bütün dünya devrimcilerinin böyle bir kültürle yaşadıkları sanısına kapıldılar...* Okuyup kendini geliştiren aynı zamanda entelektüel bir tip olan Rahmetov'un güçlü dostluklar kurmasının önemini şöyle anlatır Alıcı: "*Şimdi Çernişevski'de yaşam kavramı iki anlamda gelişir. Bunun bir yanı dış dünyanın çeşitliliğine uzanır. Öte yanı ise yaratıcı insanın bilinçli eylemliliğidir. Bu bilinçli eylemlilik, güçlü dostluk yaratma anlayışına uzanır. Bu anlamda entelektüel gelişim güçlü dostluklar üzerinden olur, der. Ona göre böyle entelektüel gelişim sağlanırsa, halk bu entelektüellerin peşinden gidecektir. Plehanov, Rahmetov'u değerlendirirken onu çilekeş diye belirlemesi buradan gelir. Yaratıcı eylemin üzerinden şekillenecek dostluğun, ötekiler üzerindeki etkisi dünyanın değişebileceği inancını oluşturur. Hani bizde derler ya, 'Sen iyiysen kitle peşinden gelir' Çernişevski'ye göre güzel nesnel bir olgudur. Direkt yaşamın içindedir. Ona göre köylü kadınların yüzünün canlılığı çalışma kültüründen ge-*

lir. Ancak normal koşullarda yaşayan (yani çalışma ve doğayla ilişki içinde bulunan) insanların ideali, insanın gerçek doğasıyla uyum halindedir."

Yazar ve romanı hakkında yeterince ön bilgi verildi sanıyorum. Benim burada yanıtını arayacağım ya da sırf soru olarak ortaya atacağım bir konu var, bugün *Nasıl Yapmalı* nasıl okunmalıdır? Mademki roman yazıldığı dönem ve sonrasında çok etkili olmuştur, mademki Büyük Ekim Devrimi'ne giden yolda katkısı olmuştur, böyle bir roman elimizdeyken - en azından ülkemizde- neden yaprak kımıldamamaktadır. Biz mi çok bozulduk da artık Rahmetov şu bu karakterlerden etkilenmiyoruz, ya da saf Rahmetov karakterlerine rastlamak olası değil mi artık? İşte gerek romanı okurken gerekse okuduktan sonra yanıtını aradığım soru buydu. Ama kalkışa nereden başlamalıydım, kalkış noktam neydi. Kendim... Bakalım ben romanı doğru okumuş muydum... Bunun göstergesi neydi... Mademki romanda yeni insan tiplerine, karakterlerine, onların kişiliklerinde geçirdikleri değişikliklere, evrelere yer veriliyor... peki ben kendi karakterini incelemiş biri olarak karakterimi yeniden kurup berkitip bunun gerekli kıldığı davranış değişimine girmiş miydim.

Yazar Cengiz Gündoğdu, "*İleri doğru değişim gerçekliğin kavranmasıyla mümkün olabilir,*" diyor, "*çünkü bireysel değişim toplumsal değişimi hızlandırır. Bunu birçok okumuş anlamadı. Değiştim sandı ama, gerçekliği kavrayamadığı için değişemedi. Değişimi sözde kaldı. Davranışları değişmedi. Kendi değişmemişti zaten*".(17) Bu alıntı bence Rahmetov tipinin olumlanmasıdır. Buna göre sorun birer Rahmetov olmamız gerektiği gerçekliğini kavrayamamamız mıdır, yani sözün ötesine geçip davranış ve eylem, kısaca kişilik olarak birer Rahmetov olmaya giden değişimi kendimizde başlatamamamız mıdır? Yanıtını Gündoğdu'dan okuyalım: "*Değiştirin kendinizi, iç dünyanızı zenginleştirin... sağlamlaştırın. Ondan sonra kendinizi sevmeyi hak etmiş bir insan olursunuz. Çünkü kendinizi sevmek milimetrik uğraşlarla kurulmuş berk bir yapıdan sonra hak edilir ancak.*"(18) Yazar böyle bir değişimin felsefe, fizik, matematik, sanat ve daha pek çok alanda yoğrularak bilinçlenmekten geçtiğini vurgular. Şöyle der: "*Elime tırpanı aldım. Sistemin varoşlarına çekildim. Kendimi yeniden var ettim. Yoğurdum. Baştan başa... Şimdi sistemin varoşlarında mücadele veriyorum. Hem kendimle... hem sistemle... Şu bilinsin. Cengiz Gündoğdu 'birinci tekil şahıs zamiriyle' benlik davası gütmez. Celal Uysal'ın dediği gibi 'bireyselden toplumsala' gider. Sistemi yargılar. Bu yargı dizgesine kendisini de koyar. Bunu kavrayabilmek için yıldız yürekli olmak gerekiyor. Ancak böyle bir yürek bireyselliğinde evreni kuşatabilir... Sistemin varoşlarında mücadele... benlik için değil. Çoğalmak için. Yüz bin, milyon, milyar olmak için. Yıldız yürekli insanların yaşadığı insani bir dünya için. Bu olacak. Mutlaka...*"(19)

Kavramakta güçlük çektiğim şeyler var. Yazarın yukarıda sözünü ettiği mücadele hangı araçlarla taçlanacaktır? Edebiyat, dergi çevresinde kalınarak mı bu mücadele başarıya ulaşacaktır, yoksa parti ve devrimci mücadele içine girilerek mi. Hangisidir aslolan. Yoksa edebiyat ve atölye çalışmaları birer laboratuvardır da, buralarda yetişip yetkinleşerek parti ve devrim mücadelesine mi girişilecektir. Okuyorum... araştırıyorum... içinden çıkamıyorum. Gündoğdu'nun satırlarda altını çizdiği bir insan olmak istiyorum, ilerliyorum... ilerliyorum... sonra bir duvara tosluyorum. Örneğin kendi içimden bir Rahmetov tipi çıkaramıyorum. Yine zaafları olan... yine alışkanlıklarının çizdiği sınırları aşamayan bir insan olarak kalıyorum. Oysa ben kendimi aşmak, yeni çevrenlere ulaşmak, üst kaygılar çekmek, yüce amaçlar gözetmek istiyorum... Gündoğdu'yu okuyorum yine... bana gülümseyerek baktığını duyumsuyorum: "*Sistem bize nasıl düşünmemiz... nasıl davranmamız gerektiğini öğretir... Sistemin iğdişlediği beynimizle bakarız hayata, işte bu noktada şunu söylüyorum. Sistemi kökten yıkıcı eleştirmeden kafa açıcı... sağlıklı öğrenme mümkün değil. Biz hasarlı bilinçle bakıyoruz hayata... Tam bir yabancılaşmanın içinde hasarlı bilinçle hayatı ciddi bir biçimde çözümleyemiyoruz. Bu yüzden sık sık sakata düşüyoruz.*"(20)

Lisede okurken bir matematik öğretmenimiz vardı, Abdülcabbar Bey. İnce, uzun boylu, esmer bir adamdı. İyi de matematik bilirdi. Bunu bilinçle değil sezgi ve hayranlıkla bilirdik. Ama o anlatır anlatır biz yine anlamazdık. Anladınız mı der, ses yok, anlamadınız mı der yine ses yok. Birden kızar, tüm sınıfa hakaretler yağdırmaya, ağır konuşmaya başlardı. O kalın kafalarınız almıyorsa anlattıklarımı, gidin evinize, iki duvar arasına oturup bir o duvara vurun kafanızı bir bu duvara... derdi. Gündoğdu'nun sözünü ettiği 'sakata düşmek' bu olsa gerek... sağlıklı öğrenmeyi bir türlü gerçekleştirememek. Tüm yaşamımı gözden geçiriyorum, kendimi eleştirinin eleğine koyuyorum, görüyorum yanlışlarımı... Ama bu yanlışların yerine iyi, güzel, doğru ve sağlıklı olanı koyamıyorum, koysam da bu kalıcı sürekli olmuyor. Kendimle bu denli uğraşırken, iki de çocuğum var onlarla ne zaman uğraşacağım. Gündoğdu, milimetrik mücadele, diyor. Belki toplumların yaşamında bunun sonuçları alınacaktır, ama bireysel yaşam buna yeterli olacak mıdır bakalım. Bu açıdan verilen mücadelenin bireyselden toplumsala doğru mu yoksa tam da toplumsal olanın içinde yoğrularak mı olacağı konusunda kuşkuluyum doğrusu. Daha somut bir anlatımla bireyselliğimizi yetkinleştirdiğimiz oranda toplumsala mı kayacağız, yoksa sendika, parti gibi toplumsal mücadele alanlarının tam da içinde yer alarak o sözü edilen bireysel yetkinleş-

memizi sürdürüp ilerleteceğiz. Hangisidir biri ötekinden daha öncel olan?

Tüm bu irdelemelerden, toplumsal bir davanın-ülkünün insanı olmanın, insanın karakteriyle yakın bir ilgisinin olduğu ortaya çıkıyor. Antik Yunan düşünürlerinden Herakleitos'a ait *"Karakteriniz kaderinizdir"* özdeyişini kitabına ad olarak seçen Amerikalı eğitimci-yazar Russel W. Gough bu konuda iddialı konuşur: *"Karakterimize gerçekten önem vermeden ve onu düzeltmeye çabalamadan kendi hayatlarımızı veya toplumumuzu düzeltmek ve geliştirmek imkânsızdır"*(21)

Nasıl Yapmalı'nın Özet ve İrdelemesi

Çernişevski romanına, üzerinde enayice ve akıllıca diyerek tartışmalar yaptırdığı bir intihar olayıyla girer. Okuyucunun beyninde bir sır perdesi oluşturup onu kışkırtmak, gelişecek olaylar üzerinde düşündürtmek ister, gerek başlangıçta gerekse roman boyunca yer yer okuyucusuyla iç konuşmalar yapar. Yeri gelir okuyucusuyla dalga geçer, yeri gelir onu kışkırtıp düşüncesini açıklamaya zorlar. En önemlisi de yazar, roman boyunca gelişen olaylar üstüne taraf olduğunu belli ederek kendi görüşlerini de açıklar. Bunun bilinçli bir yöntem olduğunu düşünüyorum. Yazar "yeni insan"ın oluşumunu göstermek için kendi iradesini ortaya koymaktan çekinmez.

İşte daha romanın başında dikiş diken emekçi bir kadın (bu sonradan adını öğreneceğimiz Vera Pavlovna'dan başkası değildir) şöyle Fransızca şarkılar mırıldanır: *"Yoksuluz biz, ama emekçiyiz, güçlü kollarımız var. Cahiliz, karanlıklar içindeyiz, ama aptal değiliz ve aydınlık istiyoruz. Okuyup öğreneceğiz ve bilgi bizi kurtaracak; çalışacağız ve emeğimiz bize varlık sağlayacak. Bu iş böyle olacak, yaşayan görecek... Bilgiyle donanmamış emekten verim alınmaz. Başkaları da mutlu olmadan biz mutlu olamayız... Bu iş böyle olacak, yaşayan görecek..."*(Cilt 1, s. 23-24; bu ve bundan sonra sayfası verilen alıntılar 1 numaralı kaynaktandır.) Bu alıntı, öğrenmeye, yeni insan olmaya açık, henüz kendine ve emeğine yabancılaşmamış işçi sınıfının varlığını gösterir. Marks'ın, kapitalizm kendi mezar kazıcılarını hazırlamaktadır, öngörüsünün anlamı da buradadır. Ancak günümüzde kapitalizm işçi sınıfını tam bir ablukaya almış, günlük yaşamını kuşatmış, bunu da onun bilincini televizyondan siyasete kadar pek çok aracı ustaca kullanarak dumura uğratmakla yapmıştır. Artık işçi sınıfını prangalayan zincirler ellerinde değil beyinlerinde, bilinçlerindedir. Onlar bunun hem de ben özgürüm (!) adı altında (cep telefonu, teneke arabalarda olduğu gibi) gönüllü taşıyıcılarıdır. Yeni insan konusu o kadar önemlidir ki Cengiz Gündoğdu'nun söylediği gibi, *"Yeni insan olmazsa yeni toplumu kuramayız. Tembel... lagar... pis... terbiyesiz... saygısız... sevgisiz insanlarla toplumu kuramayız. Onlar yeni toplumu da bozar..."*(22) diyen Gündoğdu Sovyet Devrimi'nin yıkılmasını başka etkenler yanında insanda niteliksel değişimi sağlayamamasına... komünist topluma uygun nitelikte insan yetiştirememesine bağlar. (23) *Yıldız Güncesi* yazılarının birinde bu konu da şöyle der: *"Konfüçyüs'ten beri insan sorunu devam ediyor. İlişkiler değişiyor... insan değişiyor. Ama insanın değişimi yeni ilişkilere çabucak ayak uyduramıyor. Bu yüzden insan sorunu her çağda gündemde duruyor..."* (24).

(Sürecek)

KAYNAKLAR

1. Nikolay Gavriloviç Çernişevski, *Nasıl Yapmalı?*, Cilt 1-2, çev.: Mazlum Beyhan Öteki Yayınevi, 5. basım, Ankara, 2000.
2. Orhan Hançerlioğlu, *Düşünce Tarihi*, Remzi Kitabevi, 8.basım. İstanbul, 1999, s. 295-298.
3. Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 12.basım, İstanbul, 2000, s. 307-314.
4. M. Rosenthal ve P.Yudin, *Materyalist Felsefe Sözlüğü*, çev.. Enver Aytekin-Aziz Çalışlar, Sosyal Yay.. 4. basım, Istanbul, 1980, s. 359.
5. Afşar Timuçin. *Felsefe Sözlüğü*, Insancıl Yay., 2. basım, Istanbul, 1998, s. 155-156
6. *Anabritannica Genel Kültür Ansiklopedisi*, cilt 6, İstanbul, 2000, s. 378-379.
7. *Büyük Larousse*, Cilt 5, Milliyet Gazetesi, İstanbul, s. 2652.
8. *Grolier International Americana Encyclopedia*, Cilt 4, Sabah Gazetesi, İstanbul, 1993, s. 224.
9. B. Sadık Albayrak, *Gül Olan Toprak-Burjuva Edebiyatı Üzerine İncelemeler*, Toplumsal Dönüşüm Yay., İstanbul, 1997, s. 198 (Gönderme yapılan kaynak: E. H. Carr, *Dostoyevski*, çev.: A. Gerçekler, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999, s. 113).
10. B. Sadık Albayrak, a.g.e., s.199-200 (Gönderme yapılan kaynak: A. Walicki, *Rus Düşünce Tarihi 1760-1900*, çev.: A. Şenel, V Yayınları, Ankara 1987, s.172)
11 B. Sadık Albayrak, a.g.e., s. 200 (Aktarma yapılan kaynak: Mazlum Beyhan, *Nasıl Yapmalı* çevirisinin başına konan "Ne Yapmalı?'da Ne Yapılıyor?" incelemesinden, Cilt 1, s.16).
12. www.ozgurpolitika.org/1997/Aralık adlı internet sitesinden alınmıştır.
13. Cengiz Gündoğdu. "Yıldız Güncesi", *İnsancıl*, Ocak 2005, Sayı: 171, s. 47
14. Birsen Karaca, "Rus Edebiyatında Nikolay Gavriloviç Çernişevski'nin 'Şto Delat?' (Ne Yapmalı), Yevgeni Ivanoviç Zamyatin'in 'Mı' (Biz) ve Türk Edebiyatından Peyami Safa'nın 'Yalnızız' Adlı Eserlerinde Ütopya", A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksekliisans tezi, Ankara-1994, s. 213.,
15. İsmet Alıçlı, "Nasıl Bir Aşk... Nasıl Bir Mücadele...", *İnsancıl*, Aralık 2001, Sayı: 134, s. 28.
16. İsmet Alıçı, "Rus Edebiyatının Gerçekliğe Yol Alışında Üç Büyük Eleştirmen: Çernişevski (2)", *İnsancıl*, Ekim 2003, Sayı: 156, s. 28.
17. Cengiz Gündoğdu, *Yıldız Güncesi 1991-1992*, İnsancıl Yay., İstanbul, 1996, s. 54.
18. Cengiz Gündoğdu, a.g.e., s. 66.
19. Cengiz Gündoğdu, "Zeytin Tanesi", *Varlık*, Mart 1989, Sayı: 978, s. 26-27.
20. Cengiz Gündoğdu, a.g.e., s. 127.
21. Russel W. Gough, *Karakteriniz Kaderinizdir*, çev.: Gökhan Sezgi, HYB Yay.. Ankara, 2002, s. XVI.
22. Cengiz Gündoğdu, "Yıldız Güncesi", *İnsancıl*, Sayı: 42, s.46
23. Cengiz Gündoğdu, "Yıldız Güncesi", *İnsancıl*, Sayı: 50, s.62
24. Cengiz Gündoğdu, "Yıldız Güncesi", *İnsancıl*, Sayı: 98, s.63

HEP YOLDA

Berrin TAŞ

9 Kasım 2006

Ecevit öldü. Cumartesi günü devlet töreniyle gömülecek. Danıştay saldırısının ardından hastalanınca yaşatılmaya çalışıldı. Olmadı. Herkesi bekleyen son onu da buldu. Umarım cenaze töreninde tatsızlıklar yaşanmaz. Toplum Türkiye'de olagelenlere tepkili. Bir cenaze töreni nelere gebe kim bilir. Hiç kimsenin burnu kanamadan bu iş biterse sevineceğim.

Ecevit, her siyasetçinin siyasetten başka bir dünyası olması gerektiğini söylüyordu kitabında. Bu görüşe göre siyasetçi, siyasete siyasetin dışından da bakabilmelidir. Bütün dünyası siyaset olursa siyaseti bırakınca ya da siyaset onu bırakınca dünyasının yıkılacağını sanabilir. Kendi dünyasını yaşatabiliyorsa gözünü hırs bürümez siyasetçinin.

Güzel yazmış. İlk okuyuşta insanda hayranlık uyandırıyor. Gerçeklik yazdıklarına uymuyor ama. Konuşamadığı, yürüyemediği, sağlığının uzun süre düzelmediği günlerde bile siyaseti bırakmayı düşünmedi. Bu, Ecevit'in aşılmaz çelişkisiydi. Şiirle siyasetin uyuşamayan birlikteliği onu zor durumda bıraktı. Gözünü hırs bürümeyen siyasetçinin gerektiğinde, "toplum uğruna, insanlık uğruna, insan uğruna" kendi siyasal yaşamına kıyabileceğini söylüyordu. Bu davranışı onda göremedik. Çok zorda kaldığında emanetçi bir genel başkan buldu, ama o zaman zaten iktidarda değildi.

Ecevit'i bir şiiriyle analım. "Soru"da "*kimbilir / insanda son kalan gözler / görür mü dünyayı uzaktan // kimbilir / küçülür mü dünya / büyür mü uzaktan // kimbilir / küllenir mi dünya / özlenir mi yoksa uzaktan*" diyen şair Ecevit'ti. Ecevit şiirini kendi özel eylemi sayıyordu. Şiire öyle bakıyordu. Özel eylemiyle siyasi eyleminin birbirinden kopuk olmadığını söylüyordu. Kendi söylediğinin tersine şair Ecevit ile siyasetçi Ecevit birbirine zıt iki farklı varoluşun çatışkısında sıkışmış biri olmalıydı. Siyaset iktidar ister, şiirin iktidarla uzaktan yakından bir ilişkisi yoktur. Şiir kazanmayı önemsemez. Şairin görevi bir estetik nesne yaratmaktır. Siyaset kazanmak için mücadele etmek demektir.

10 Kasım 2006

Dün, Perşembe, şiir atölyesinde yeni bir görev verdim. Paul Eluard'ın şiir üzerine yazıları irdelenecek. Bu yazılar arasında gerçeküstücü dönemine ilişkin olanlar da var. Bir de değişimini gösteren daha açık, anlaşılır bir şiir yazmaya karar verdikten sonraki yazıları da var. Şairlerin değişimini izlemeyi önemsiyorum. Şairleri tanımak, onların yaşadıkları dönemi bilmek, dünyaya nasıl baktıklarını görmek başka yaşamları anlama olanağı verir. Bu da şiiri besleyen özsudur. Yaşamın kendi küçük yaşam sürecinden oluşmadığını bilmek, başka yaşamlara katılarak zenginleşebilmek gereklidir. Ne diyordu Eluard, "Ezgi" adlı şiirinde, "*İnsanlar, insancıklar, / Yarına adayın kendinizi / Yarın dayanır, inanırsanız / Ellerinizin arasında tuttuğunuza / Yazgısını iyi insanların // İnsanlar, insancıklar / Sınırsız bir mutluluk düşlersiniz / Ve sizin mutluluğunuz benimkidir. / Benim mutluluğum da / Zincirleri kıracak insanların // İnsanlar, insancıklar / Ayağa kalkın, açlığın forsaları / Köpeklere bırakın kemikleri / İnsanlara yakışan mı? Ekmek / Ve bilinci kendi varlığının / Hiçten doğan mutluluğunun.*"

15 Kasım 2006

Dün gece seminerden sonra C.G.nin evine gittik. Serkan, Günay Akarsu'nun tiyatro sürecini irdeledi. Dün akşam da C.G. ile Günay Akarsu'ya ilişkin söyleşti gençler.

Cengiz Gündoğdu, Günay Akarsu'yla tanışmasını, dostluğunu, ilişkilerini anlattı. Tiyatro yaşamı boyunca özverili çalışmasını, sosyalist bir model olduğunu, gençlerle nasıl ilgilendiğini.

C.G. konuşurken dikkatle yüzüne bakıyor, duygularını anlamaya çalışıyordum. Birbirlerine kızıp tartışıp daha sonra bir araya geldiklerinde aynı anda "özür dilerim" deyişlerini anlatırken o günleri yeniden yaşıyor gibiydi. Duyguları tüm canlılığıyla dostuna özlemini dışa vuruyordu.

C.G.nin hüznü dokundu bana. Günümüzde kapitalizmin yaraladığı insanlarla benzeri bir dostluğu oluşturmanın olanaksızlığını derinden duyumsadım. Hem insanlık için, hem yaşamı soluk soluğa mücadelelerle geçmiş C.G, hem de acının hırpaladığı kendim için üzüldüm.

Bir zamanlar saf saf kötülükleri görmeden yaşadığım günleri anımsadım. Sevginin, insanları sevmenin yeteceğine olan o sarsılmaz inancımla nasıl da aptalca yaşamıştım. Sevmek yetmiyor, anlamak

yetmiyor. İnsanın küçük çıkarlarını dünyanın merkezine yerleştirdiği, adına birey olmak denilen o küçük varlığını değiştirmek için mücadele etmesi gerekiyor. Zor da olsa emek vermeye değer.

16 Kasım 2006

Şairin kavramlarla ilişkisi önemlidir. Şiir yazabilmek, şiiri sürdürebilmek için ara kavramlar da gereklidir. "Özlem" kavramından yola çıkarak bu ara kavram sorununu açabilirim.

Kişi neyi özleyebilir. Sevilen birine duyulan özlem olabilir. Uzaktadır sevilen, onu görmek ister gözlerini, kokusunu duymak istersin. Yitirilen biri için, bir daha asla göremeyeceğin biri için insanın içini yakan bir özlem olabilir. Kişi çok yoğun çalıştığı için gülmeye, eğlenmeye zamanı kalmıyordur. Tatile çıkacağı zaman dilimlerinin özlemini duyabilir. Ekonomik anlamda sıkıntıya düşmüştür, eski, rahat günlerini özleyebilir. Sağlığı bozulmuştur, sağlıklı günlerine geri dönmenin özlemini duyabilir. Kişi geçmiş günlerine de, gelecekte olmasını istediklerine de özlem duyabilir. Kişinin ileriye dönük amaçları vardır, o günlerin gelmesini sabırsızlıkla beklerken düşler de kurabilir. Özlemini, düşlerle yakınlaştırmayı, yatıştırmayı da umabilir. Kişi ya da kişiler sorunlarla yüklü dünyamızda güle oynaya yaşayabileceği günlerin özlemini de duyabilir. Bir şair birbirinden ayrı bu özleme biçimlerini aynı kavramla anlatamaz. Yitirilen biri için duyulan özlemle, gelecek güzel günleri özlemek farklı kavramları gereksinir. Bu gereksinimi karşılayabilen şair, insanın farklı duygulanımlarını, düşlerini dışlaştırabiliyor demektir. Şairin, kavramları tüm zenginliğiyle verebilmesi için birikim gereklidir. Üst üste yığılan ezber bilgiden söz etmiyorum. İçselleştirilen, şairin kendi dağarcığına kattığı seçilmiş sözcüklerden söz ediyorum. Sözcükler plastik bir maddedir. Şair sözcükleri evirir, çevirir, onlarla oynar. Birbirinden ilgisiz görünen sözcükleri öyle bir yan yana getirir ki bu bir araya geliş yeni anlamlar, yeni biçimler doğurur.

Dün akşam, Çarşamba, şiir atölyesinde sahte duygulardan kurtulmak gerektiğini söyledim. Sahte duygular öğrenilmiş yaşantılardan çıkar. Neye üzülünmesi, neye sevinilmesi gerektiği çocukluğundan beri insanımıza öğretilir. Öğrenilmiş duygular bizi kısır bir estetikle yaşamaya zorunlu kılar. Dün Mehmet Aslan, Hasan Hüseyin şiirini anlattı. Ne güzel söylüyor Hasan Hüseyin, "Giyim Kuşam Üstüne" adlı şiirinde. Şiir bir kadını anlatıyorken birdenbire o bir kadın çoğalıyor ve kadın cinsine sesleniyor, kadını mücadeleye çağırıyor şair. Su dökünmekten, kokular sürünmekten, soyunmaktan, giyinmekten, ayakkabılardan söz ederken birdenbire şiir değişiyor ve kadın öfke saçarak kavgaya çağrılıyor. Şairin sesini siz de duyuyor musunuz.

"// satmışız da alnımızın terini / hünerini emekçi ellerimizin / satmışız da saçımızın bir tek kılını bile değmeyenlere / on yerine bir almışız / gün olmuş aç kalmışız / gün olmuş utanmamışız saflığımızdan / tanrı misafiri saymışız / kapımızı çalan her yoksunluğu / eh o zaman başka elbet / o zaman da pırıl pırıl öfkeler giyinmelisin / bademler çiçek açar gibi bozkırda / açmalısın güzel öfkelerini / ve tabanca bıçak gibi / bilinçler takınmalısın / öylece gelmesin kollarıma / hadi artık bekleme / hadi ne duruyorsun / hadi patlatsana çiçeklerini / çiçekli bir dal gibi bıraksana kollarıma sıcaklığını / bekleyen kollarıma / hadi artık gelsene."

Bir çağrı bu, kadına. Çağrı bilinçler takınmaya. Anlayana.

17 Kasım 2006

Şiir yazabilmek için birikim de yetmez. Seçme, ayıklama yapabilmek de gerekir. Şiir sınırlar koyabilmek demektir. Ancak seçme ve ayıklama yapabilenler sınırlar koyabilir. Sınırlar şiirin biçimini belirleyebilmek demektir. Uzun uzun yoğunlaştırılmış sözcük öbeklerini bir de açıklamaya çalışmak şiiri bozar. Söylediklerini sanki kimse anlayamazmış gibi bir de iç dökmeye dönüşürse şiir, şiir olma niteliğini yitirir. Şairlerın kendilerine sormaları gereken soru şudur. Ben bu şiiri düzyazıyla da dışlaştırabilecek-sem neden şiirleştirmeye çalışıyorum.

İç dökmeye başlanıyorsa orda şairin kavramları eksik demektir. Soyutlayamadığı için birçok ayrıntıyı atlamadan sözcükleri yan yana getirebilir. Her yan yana gelmiş sözcük öbeği de şiir oluşturamaz. Kavramlar sınır koyarlar, "özlemler" arasında ayrımı belirleyebilmek için yeni kavramlar uydurulmasına da yardımcı olurlar.

Perşembe şiir atölyesi sınırlar üzerine konuşmayı sevdi. Günlük yaşamımızdaki örnekler, insan ilişkilerindeki sınırlar üzerine konuşurken verildi. Sınırların yaratıcılığı zorlayan etkisi ilgi uyandırdı. Rollo May, *Yaratma Cesareti*'nde *"Bilinç olanaklar ve sınırlılıklar arasındaki diyalektik gerilimden doğup gelen bir farkındalıktır,"* diyordu. Divan şiir kalıpları ya da hece vezninin dize sayıları birbirine eşit kalıpları, sözü sınırlamasaydı Nazım Hikmet, hece veznini kırmak için uğraşmayı düşünebilir miydi. Sınırlar aşılmak için vardırlar.

21 Kasım 2006

Pazar günü Nazım Hikmet Kültür Merkezi'nde bir foruma katıldım. Edebiyat dergiciliğinin geleceği konuşuldu. Konuşmacılar edebiyat dergiciliği deyince ekonomik sorunlar anlıyorlardı. Okur yok, okur azalıyor diyorlardı. Tekel yok çünkü Türkiye'de çok sayıda edebiyat dergisi yayınlanıyor, diyorlardı. Edebiyat dergisinin çıkma amacından, ileriye dönük

eylemli düşlerinden, programlarından söz etmiyorlardı. Bir de Enver Ercan sakalını sıvazlaya sıvazlaya konuşmaya başlamasın mı. Bana geldiler.

Enver Ercan üç dergi çıkarıyormuş. 20 milyar da alacağı varmış. Ekonomik sorunlar yüzünden birini de satacakmış. Kendi dergileriyle ilgili konuşurken marka olmakla ilgili bir şeyler de söyledi. Tuna Kiremitçi'yi de o çıkarmış. Şiirlerini basmış, ama o romancı olarak ortaya çıkmış. Birkaç isim daha saydı. Edebiyat dergiciliğinden çok kendi başarılarını anlattı durdu, sakalını sıvazlaya sıvazlaya.

Konuşulan sorunlar arasında edebiyat dergiciliğinin dünyaya bakan yüzü yoktu. İçeriği belli olmayan kavramlar havada uçuştu, durdu. Konuşma sırası bana geldiğinde öteki konuşmacılarla ortak sorunlarım olmadığını söyledim. Kültür-sanat dergisi olarak zaman zaman ekonomik sorunlar yaşanabilirdi. İnsancıl 1990'da daha ilk sayısında önüne koyduğu sorunları bugün çözmüş bir dergidir, dedim. Edebiyatımızda karşı-gerçekçi tutuma karşı insani gerçekçi çizgi demişti, insani yaratıcılığı önemsemişti. Bilinç açıcı olacağını, estetik bilinci geliştireceğini söylemişti. Okur-yazar bütünleşmesi demişti, kendi yazarını, şairini yaratmaktan söz etmişti. Eleştiren, sorgulayan insanı yaratabilmek için felsefeyi önemseyeceğini söylemişti. Bugün hepsini gerçekleştirmiş durumdadır, dedim kısaca. Atölye çalışmalarını anlattım.

Bir ara dayanamadım, Enver Ercan'a sataştım. Tuna Kiremitçi'yi çıkardın da ne oldu, edebiyatımıza ne getirdi. Pazarlama yöntemleriyle ortaya çıkarılmış biridir. Hem sen nasıl olur da marka olmaktan söz edersin, neden edebi bir dille konuşmuyorsun, dedim. Sonraki konuşmalarda bir ara Enver Ercan biz hepimiz beyaz edebiyat yapıyoruz, demesin mi. Sıra bana geldiğinde ona da karşı çıktım. Biz beyaz edebiyat yapmıyoruz, sorunlarla yüklü dünyamızda artık saf sanattan söz edilemez, deyince Enver Ercan'ın onu demek istemediğini, aslında benim söylediklerime katıldığını söyledi Turhan Günay. Şaştım kaldım. Bu yaklaşımlardan sonra bir şeyler söylemek gereksizdi. Hem zaman kalmamıştı, hem de aynı kavramlarla konuşmuyorduk.

Beyaz edebiyat saf sanat değilse nedir acaba, in midir, cin midir, biri bana söylesin.

Zaten her zaman böyle olmuştur bu. Birileri görüşlerini açıkça dile getiremiyorsa, ya söyleyecek sözü yoktur ya da doğruyu söylemiyordur. Ancak böyle durumlarda kavramlar karıştırılır, içinden çıkılmaz bir duruma getirilir. Karman çorman kavramlarla da ortak noktalarda buluşma olanağı yoktur.

DİZE DİZE DÖKÜLÜYOR

Berrin ustam
Soruyor
"Nerde şiirlerin"
Utaniyorum
Dize dize
Dökülüyor utangaçlığım
Ellerimden
Ödev kağıtlarına...

KEMAL ÖZER DİYOR Kİ

Diyor ki
Kemal Özer
"Şiire bir şeyler yükleyin"
Hayatı
Yükledim şiire
Olur mu Kemal Özer
Olur mu?

İNSANLAR

Bir şiir
Kesti yüreğimi
Dize dize
İnsanlar aktı
Yüreğimden avuçlarıma...

Gonca TÜÇ

23 Kasım 2006

Dün Kemal Özer geldi. Romen şair kadınları anlattı. Romen şair kadınların direnç şiirleri yazdığını söyledi. Bu direncin anlaşılabilmesi için de Çavuşesku dönemindeki toplumsal ortamın boğuculuğunu anlattı. Bu boğuculuk yaşanırken bile yaratıcılığı sürdürebilmek başlı başına direnmek anlamını taşıyabiliyordu. Romen şair kadınların hüzünlü yalnızlığını, buna karşın iç dünyalarında korudukları yaşama özlemini duyurdu bizlere. Güzel bir akşam geçirdik.

insancıl *SANAT* / **Nilüfer ÖNDİN**

Biçim Sorunu	Cumhuriyet'in Kültür Politikası ve Sanat
8 YTL	8 YTL

ŞİİRE TUTUNAN ÜÇ ŞAİR

Güngör GENÇAY

Adana'nın sıcak ikliminden, basın yayın dünyasının kaynayan kazanı Cağaloğlu'na gelen genç bir kadın. Sessiz, kendi halinde, yeni düşüncelere açık olmasına karşın, yanardağ gibi dinamiklerini içinde saklıyor. Zaman geçiyor. İnsanın eliyle tutup, gözüyle gördüğü her şey değişiyor. Dokunup görmedikleri de. Elbet, Adanalı genç hanım da. İlk kitap *İnsana Gecikmeden*, 1992'de çıkıyor. İkincisi *İnsanın Ayak Sesleri*, 1994'te. 1996 yılında üçüncü ürününü veriyor. *Bir Kenti Ağlıyorum*. 2003 yılında *Karantil Alevleri*, dördüncü şiir kitabı.

Şairin adı ise Berrin Taş.

Bir Kenti Ağlıyorum kitabıyla aynı adı taşıyan şiirinin bir dizesinde, "*Şiirlerden yaşama taşınmış insanı arıyordum*" diyor.

Ama ilk kez yumurta-tavuk örneğinde karşılaşılan bu sorunu; yaşamı da şiirlere taşıyarak, yine kendi çözüyor. Bunu da, toplumsal duyarlılıkla örülü son kitabı, *Cehennem Şiirleri*'yle kanıtlıyor.

Zorlu yollarını, hayatını düşünmeye ve düşünerek eylem ve sanat yapmaya adamış olan Cengiz Gündoğdu ile birlikte yürüyor. Bu yürüyüş sırasında, yayını şimdiye dek süren, aylık *İnsancıl* dergisi doğuyor.

Berrin Taş, bu koça kentte dergi çıkarmanın zevkini, sevincini, özellikle de zorluklarını yaşıyor. İhanetli ve özverili arkadaşlıklar tanıyor. Direnci daha da pekişiyor.

Zorlu yolda küçük bir ışık daha yakalıyorlar. Tüm güçleriyle büyüttükleri ışıktan İnsancıl Atölyesi yapılanıyor. Sonra da bu atölye seminerlerinde sürdürülen hocalık. Daha doğrusu öğretmenlik.

Bana göre öğretmenlik de, "*balık vereceğine, balık tutmayı öğret*" diyen Çin atasözündeki işlevsellikle aynıdır. Hatta daha da önemlidir. Çünkü öğretmen, hayatın doğru ve bütünlüklü kavranması yolunda uğraş verir. Hayatı böylesine kavrayan insanın ise, mide sorununu çözmesi işten değildir.

Merkezine insanı koyan bir dünya görüşüyle felsefe ve şiir, öykü, roman gibi edebiyat türlerinin öğretilmesi, değerlendirilmesi ya da çözümlenmesinde aktarılan bilgiler, anahtarlar, sonuçta, öğrencilerin ayaklarını yere biraz daha bilinçle basmasını sağlıyor. Çünkü bu üst yapı kurumlarını, alt yapı kurumlarından yani hayattan ince çizgilerle bile ayırmak olası değildir.

Berrin Taş, İnsancıl Atölyesi'nin öğretmeni. Öğrencilerinden biri olan Nalan Çelik, kalkıp, "*Berrin Taş başkalarının yazdığı şiirde, kendi şiirini aramaz,*" diyerek onun kişiliğini çiziyorsa, fazla söze gerek yok demektir. Yazdığı şiirin önemini daha da yüceltecek bir eylem yapıyor, şiire önayak oluyor, destek veriyor ve yetiştiriyor demektir.

İnsancıl Atölyesi'nin ultraviyole ışınıyla beslenerek edebiyat alanına çıkmış birçok ad var. Ben, bu güzel özellikleriyle Berrin Taş'ın kulaklarını çınlatıp, şiirlerini değerlendirmeyi bir başka yazıya bırakarak, onun emek verdiği iki şairin şiirlerine, kıdem sırasına göre değineceğim. Bu şairler Nalan Çelik ve Deniz Saraç.

Nalan Çelik ve *Gelincik*

İnsanın olduğu gibi, diğer canlıların ve eşyanın da ilişkiler içinde geçirdiği süreçler vardır. Ne ki, olayların ve nesnelerin son gördüğümüz zamanki halini hemen içselleştiririz de, süreçler, hayat içindeki yoğunluk ve ilgi değişkenliği nedeniyle, dikkatimizin içinde fazlaca konaklayamaz. Başka bir deyişle, uzun süre dikkat alanımız içinde kalmaz. Oysaki, nesneler ayrıntıları ve değişen halleriyle kavrandığı zaman, onlar üzerinde yürütülecek düşünce ya da yapılan sanatsal irdelemeler daha sağlıklı olur. Dilini, dünya görüşü ve sanat anlayışını reddetsek de, Divan edebiyatının "*gül*"ü, böylesi bir toprakta büyütülmüştür.

Şair Nalan Çelik, Divan edebiyatının gözde simgelerinden biri olan "*gül*"ün yerine, "*gelincik*"i oturtmuş şiirlerinde. Ama, devingen bir kurgu ve diyalektik bir anlayışla. İlk şiir kitabı da aynı adı taşıyor.

İlk anda, bunca çiçek arasında neden "*gelincik*" sorusunu sormak geliyor insanın aklına.

Zayıf fiziği ve fiziğiyle çelişen direngenliğiyle baharın müjdecisi olan gelincik, aynı zamanda özverili bir çiçektir. İnsanoğluna yararlarını ise, hemen her ansiklopediden öğrenmek olasıdır.

Şair, "Gelincik... Issız Bozkırlarda" diyerek yola çıkardığı gelinciği, "Gelincik Bozkırla Kent Arasında", "Gelincik Kentte" ve "Gelincik Yalnızlığı" olarak süreçlendiriyor kitabında.

Gelincik, gerçekte şairin kendisi. Yani Nalan Çelik. Yani, "Susadım" ve diğer birçok şiirinde belirttiği

gibi, insana susayan bir şair. Böyle olunca, süreçler de, onun hayatındaki haller olarak karşımıza çıkıyor doğal olarak.

Nalan yaşamla hep yüz yüze. O nedenle, açacağı kapılar için öncelikle kendi ışığına güveniyor. Bu bağlamda onun sevinçlerini, acılarını, özlemlerini, kişisel ve toplumsal duyarlılıklarını bazı özne ve nesnelere yükleyerek, özenle seçilmiş sözcükler aracılığıyla dile getirişine tanık oluyoruz.

Eski edebiyatçıların "*teşbih*" dedikleri "*benzetme*"de, bir benzeyen vardır, bir de benzetiien. Nalan Çelik, bu yöntemi "*değişen*" ve "*değiştiren*"e çevirerek uyguluyor şiirlerinde. "Su Damlası" adlı şiiri, böylesi bir özelliği içeriyor.

Nalan, nesneleri ve nesnelerin yüklemlerini iyi yönlendirerek şiire derinlik ve hareketlilik kazandırıyor. "Fotoğraf", "İki Yaprak", "Beyaz ve Siyah" şiirleriyle bu tip çalışmalarının başarılı örneklerini veriyor. Kısa dizelerle kurguladığı "İki Yaprak" adlı şiirinde, kendinin yanı sıra hayatı da sorguluyor.

İkinci bölümde de, duruşunu değiştirmeyen şairin, kimi zaman duygu yoğunluklu ("Camgüzeli", "Gecesefası" gibi), kimi zaman da aynı duygu yoğunluğu taşımasına karşın;

"*Kırmızı giyemezsin... cinsellik / top oynamak ayıp // Bisiklete binemezsin / Orospu mu olacaksın*" diyerek toplumun köhnemiş olan değerlerine eleştirici bir tepki gösterdiği, bu değerleri yargıladığı görülüyor. Bütün bunlar, yumuşak iniş yapan bir uçağın doğal devinimi içinde dile getiriliyor.

"Gelincik Kentte" en çok şiirin yer aldığı bölümü oluşturuyor. Ayrıca ("Felluce'de Bir Çocuk Kadın", "Menekşe Olmak" "Duvarlar Kimin İçin" vb.) gibi şiirlerde öyküsel anlatım öne çıkıyor. Yeni arayışlara uzak durmayan şairin; "Bakışlarımda Dokunma" şiirinde olduğu gibi, kendisiyle hesaplaşmayı sürdürürken, düzeni de eleştirmesi, başka bir özelliğini oluşturuyor. Bu bağlamda, bazen dizelerini, "*Yollar kırıtmadan yürünmeli*" gibi sert bir söylemle buluşturduğu oluyor.

Nalan Çelik, işçi bir ailenin işçi kızı... O nedenle şiirlerinde emekçi içtenliği var. Bunu da şiirlerine başarıyla yansıtıyor. Yalnızca "Bana Bisiklet Binmeyi Öğret" şiiri bile, hayatı doğru kavradığını göstermeye yetiyor. Ancak, cımbızlanarak yapılan alıntılar, bütünlüklü olarak kurgulanmış ve az sözcükle yapılandırılmış şiiri yansıtmada yetersiz kalacağını düşündüğümden, fazlaca alıntı örneklemekten kaçındım. Başka bir deyişle, o zevki okuyucuya bıraktım.

Nalan Çelik, yaşam kavgasına erken, şiir kavgasına biraz geç girmiş bir şair. Ama bugüne kadar yazdıkları, aradaki farkı çok çabuk kapatacağının ipuçlarını veriyor.

Deniz Saraç ve *Yolculuk*

Yeraltı suları özünü zenginleştire zenginleştire, yeryüzünde kim bilir kaç kilometrelik bir yolculuk yapar, bilinmez. Kabına sığamadığı yerde, burgu gibi toprağı delip fışkırıverir. Ben sanatçıyı, konumuz özelinde şairi de yaratılarını belleğinin derinlerinde demleyen yeraltı sularına benzetiyorum. Deniz Saraç, bu düşüncelerimi doğrulayan şairlerden biri. Kitabına önsöz yazan Berrin Taş bakın ne diyor:

"*Yazı yazmak için masa başına oturuyorum, ama yazı yerine şiir çıkıyor. Aslında ben hiçbir zaman şiir yazmayı düşünmemiştim. Şaşıyorum bu duruma.*"

İşte Berrin Taş'ın "*geleceğe sızan ışığı görüyor*" diyerek tanıttığı Deniz Saraç, *Yolculuk* adlı kitabıyla şiir dünyasına merhaba diyor.

"*Önce kirlendik / sonra / kelimelere / ihaneti öğrettik*" dörtlüğünde görüleceği gibi, Deniz Saraç sözcükleri ve de dizeleri, ayna karşısında fazla tutmadan, allayıp pullamadan, doğal yapısı içinde şiire yerleştiriyor. Bunu yaparken de toplumsal karakterinden ödün vermiyor. "Cam Kırıkları", "Sarılmak Yarına", "Düş" şiirleri, bu türdeki çalışmalarının başarılı örnekleri arasında gösterilebilir. Bu olgu, şairin, yaptığı işe egemen olduğunun da bir kanıtıdır.

Deniz Saraç'ın gerek memleketimiz, gerekse diğer ülkelerdeki sorunları ele alışındaki umut, insana ve insanca yaşanacak bir dünyaya inanç, şiirlerinin ortak paydasını oluşturuyor. Bu duygu ve düşüncelerin gerçeklik içinde yüksek sesle dile getirilişine de "Sarılmak Yarına" adlı şiirde tanık oluyoruz.

"İçimdeki Dünya" ise. insanı iç ve dış dünyasıyla tasarımlayan, ara sokaklarında direnci ve mücadeleyi koruyarak, sonuçta onu sabahın aydınlığıyla buluşturan, tüm organları işlevselliğini hakkıyla yerine getiren güzel bir şiir.

Deniz Saraç'ın kitaptaki yolculuğu, uzun soluklu "Gılgamış" adlı şiirle sonlanıyor. Bilindiği gibi, *Gılgamış*, tarihin en eski destanlarından biri. Asur devletinin başkenti olan Ninova'da, on iki tablet olarak hükümdar Asurbanipal'in kitaplığında bulunmuş. Tarihçilerin, üzerinde değişik tanımlamalar yaptığı, söylenceler yüklediği *Gılgamış*, dev yapılı, güçlü bir insandır. Bulunan bu on iki tablet de onun ayrı ayrı birer serüvenini içermektedir. Bu serüvenler ise, daha sonra hem Anadolu'da, hem de Orta Asya ülkelerinin tarihlerinde yeni yeni destanların oluşmasında kaynak oluşturmuştur.

Deniz Saraç, destana, insan ve insana ilişkin değerler yönünden yaklaşmış. İlkçağlardaki oranda olmasa da, günümüzde de insanlığın hâlâ ihtiyaçları arasında yer alan özgürlük, eşitlik, güç ve gücün kullanımı gibi kavramlara göndermeler yapmış. Bu göndermeler aynı zamanda şairin üzerinde düşü-

ANNE ÖLDÜ

1.
sarmal ay salıncağında annem salınırken her düş
dudakları uçuklamış çocukların çığlığında olurum
gözleri kehribar rengiydi yüzü ay bulaşığı

2.
gül kurusu dudaklarının emzirdiği rüzgarlar
yağmur nakışlı bulutlardan telaşlı karanfil
ırmaklarında büyüyor çocukluğumun sessizliği

3.
toprağa çizdiğim türkülerin pusulasını yok sayıp
bakışlarına kuşandığın o denizin o kırçıl yüzü
umulmadık yerlerinden yırtılacak, vakitsiz

4.
kanatları yaralı eylül kuşlarının
uykusuzluğu narçiçeğine dönüşüdür ayrılığın
herkes terk edecek bir gün annem gibi kendini

5.
ay sıyrılmaya hazır, otursak o kuytu yerde
bir dilim kavun ve ekmek, bir ucunda sen
katık olur düşlerime ayrılığın, annesizlik

İbrahim TIĞ

nülmesi gerektiğine inandığı sorunlardır. Çünkü her şair, Nazım Hikmet'in de dediği gibi, okuyucunun da düşündüklerine yakın bir anlam çıkarmasını ister. Kaldı ki; hayat üzerine, sanat üzerine ve özellikle de şiir üzerine düşünmeyi seven Deniz Saraç'ın, kendi yolunu açmak için kullandığı bir anahtardır bu.

Aynı öğretmeni paylaşmalarından ötürü olacak, gerek Nalan Çelik gerekse Deniz Saraç sözcük tasarrufuna önem veriyorlar. Az sözcükle dize kurma ile özne ve nesneleri gereksinim doğrultusunda ilişkilendirmede zaman zaman ortak bir yol izliyorlar. Ama, iki şair de kendi sesleriyle konuşuyor. İlk şiir kitaplarını çıkaran şairler için, azımsanmayacak bir başarıdır bu. İnanıyorum ki, kitapları okuyanlar bana hak verecek.

* *Gelincik*, Nalan Çelik, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 2005.
* *Yolculuk*, Deniz Saraç, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, Istanbul, 2006.

Cengiz GÜNDOĞDU

Taşkıran	Yıldız Güncesi	Ekmek	Soru
20 YTL	8 YTL	18 YTL	8 YTL

NİHİLİZM VE "BABALAR VE OĞULLAR

Beyhan ASMA

Kelime anlamı ile Nihilizm (Hiççilik) nedir? Dünyadaki var olan her şeyin inkârıdır. Sosyal yaşamın gelenek ve göreneklerine karşı benimsemiş olan eleştirel bir tutum olarak kabul edilir.

Nihilizm eski Yunan dönemine dayanır. Temel düşüncesi Georgios'un yadsımacılığına dayanmaktadır. Nihilizmin kullanımı ilk olarak Alman bilim adamı Fredrich Heinrich tarafından gerçekleşmiştir.

Yapı olarak şüphecilikten Nietzsche öğretisine kadar birçok hiççilik unsurları taşır. Nihilizm bünyesinde estetik özellikleri dışlar, yaratıcılığı ve bilimsel akılcılığı savunmaktadır. Toplumsal bilimleri ve felsefi öğeleri tamamıyla yok sayar. Maddesel bir yaklaşımla toplumsal düzende bir baş kaldırır.(1)

Bütün devlet. aile otoritesine karşı gelir. Sadece nihilizmi ilgilendiren bilimsel gerçekçiliktir, ama bilimin toplumsal sorunların üstesinden gelebileceğini, sorunların kaynağının sadece bilimsellikten uzak olmaktan kaynaklandığı ileri sürer.

Nihilizm 19. yüzyılda Çar Aleksandr'ın hükümdarlığının ilk yıllarında ortaya çıkar. Rus Edebiyatında ilk olarak N.İ. Nadejdin bir makalesinde Puşkin için kullanmıştır. Nadejdin gibi V. Bervi de Nihilizmle şüpheciliği anlamsal olarak aynı kategoride düşünmüşlerdir. Gazeteci Katkov da Nihilizmin ahlâki ilkelerini dışlanmasından dolayı toplum için tehdit unsuru oluşturduğunu belirtmiştir.

Auguste Comte'un olumlu düşüncelerinden derinden etkilenen ilk Nihilistler bir çok şeyin sebebi olarak bilimsel olarak araştırma olmadıkça, ilerleme kaydedilmedikçe sosyal ve toplumsal ilerlemenin gerçekleşmeyeceğine inanmışlardır.(2)

Nihilizmlere göre hiçbir teorik açıklama ve ön yargıya yer yoktur. Gelenek, görenek ve inançlar gibi bir çok alanlarda kendilerine verilmiş olan bir çok düşünceyi ve inanç sistemini hiç sayarak kendi inanç ve düşüncelerine yeni temeller, özellikle tabi bilimlerin ötesi bir dünya kurmak istiyorlardı. Bilimsel kafa yapısıyla kurulacak bir toplumun insan kitlelerine mutluluk sağlayacağına inanmaktaydılar.

1860'lı yılların başında Nihilizm, öğrenci ve aydınlar arasında çok popülerdi. 1870'den sonra ise Çernişevski'nin etkisi altında kalmıştır. Bireysel özgürlük çabasında bir başkaldırı olarak gören genç kuşağın görünüşü temsil ediyordu. Çernişevski daima düşünce olarak Nihilist düşüncenin olumlu yönlerini göstermeye çalışmıştır.

Nihilizm akımının temsilcileri Rusya'da var olan her şeyi, yönetimi, ahlâki ve değer yargılarını tamamıyla reddetmek ve hiçbir şeyi tanımamak ilkesini kabul etmişlerdir. Nihilistler müspet bilimlere inanır. Sanatı kapsayan her düşünceyi ve inanışı yok sayarlar. Nihilistlerin güncel yaşamda belirli bir sisteme dayanan dünya görüşü yoktur.

Nihilizmin temelleri ekonomi bilim adamlarınca atılmıştır. Daha sonraları felsefeciler ve bir takım yazarlar tarafından da derin bir şekilde incelenmiştir. Dostoyevski Nihilizm konusuna eğilip bir çok yazı ve demeçlerinde söz etmiştir. Ayrıca Batılı yazarların araştırma konularına girmiştir. Giderekte Nihilizm gerçek önem ve anlamını kazanmıştır.

Bir çok yazarın ve felsefecinin Nihilizm ilkelerinin etkisinde kalmalarına karşın o zaman Rusya'da ilk kuruluş haliyle ve kurucularıyla yok olmuştur. Çünkü Nihilistler gerçek anlamda materyalist öğelere önem vermeleri yanı sıra, olayları bilimsel açıdan açıklamak ve incelemek yerine pratik anlamda kapitalizmin gelişmesine yönelik çalışmalarla ilgilenmektedirler.

Nietzsche'ye göre, yüksek ideallerin değerini yitirmelerinden kaynaklanan olumsuz düşüncedir. Nietzsche, Nihilizmin soy kütüğünü oluştururken, aşılabileceğini de belirtmiştir. Ona göre baş kaldırmalar, korkular, nefretler, kinler Tanrıyı anlaşılır bir gerçeklik ve değer yapan varlık bilim idealizminin çöküş belirtileridir.

Nihilizm idealist bir yadsıma mantığından kavlanmaktadır. Hayatı sanatsal açıdan bakıldığında özgür düşünce olarak doğrular.

1862 yılında bilhassa Rus Edebiyatında gelenek ve göreneklere yönelik tenkit bazında Nihilizm kelimesi ilk defa Turgenev'in ünlü eseri "Babalar ve Oğullar" da karşılaşılmıştır. Bu eserde derin roman kişiliği ve Nihilizmin örneği olarak Bazarov ortaya çıkmaktadır. Nihilizm geleneksel aile yapısını, ailenin sahip olduğu otoriteyi küçümser, "Babalar ve Oğullar" eserinde ki kuşak çatışmasını, baba – oğul veya ebeveyn – çocuk arasındaki mevcut boşluğu bütün açıklığıyla dile getirir.(3)

Turgenev'in Bazarov'un düşünce ve davranış farklılığı Nihilist düşüncenin en belirgin yanlarını ortaya koyar.

Turgenev gerçekleştirmek istediği bir şeyi, genç bir kişiliği nihilistlik unsurlarla ortaya koymayı başarmıştır. Bazarov tiplemesinde kendini aşamayan bir coşkunluğun ve soğukkanlığın verdiği bir doğallık gözlenir Bazarov'da gördüğümüz bu nihilistlik unsurlar bir çok şeyi suçlamaya ve yadırgamaya götürür fakat içindeki var olan sevgiyi yok edemez.(4)

"Babalar ve Oğullar"daki anlatım sanatı Turgenev için gelinecek en nihilistlik üsluptur. Turgenev gibi başarılı bir yazar için romanda bir olaydan diğerine geçerken geleneksel nihilistlik üslupları göz önünde bulundurmanın vazgeçilmez tılsımına kapılabilir

"Babalar ve Oğullar" yayınlandığı andan itibaren nihilistlik unsurlarından dolayı çeşitli, karşıt yorumlara yol açmıştır.(5)

Genç kuşaklara karşı yazılmış bir eser olarak görüldü. Bazı tutucu kesim Nihilizmin övüldüğünü, Bazarov tiplemesinin kahraman gibi gösterildiğini ileri sürmüşlerdir.

"Babalar ve Oğullar" gericiliğin temsili liberal soylularla. devrimci demokrat entelektüeller arasındaki görüş ayrılığını diğer anlamda bir çatışmayı anlatma amacındadır.(6)

"Babalar ve Oğullar"da Turgenev gerçek anlamda o zamanki yaşamı ve geçen olayları güncelleştirerek nihilistlik unsurları ön plana çıkarır. Bundan dolayı da bu eser üzerinde sayısız eleştirisel tarzda yazı yazılmış, eserin kahramanları ve onların nihilistlik unsurları, sahip oldukları düşünceler üzerine görüşler beyan edilmiştir. Elbette ki bütün bunlar bu değerli eseri daha da değerli kalmış, hiç kuşkusuz dünya edebiyatı da Rus Nihilizmi hakkında görüş sahibi olmasına sebep olmuştur.

* Yrd. Doç. Dr.

KAYNAKÇA

1. Freeborn Richard. *Turgenev: The Novelist's novelist.* 1970
2. Nihilizm. Cumhuriyet Ansiklopedisi, 1970
3. Nihilizm. Meydan Larus, 1990.
4. Pustovoit P.G. Roman İvana Sergeyevicha Turgeneva «Otsı i deti».
5. Yarmolinsky, Avrahm. *Turgenev, The Man, His Art and His Age.* 1960.
6. Zelinsky V. *Sobraniye kriticheskikh materialov dlya izucheniya proizvedeniy Turgeneva.* 1917

Dipnotlar

1 Nihilizm. Meydan Larus, 1990

2 Nihilizm. Cumhuriyet Ansiklopedisi, 1970.

3 Pustovit P.G. Roman İvana Sergeyevisha Turgeneva «Otsı i deti»

4 Yarmolinsky, Avrahm. *Turgenev, The Man, His Art and His Age.* 1960.

5 Freeborn Richard. *Turgenev: The Novelist's novelist.* 1970.

6 Zelinsky V. *Sobraniye kriticheskikh materialov dlya izucheniya proizvedeniy Turgeneva.* 1917.

RESSAMIN AŞKI

Nursel Hocam'a

Ellerim yüreğimdir
Yüreğimdir resimlerim
Kalbimden
Boyalı, nasırlı ellerimle
Sunabildiğim.
İçimdeki coşkudur
Baharın üzerindeki renkler
Maviye çalarım güneş gibi
İçimdeki özgürlük ateşini
Sisli yalnızlıklara salarım
Denizdeki yelkenliyi
Tutkuyu dillendiririm
Zirvenin,
Ağustos'ta erimez karlarıyla
Sevgi, huzur sunarım
Bir tas sıcak çorba gibi
Ellerim,
Hasadını kaldırmış
Köylünün elleri,
Ellerim
Ateşin kızgınlığında
Demiri döven eller gibi
Nasırlı, kemikli ve yaratan

Ayten YILMAZ

insancıl ŞİİR

Dilek YILMAZ
Kırmızıda Buluşma (10 YTL)

Varcan BARIŞ
Suyu Arayan Ateş (2 YTL)

SÖZDE ERMENİ SOYKIRIMI!... ORHAN PAMUK'UN ÖDÜLÜ!... BABA VE PİÇ!...

Esen ÖZMAN*

Tiyatrocu olarak etkilendiğim belki de tek yönetmen Ariane Mnouchkine güncel siyaseti eleştirerek dönüştüren, politik duruşunu kıvrak zekâsı ile birleştirerek tiyatro söylemini estetik şölen haline sokan bir tiyatro kadınıdır. Onun neden birinci Irak savaşı sırasında dengeleri şaşmış, tek bir güce tutsak kalmış "*yeni dünya*"yı yönetenlerin gizli kuklaları üzerine bir oyun kurgulamadığını düşünmüşümdür hep. Böylesi bir sahnesel kurgunun üstesinden ancak Ariane Mnouchkine gelebilirdi kanımca. İnsanlığı sürekli dürtmek, tehlikelere karşı uyarmaktan yorgun düşmüş olsa gerek.

Yıllar önce aynı zamanda sosyolog bir tiyatro adamının, Roberta Chiuli'nin verdiği konferansa katılmıştım. Berlin Duvarı çoktan yıkılmıştı elbette Chiuli şöyle demişti konuşmasının bir yerinde "*Dünyamızı sayısı 350 civarında zengin yönetiyor*"

Beraat etmesine rağmen öncesinde tüm dünyayı vaveylaya veren Elif Şafak olayı, şimdi de aynı gün içinde "Sözde Ermeni Soykırımını Tanımamaya Karşı Ceza" yasasını Fransız Meclisinin onaylaması ile birlikte Orhan Pamuk'un Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldığına ilişkin haberler... Bu üst üste yaşanan üç olgu rastlantı olmasa gerek.

Elbette ne Elif Şafak'ı, ne de Orhan Pamuk'u yazınsal açıdan eleştirecek değilim. Onların sanatçı karizmaları, incelikli kalemleri kuşkusuz sevenlerini bağlar, sevmeyenlerini bağlamaz. Sonuçta edebiyat göreceli bir alandır. Ne ki, dünyanın ve ülkemin toplumsal oluşumlarına duyarlı, siyasal süreci izleyen bir tiyatrocu olarak 12 Ekim akşamı, Türkiye'yi derinden ilgilendiren haberleri aldığımda sabaha kadar uyuyamadım. Beynimde devinen pek çok konu ile birlikte tiyatro yaşamımda üç kez sahnelediğim *Ateşli Sabır* oyunu da düştü zihnime.

Nobel ödüllü Şili'li şair Pablo Neruda'nın yaşamından bir kesiti ele alan oyunu yorumlarken şöylesi düşüncelere kapılmışım; "*Bir tek otorite tarafından yönetildiğimiz bir barbarlık sürecinden geçiyoruz. Çokseslilik süsü vererek globalleşme ağına düşürdü bizi birileri. Dünyanın üzerinde aynı giyinen, aynı yiyen, aynı içen, aynı hastalanan, aynı düşünen sürücükler halinde yaşıyoruz...* Bugün aynılaşan bu insanoğlunun edimleri arasına konuşma ve yazmayı da katmak yanlış olmayacak galiba. Sanki herkes bir fabrikadan çıkmış gibi aynı sözleri ağzında geveliyor. farklı ideolojilere ait söylemleri harmanlayarak bir düşünce sunuyormuş gibi yutturuyor. Böylece algı yanılsamaya uğramış oluyor. Sağcısından solcusuna, inançlısından inançsızına herkes pek bir uzlaşmacı kesiliyor. Karşılıklı gelişen bu "*laf-ı güzaf*"tan gözbağcı bir "*yeni dünya düzeni prototipi*" doğuyor. Bu aynılık tablosundan sözüm ona umut ışığı olarak bazen aykırı, çatlak sesler çıkıyor. İşte tam da global işbirlikçi kuklalarının sesidir onlar. "*Bireyin Temiz Kalması*", benimsediği ideolojiye sonuna kadar destek vermesi politikalar üretebilmesi ile ilintilidir ama küresel düzenin arzuladığı gibi toplumları toplumlara şikâyet etme ile hiç ilintili değildir.

Soruna Fransa bağlamında bakacak olursak; Aydınlanma'nın Avrupa'da başını çeken ve özgürlükçü demokrasi timsali bu ülke birleşmiş Avrupa'nın öncü uluslarından biri olarak Amerika karşısında kan kaybetmektedir. Bir zamanlar Sovyetler Birliği'nin yerini dolduracak sanılan Avrupa Birliği'nden artık ümit kesilmiştir. Global hesap dünyada da yükselen milliyetçiliği İslam toplumlarında İslami milliyetçilik olarak tırmandırmak ve bu bağlamda başı çeken Türkiye'nin AB'ye girmesini önlemek üzerinedir. Oysa, "*Bireyin Temiz Kalması*" global çıkarların işine gelecek ülkelerarası dedikodular üretmemekle ilintili değil midir?

Bir frankofon olarak... toplumumuzun kolej lobisi gerçeğine gelince... (kolejlilik ile frankofonluk genelde ülkemizde aynı kefeye konuyor) kuşkusuz ki, Descartes'ın, Sartre'ın, Duras'ın kültürüne çok genç yaşlarda yaklaşıp, sentezci bakış açısını erken edinmiş olmak artılar getirdi bizler gibi Batı eğitimi alanlara. Ancak itiraf etmek gerek, İçimizden en toplumcu olanlarımız bile Batı'nın Doğu'daki çelişkili izdüşümünün etkisinden kendisini kurtaramayıp Doğu'nun dürtüsel ve duyumsal hezeyanlarına kendini teslim ediverdi zaman içinde. Oysa "*Bireyin Temiz Kalması*" kişisel hırslarını toplumunun menfaatleri-

İMGESİ ÇİÇEK KADIN

Nalan Abla'ya

Göz gözü görmez
Sis kaplamış kırlarda
Yıllarca didinerek
Arayıp bulduklarını
Yanına aldı bir tek
Soyundu rolünü
Ayıbı
Kuralı
Ellerine yapışmış
Toz bezlerini
Hafiflemiş
Gözü kara
Koştu
Sis geride kaldı

Şimdi
Yeni bir yaşamı kurguluyor
Yeni bir kadın
Eteğinde taşıdığı çiçekleri
Şiirde filizlendirerek

İlke BEREKETLİ

nin önüne geçirmemekle ilintili değil midir? Sanatçı "*dünyalı*" olmaya soyunmuşsa eğer... Dünyadan toplumu adına medet umduğu gibi, boş boğazlık etmeden, akıllı stratejik manevralarla dünyayı toplumuna yaklaştırmayı da becerebilmelidir.

Benliği Fransız kültüründen çokça etkilenmiş biri olarak bugün adeta kendi varlık nedenini inkâr eden Fransız toplumunun içine düştüğü durumunu ona kurulmuş bir global tuzak olarak nitelendiriyorum. Tam da bu noktada sol siyasete dönüyorum. Ermeni Soykırımı yasasının Fransız Meclisinde çıkan başı sol kanat olmakla birlikte, yasaya karşı çıkan pek çok aydın ve düşünürün varlığı da yadsınamaz. Ancak Jacques Lang'ın bile meclise geldikten sonra tırsıp oylamaya katılmaması ilginç bir göstergе. Demek ki, "Küreselleşme" en büyük faşist zorba tepemizde. Yani Roberte Chlulli'nin 350 zengini en büyük faşist zorba grubu tepemizde.

Ey Aydınlar! -ama artık çok sesli aydınlardan sıkıldık- ey kendini solda gören aydınlar! Dikkat edin Marx'ın diyalektiği bile saf dışı bu noktada.

Diyalektik mantık hiçlendi. Fransız özgürlükçü demokrasisi kendini yok saydı.

Üzülüyorum, endişeleniyorum, korkuyorum... 350 kişinin bizlere daha ne gibi oyunlar hazırladığını düşündükçe dehşete kapılıyorum. Fransız toplumuna kırgınım. Kırgınım... Ta ki, Ariane Mnouchkine çıkıp da bütün bu küresel oyunlara karşı zekice bir tiyatro oyunu hazırlayıp onlara yani kendilerine nanik yapana dek.

* Antalya Devlet Tiyatrosu Sanatçısı

Berrin TAŞ

Cehennem Şiirleri 5 YTL
Karanfil Alevleri 5 YTL
Işığa Doğrulum 4 YTL
Aşk Yeni İnsanın Dili 4 YTL
Bir Kenti Ağlıyorum 5 YTL

İSTANBUL'LA FRANKFURT'UN ARASI - XI

İsmet Kemal KARADAYI

Ne iyi. Dergileri yakından izliyorsun. Bana soru yönelten son dikkatin için seninle övünüyor, seni övüyorum.

"Şiir"in, tarih boyunca türleri var, sınıflandırılmaları olmuş. Örneğin açık kapalı, anlamlı anlamsız, dizeli dizesiz, kısa uzun... ve romantik, destansı, hamasi, realist, sürrealist, toplumcu gerçekçi, postmodern... Bunları ders kitaplarında bulabilirsin. Biliyorum, makine başında "ivedi yanıt" bekliyorsun.

O "üç şair"i o dergide gördüm, okudum. İkisini, yıllardır yayınladıkları şiirlerden, diyelim yüzde elli tanıyor, bugüne dek gelen şiirlerinin yüzde yirmisi için de "iyi" diyorum. Gerçekten "tam ve kalıcı" olup olmadıklarına daha sonra karar vereceğiz. (Kaç şair, kaç şiiriyle onlarca, yüzlerce yıl tam ve kalıcı olabiliyor ki)... Üçüncü "şair adayı"mızın şiirlerini ilk kez okuyorum.

Şimdi gel seninle şiirleri birer birer irdeleyelim:

I. tam 81 dize... Bir bölüm şöyle:

"Toplanıp bazı şairler
şiirin soylu değerleri'ni belirlemişler!
Sözgelimi, intikam gütmez'miş şiir;
nefret'se o da öyle: şiire göre değil'miş!
İsyan, ayaklanma, özgürlük savaşı, devrim,
sosyalist öfke gibi kavramlar, şiire değil
tarih kitapları, sosyal araştırmalar, politika ve
medyaya konu olabilirmiş ancak!
Halk'sa kefeni olarak kültürüne sarılıp
çoktan defnedilmiş

II. tam 74 dize... İşte kimi bölümler:

"Eski bir adam oldum ben artık
Hiç olmadık işler yapıyorum - Gittim
kocaman bir tarla satın aldım Eskişehir'de
Fideler diktim, büyürken söyledikleri şarkıyı dinlemek için.
Nasıl ağaç olacaklar diye merakla bekliyorum başlarında
Dev bir vişne ağacım olsun tarlanın ortasında
Onu elime alıp bir fırça gibi boyayayım dağları ve bulutları.
İçinden kırmızı güller fışkıran bir salıncak olsun bahçem
Dün gece zaten kırık yıldız parçaları topladım içinden

Yılbaşında kocaman bir hindi kızarttım hepsine
ama torunum anasının sütünü tercih etti.
Gökyüzüne on dev fişek ateşleyerek
kutladık dünyaya gelişini."

III. tam 191 dize... Birkaç bölüm de ondan:

"Susuyor, susuyoruz
hep birlikte susuyoruz çünkü hepimiz de ordayız
ışığın aleve dönüştüğü yerdeyiz
insanlığın tarihi diye nutuk atıyor biri
bir diğeri hükümdar'dan paragraflar okuyor yüksek sesle
düşürecek ya bizi tuzağına
kalbimizde titreyen bir yaprak bulmaya çalışıyor
gücün kuvvetin prensliğine boyun eğmeye çalışıyor bizi

dünyanın tarihini çalışıp çabalayarak emekle yazmadık mı
çalıştıkça kendimiz olmadık mı
şu yaşadığımız dünya biz değilsek ne
kendimiz kendimizin kanıtı değilsek neyiz.

sır senin sustuğun şeydir, hayatı yaşamanın işaretidir
anlamı yakalayabilmenin, altınla gümüşten vazgeçebilmenin
sır balıkçıların, madencilerin sabahtan akşama
gözlerini ekranda kör edenlerin
öldürmenin vahşetine gönderilenlerin
yaşamın biricikliğine inanan
sürekliliğine güvenenlerin sırrı eninde sonunda
..."

Dostum, hadi bunları "düz"e dönüştürelim... Nasıl? Düzyazı'dan kırılmış yapay dizeler yok oldu değil mi? Peki, o sevgili şair kardeşlerimize de soralım: Şimdi daha çok "şiir", en azından "şiirsel" olmadı mı? Bu biçimiyle eskilerin "mensur" dedikleri "düzyazı şiiri" oluşmadı mı? Neden oluştu? 1. Yazılanlar sanal şiir olmaktan kurtuldu. 2. Biçim biçeme

uydu. 3. İçerikler, imgeler aslında "iyi" olduğu için, "düz" dümdüz olmaksızın kendini buldu, bize daha yakın durdu...

Şairin şiirine karışılmaz, onu biliyorum. Kuşkusuz her şairin kendi seçeceği biçim, konu, bildiri ve yetişkınlikten gelen duygu, buluş, özümseme, onun şiire bakışını, biçemini, gücünü hem ilgilendirir, hem de gösterir, bunu da söylüyorum. Beni, bizleri, başkalarını ilgilendirmeyecek yön, "şiir sanatı" göz önüne alındığında, "her yiğidin bir yoğurt yiyişi olur" yargısıdır.

Kısa öğüt: Kimse, "gibi"siyle bile Nazım'a, Neruda'ya ve daha, öykünmesin... Şiirin ne olduğu bilinsin. Ama ne olmadığı da... Düzyazı şiirinden dizeli şiir yapılırken, her ikisi de küçümsenmesin... Simgeler şiiri gölgelemesin...

Not: Yazacaklarımda "bugün"ü bitirmiştim. Son noktayı koyacaktım. Gazeteler geldi. Ne rastlantı! "Şiir Atlası"nda bir çeviri. Bez aynı, doku bizimkilerin benzeri. "Postmodern!" şairin adı Ciaron Carson. Doğumu 1948. Belfast'lı... İşte oradan üç beş dize:

"Kaldırdım bardağımı ve masif, keskin, Ulster Brewery'nin
İsli tuğla duvarı gibi bir bira mayası, şerbetçiotu ve
malt kokusu yükseldi.

Annemin suçlu bir vicdan, ya da benim yediğim bir şey
diye adlandırmaya alıştığı
peynir ve kıyılmış dereotu, buğday ekmekleri
üstünde, bakan, ben onu
düşünmüşüm sanki.

Tel ızgaralı ayna camın ve mikrofonun arkasındaki
görünmez adama
tam olarak nereye gitmek istediğimi açıklamaya
çalışıyordum, ama
kendim de bilmiyordum, bir sayı mı kutsal
topraklar'da, şam..."

(*Cumhuriyet-Kitap*, 30.6.2005)

"Kısa öğüt"ümü tamamlıyorum: Şairler de, tüm öğretilerde, öğrenimlerde olduğu gibi, edebiyatın ve sanatın "eski/yeni" etkileri, esinlenmeleri içine girebilirler, bu doğal. Doğal ya da geçerli olmayan ve şairini bitiren şey, yaratı dışı o öykünmeler, iğretilemelerdir...

Nice şiirli günlerin olsun. Hoşça kal...

SENİ SEVDİKÇE

Sana baktıkça bakasım geliyor
Kör oluyorum Beyrut'ta

Sarılasım geliyor sana sarıldıkça
Kollarım parçalanıyor Bağdat'ta

Sana koştukça koşasım geliyor
Ayaklarım kopuyor Diyarbakır'da

Dinleyesim geliyor seni dinledikçe
Sağır oluyorum Gazze'de

Seni sevdikçe sevesim gidiyor
Bu pimi çekilmiş dünyayı
Ateşleyip değiştiresim geliyor

Mustafa TABAK

insancıl ŞİİR

Mustafa TABAK	Nalan ÇELİK	Mustafa GÖKSOY
İmgelerimizi Kaybetmedik Daha (5 YTL)	Gelincik (5 YTL)	Direnç Yaprakları (5 YTL)

Öykü

DEMİRYOLUNUN AŞAĞISI

Semih AKYAZI

Onlar bir demir cevherinin iki molekülü gibi türdeş, kemerli bir Roma köprüsünün yan yana duran iki taşı gibi bir amaca yönelmiş iki insan.

Bir araya gelmelerinden bu yana geçen yirmi yılla, öncesindeki beş yılı da katarsak yirmi beş yıldır dağlardan, ovalardan aynı nehre birlikte su taşımaya devam ediyorlar.

Onları birbirine bağlayan, ne altına imza attıkları evlilik sözleşmesi ki; onlar bu sözleşmenin bir çeşit alım satım sözleşmesi olduğuna inanıyorlar. Ne romanlardaki, filmlerdeki tutkulu, esrik sevi duyguları, ne de sözlüklerden bulup çıkardıkları seviyi tanımlayan kuru, boşlukta sallanan sözcüklerdi.

Bu kadınla erkek için sevi kör bir tutku olmadı. Doğumdan ölüme kadar sürecek bir edim, karşı durma hakkı, yaşamlarında uygulamaya geçirebildikleri sıkı düzendi.

Cezaevleri, sürgünler gördüler, birbirlerinden ayrı düştüler,yenildiler. Yerden kalktıklarında ise: "*Nerede kalmıştık?*' Diyerek yollarına devam etmeyi bildiler.

Birlikte yaşamaya başlamadan önce "*yoldaş*" diye seslenirlerdi birbirlerine. Biraz sulandırmış olsalar da yoldaş sözünden vazgeçmediler. Kadın baş başa olduklarında "*sevgilim yoldaş*" diye ünlerdi adamı.

Havada kuşların bile özgürce uçamadığı, rüzgârın gönlünce esemediği, insanların ağızlarının mühürlendiği, postal kokusundan sokaklara çıkılamadığı günlerden birinde adamın evinin kapısı zorbaca kırılarak açılmış, bilinmedik bir yerlere götürülmüştü, sırtına dayalı namlular eşliğinde.

Üç yıl sonra ite kaka sokulduğu kapıdan çıktığında, tropikal bir adayı yerle bir eden fırtınadan sağ çıkabilenler arasında kadını gördü. Birbirlerinin yaralarını sağalttılar.

"*Nerede kalmıştık?*' dedi adam. Tek tek dolaştılar dostları. Yeniden tohum ekmek, fideler yetiştirmek,can suyu vermek gerekiyordu.

Bir gün adamın gözlerinin içine uzun uzun, dikkatle bakan kadın şöyle dedi:

"*Senin gözlerine baktığımda bir akarsu görüyorum. Kaynağını çok derinden gelen soğuk sulardan alan bir ırmak. İçinden süzülüp geldiğin toprağın tüm tuzlarını eritmiş, tüm minerallerini içine almışsın. Kimi zaman köpük köpük çağıldıyorsun, kimi yayılıp yatağında çakıl taşlarının arasından şırıldayarak akıyorsun, güneş ışınlarını yansıtarak. Kimi sakin, kimi bozgun. Bazen incecik bir sis kaplıyor üzerini. Bu suyun yanında koşan mutlu bir çocuk olmak isterdim. İçinde yunmak, kenarından topladığım sabun otlarını köpürterek.*"

Adam şöyle yanıtladı:

"*Öyleyse neden sularımızı karıştırıp aynı yatakta birlikte akmıyoruz?*'

O günden beri aynı yatakta akmaya başladılar.

Yağmurlu bir günde tren yolculuğu sırasında tren bir istasyonda durmuştu. Adam buğulanmış camda eliyle sildiği küçük aralıktan kadına birbirine karışan iki akarsuyu gösterdi.

"*Bak, şu dağlardan gelen kırmızı ile diğer kahverengi suya. Bir ara nasıl yan yana akıyorlar, sonra sular yavaş yavaş birbirine karışıyor.*"

Kadın birleşen sulara baktı, sonra adamın gözlerine, iyice sokulup başını omzuna yasladı Usundan yaramazlık geçiren bir çocuk gülümsemesiyle yavaşça göz kapaklarını indirdi.

Kadın bir demiryolu işçisinin kızıydı. "*Çavuş*" diye ünlerlerdi babasını. Çocukluğu bir köy istasyonunun çevresinde geçmişti. Belki de adamla ortak noktalarının en önemlisi buydu. O da içinden demiryolu geçen bir köyde geçirmişti çocukluğunu. Bir köy öğretmeninin oğluydu.

Kadın köylerin toplumsal yapısı üzerine araştırmalar yapıyordu. Birçok köyde kalmıştı bu nedenle Olanak bulduğunda ise adam da katılırdı ona.

Kırsal kesimde kadınlar yalnız yolculuk yapmazlar. Böyle durumlarla karşılaşsanız bile, kadın sabit bir noktaya bakar. Belki de saatlerce bakış noktasını değiştirmeden yolculuğunu tamamlar. Çevrede olanlarla ilgilenmeyerek kadın oluşuna yüklenmiş değerlere uygun davranmış olurdu.

Oysa o, odacıkta oturan bütün yolcuları tek tek süzer,onlara sorular sorar, birkaç dakika içinde küçücük tren odacığını bir dershaneye çevirirdi.

Adam kadına büyüdüğü köyü gezdirirken çingene demircinin ocağını anımsadı. Demirci ter içinde al kırmızı demiri dövüyor. Kapkara yüzü ise belen-

miş. Körükle ocağa soluk veriyor. Mavi alevler saçarak korlaşıyor kömür. Kömürle beraber adamın küllenmiş anıları da korlaşıyor.

"*İşte!*" diyor adam. Eliyle demiryolunu göstererek.

"*İşte, bu yol adı konmamış bir sınırdı sanki. Aşağısı yasak olandı. İstasyon, okul, yasaksız evler yukarıdaydı. Yasak olanda çingeneler yaşardı. Oysa ben en çok onlarla olmayı severdim. Demirci demir döver, kadınlar sepet örer, kilden çömlekler yaparlardı. Ördükleri sepetleri, pişirdikleri çömlekleri trenle kent pazarına götürüp satarlardı. Birçok çocukları vardı. Hepsi bir arada yaşarlardı. Yolun yukarısında hiç anımsamıyorum onları. Erkekleri camiye gitmezlerdi. Ama çocuklar okula gelirdi. Diğer çocukların oyunlarına katılmazlardı.*"

"*Komün,*" dedi kadın. Adamın gözlerinin içine baktı.

"*Basit bir komün. Beslendiğin kaynağı daha iyi görebiliyorum.*"

Daha birçok şey anımsadı adam.Anımsadığı her anıda coşkusu daha da artıyordu.

Oyuncakları, oyun parkları yoktu. Ama, onlar dağ gibi yığılmış şeker pancarı küspesinin üzerinde kayak yaparlardı. Soğan cücüğünden, baharın yeni su yürümüş söğüt dallarından düdükler yaparlardı. Dere kenarına bırakılmış eşeklere binip yarış yaparlar, çember çevirirler, buldukları tel parçalarından arabalar yaparlardı. Çingene uçurtmaları uçururlardı.

Eğer bir yirmi beş kuruş bulurlarsa, hani üzerinde, omzunda su testisi taşıyan kadın resmi olan paradan. Bakkalın su kuyusuna sarkıttığı gazozlardan alırlardı. Düğünlerde kâğıt helvacının tırtıklı bıçağıyla dilimlediği kâğıt helvalardan.

Okuldaki güneş çemberinden söz etmeyi unutmadı adam. Üzerinde yedi renk vardı. Döndürünce sarı görünüyordu. Bir de güneş sistemini gösteren maket vardı. Ondan da söz etti.

Dağdaki armut ağaçlarını, baharda kabaran topraktan başını dışarıya çıkaran çiğdemleri, acı bademleri de anlattı.

Kadın dikkatle dinledi adamı. Adam ona kendi şiirini okudu:

Hâlâ durur yerli yerinde
Açık yaralarımda kekik pıhtısı
Badem acısı damağımda
Buruk bir acı
Ve dişlenmiş bir elma

Kadın da büyüdüğü köyü gezdirdi adama. Demiryolunun aşağısından söz etti: İnançları, yaşam biçimleriyle birbirinden ayrılmış iki ayrı dünyadan.

"*Küçük küçük bölünmüş topraklar, sıkı bir aidiyet duygusu, yabancılara, değişime karşı örülmüş kalın, yüksek, ses geçirmez duvarlar. Aşağısı-yukarısı, iç-dış, kirli-temiz, kuşku, değişim korkusu...*"

İstasyonu gezdiler birlikte. Bir Anadolu köyünün çarpık çurpuk görünümü karşısında nasıl çelişki oluşturuyor.

Akasya ağaçlarını, büyüdüğü evini gösterdi kadın. Küçücük pencerelerinden dantelalı perdeler sarkıyor. Yerdeki sek sek çizgisini görünce küçük bir kız çocuğu arandı. Sonra sek sek oynadı. Bir baş uzandı perdenin arasıdan şaşkın şaşkın kadına baktı. Gülüştüler.

İçinden tren geçen bir köy. Gece yarısında o kocaman kütlenin uzun uzun düdüğünü öttürüp gecenin sessizliğine inat gürültüyle karanlığı delip gelmesi, korkusuzca başka bir derin karanlığa doğru yol alması insanın içine inanılmaz bir güven duygusu veriyor. İnsanın var ettiği en güzel şey.

"*Belki de trenler, kolektif yaşam duygusunu en canlı tutan nesnelerden bir tanesi,*" dedi kadın söz arasında.

Her fırsatta trenle yolculuk etmeye çalışırlardı. Kadın biletini uzattığında, görevlinin zımbayla üzerine yıldızdan bir delik açıp geri vermesine bayılırdı. Çocuksu bir sevinç duyar, bakışlarını uzaklara kaydırırdı. Sanki görünenin ötesinde bir yerleri arardı. Nedendir bilinmez, her keresinde Mayakovski'nin şu dizeleri takılırdı diline:

Ve daima
gururla çekip çıkaracağım
ceplerimden pasaportumu:
İyi okuyun sayın baylar
ve gıpta edin:
Yanılmıyorsunuz evet
Sosyalist bir ülkenin
Yurttaşıyım ben.

DÜZELTİ

2006/12 sayıda yayımlanan Cengiz Gündoğdu'nun Yıldız Güncesi'nde Doktor murat Görgülü'nün adı Halil olarak çıkmıştır. Özür diler, düzeltiriz.

insancıl FELSEFE
Betül ÇOTUKSÖKEN
Kavramlara Felsefe İle Bakmak 8 YTL

Söyleşi

Servet ÇOLAK: *"Sanata anlam veren de, sanat eserine gizlenmiş felsefedir."*

İlke BEREKETLİ

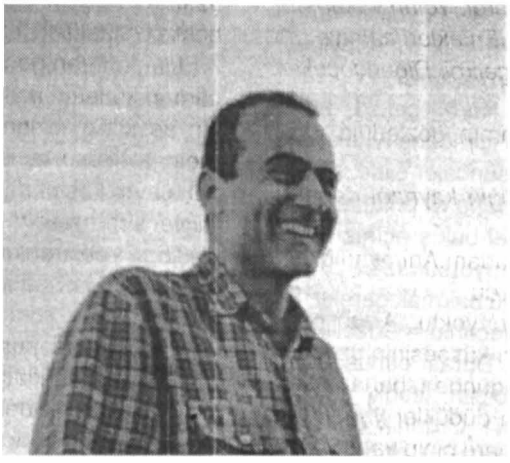

— Hekimsiniz. Ama biz sizi *Renkler* adlı öykü kitabınızla, *İnsancıl* dergisinde yayımlanan yazılarınızla tanıdık. edebiyata ilginiz ne zaman, nasıl başladı?

— Edebiyata ilgimin nasıl başladığını tam anımsamıyorum. Ortaokul hayal meyal gözümün önünde. Okul dışı şeyler okuma merakım vardı. Kemalettin Tuğcu, Ömer Seyfettin, Aziz Nesin'i okudum diye anımsıyorum.

— Ne zaman edebiyata emek ve zaman harcamaya karar verdiniz? Yazma süreciniz nasıl başladı?

— 2000 yılında yazmaya karar verdim. Afyon'da askerlik yaparken. "Sakıncalı Piyade" durumundaydım. İstanbul'da yedek subayken, rütbem sökülüp er yapılmıştım. Epey sıkıntılı günlerdi.

Yazma sürecine gelince... Kendi kendime şiir yazıyordum. 2001'de güzel bir rastlantı oldu. Hekim bir arkadaşımla daha önce bilmediğim BEKSAV'a bir paneli izlemeye gittim. Kadıköy'de. Çıkarken el ilanları aldık. Üç aylık seminerler dizisi başlayacaktı. Ben zaten böyle bir şey arıyordum. Burada Yazarlık seminerinde Cengiz Gündoğdu'yla karşılaştım. Rastlantı zorunluluğa dönüştü. İnsancıl'a geldim. İlk öyküm *İnsancıl*'ın Kasım 2001 sayısında yayımlandı.

— Geçmişinizde sizin bu noktaya gelmenizi sağlayacak, sizi etkileyen insanlar var mı?

— Elbette... Şöyle düşünüyorum. Her birimizin arkasında tarihsel birikimle, günümüz toplumunu oluşturan insanların karmaşık ilişkileri var. Kimileyin bizi engellemek isteyenler bile, bir noktaya gelmemize yardımcı olabilirler. Sözgelimi, er iken sınırlarımı zorlayan bir astsubay, kıdemli başçavuş vardı. Sağ olsun, yazar olmama katkısı büyüktür. Bu, yaşamın diyalektiğidir.

— "Sen hekimsin. Senin ne işin var edebiyatla. Herkes kendi işini yapsın," diyenler oldu mu çevrenizde? Siz onlara ne yanıt verdiniz?

— İçinden söyleyen olmuştur belki...

Burada şöyle düşünüyorum. Ben hekim olmadan önce insanım. Terentius, "*İnsanla ilgili hiçbir şey bana yabancı değildir,*" diyordu. Engin bir bakış bu.

Sonra, biz İstanbul Tıp Fakültesi'nde öğrenciyken bir söz vardı. "*Çapa'dan her şey çıkar. Arada bir doktor çıkar,*" diye.

Bir de, hekimlik, sanat, estetik birbirini besleyen, birbiriyle etkileşen alanlar.

— O halde siz de bu alanlardan besleniyorsunuz. Sanatınızda ve yaşamınızda felsefenin rolü nedir?

— Felsefe olmadan yaşanabilir mi? Yaşanır. Ağaçlar, kuşlar, balıklar yaşıyor. Türlerini sürdürüyorlar. Tıpkı felsefesiz yaşayan insanlar gibi... Ama felsefe olmadan yaşamın anlamı nedir? Sanata anlam veren de, sanat eserine gizlenmiş felsefedir.

— Öykülerinizde yaşamın içinden karakterlerle, olaylarla karşılaşıyoruz. Bu karakterleri, öyküleri oluştururken yönteminiz nedir? Yıldızlara bakıp ilham alarak mı yazıyorsunuz? Nelerden etkileniyorsunuz?

— Karakter oluşturmak, öykü yazmak bir bakıma bilinçli, bir bakıma bilinçdışıdır.

Günlük yaşamda ister istemez iç ve dış gözlemler yapıyorsunuz. Öykü, öbür yazın türleri gibi, bir insan araştırmasıdır. Bu araştırmanın iki temel kalkış noktası var. Yazarın kendisi ve yazarın içinde yaşadığı toplumdaki insanlar, onların ilişkileri. Bunlar iç içe geçiyor çoğu zaman. Söylemek istediğim şu. Burada birey toplum diyalektiği var.

Karakterlerin tohumu, bu iki alandaki araştırmayla ortaya çıkıyor.

Ama işin bilinçdışı, istem dışı yanı da var. Yazarken uzam-zamandan kopuyorsunuz. Çevrenizdeki uyaranları alsanız bile, bir aşkınlık durumu oluyor. Orada tek başınasınız. Özgürsünüz. Hem size karı-

şan yok, hem de bir amaç için heyecanla yol alıyorsunuz. Her şeye yüksekten, dışarıdan bakıyorsunuz. Dünyaya uzaydan bakarcasına. Karakterler sizin bilmediğiniz, öngöremediğiniz şeyler de yapmaya başlıyorlar. Canlanıyorlar. Sizin onlara yaptırmak istediğiniz kimi şeyleri de reddedebiliyorlar.

— Her öykünüzün söyleyeceği bir söz, soracağı bir soru var. Bu bağlamda sizin için temanın, içeriğin önemli olduğunu söyleyebilir miyiz?

— Söyleyebiliriz.

— Önceleri şiir yazdığınızı söylediniz. Yayımlanmış şiirleriniz de var. Kimi şairler, düzyazı/öykü yazmanın kedilerini körelteceğini düşünüyor ve bu nedenle kendi alanları dışına çıkmadıklarını söylüyorlar. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

— Öyle düşünenler var. Köreltecekse, başka alanlara girmemeleri kendileri için daha iyi olur. Beni köreltmiyor. Kimi duygu-düşünceler şiirle, kimileri öyküyle, başkaları eleştiriyle daha iyi anlatılabilir.

— Sanat eserine estetiksel bakış açınız nedir? Kendi estetiğinizi nasıl oluşturuyorsunuz?

— Sanat eserine bütünlüklü bakmak gerekir. Burada "ya hep, ya hiç" kuralı geçerlidir. Güzellik, bütünden çıkar, parçadan değil. Burası olmuş, şurası olmamış diyemeyiz. Kurgu, biçim, içerik, çatışkı... bakımından eser başarılı mı? Organik bir bütün mü? Eserin bütününden çıkan soru (tema) doğru mu?

İnsanın kendi estetiğini oluşturması güç bir süreç. Yöntemli teorik bilgilenmeye İnsancıl'da Gündoğdu'nun kılavuzluğunda başladım. Aristoteles'in *Poetika* adlı eseriyle. Ama estetik, yalnızca sanatla sınırlanamaz. Günlük yaşamı, etiği, siyaseti, hukuku, insan haklarını da ilgilendirir. Estetik yaşamak bu dünyada olanaksız. Bunun için dünyanın değişmesi gerekir. Bu değişimse, estetik olmadan olmaz.

Öyküde, şiirde yap-boz yapmayı seviyorum. Tıpkı çocukken çamurla oynadığımız gibi.

— Estetiğini işçi sınıfı, ezilenler, toplumsal gerçekler üzerine kurmuş yazarlarımızdan biri olan Orhan Kemal'in sizce Türk roman-öyküsündeki yeri nedir?

— Orhan Kemal'e, "*Orhan Baba*" derim ben. Orhan Baba, Dede Korkut Öyküleri, Yunus Emre Şiirleri'nden kök alan Halit Ziya Uşaklıgil, Tevfik Fikret, Nazım Hikmet, Yakup Kadri, Rıfat Ilgaz, Enver Gökçe'yle... gelen gerçekçi çizginin sürdürücüsüdür. Eserleri, bu toplumu kavramak için önemlidir. Bence, *Kanlı Topraklar*'daki Topal Nuru kavranmadan bu toplum kavranamaz.

— Kapitalist sistem, yaşadığımız dünyayı, toplumu kavramamızı istemiyor. Burjuvazi bizi uzmanlaşmanın dar kalıbına sığdırmaya çalışıyor. Buna göre herkes yalnızca kendi işini bilecek, dikey gelişme olacak. Buna karşılık sizin yatay gelişme yanlısı olduğunuzu biliyorum. İnsanın kendini her alanda ilerletmesi gerektiğini söylüyorsunuz. Bu sözlerinizin de arkasında durarak edebiyatla, felsefeyle, bilimle, tarihle vs. ilgileniyorsunuz. Özellikle Sümerler üzerinde araştırmalarınız, çalışmalarınız var. Sizce Sümerler'in tarihe katkısı nedir?

— Günümüz teknolojik koşullarında mesleki uzmanlaşma bir zorunluluk oldu. Şu apaçık. Tek bir alanda sıkışıp kalmak insanı küçültür. Bu durumda beyin orantısız, dengesizdir. Bir bölgesi aşırı özelleşip incelirken, bütünselliği körelip kabalaşır.

Oysa yaşam geniştir. İncelme beynin bütününde meydana gelmelidir. İnsanın sınırlarını bilemediğimiz gizilgüçleri vardır. Bir yandan mesleğimizi yaparken, öbür yandan felsefede, sanatta, bilimde araştırmalar yapmalıyız. Sözgelimi, felsefe yalnızca üniversitelerin işi değil ki. Kişilikli insanların işi.

Kimi bilgisizlerin uydurduğu "yetenek" konusu geldi aklıma. Her birimiz kendi genetik yapısı, yetiştiği çevre koşulları, yaşamda yaptığı seçimler nedeniyle kimi yatkınlıklar taşıyabiliriz. Sözgelimi, biri müziğe yatkındır, öbürü şiire. Ama bunlar doğuştan getirilen, kimilerine özgü yetenekler değildir. Yeteneksiz insan yoktur. Yetileri eğitilmemiş, bir amaç için örgütlenmemiş insan vardır.

Yaratıcı, akıllı kabul ettiğimiz insanın yıkıcı, akılsız yanını da görmemiz gerekir. Bugünkü bilgiye göre, Mezopotamya'da başlayan uygarlık, kendi kendini yok etme eşiğine hızla ilerliyor. Uygarlığımız, ya kendi kendini yok edecek, ya da özgür, eşit, adil bir dünya kurulacak. Olumlu ve olumsuz kalıtın, insan türünün önündeki olasılıkların tohumlarını Sümer'de bulabiliriz. İlk örgütlü (sınıfsal) sömürü orada başladı. Yazı, yazılı hukuk, felsefenin tohumları da. Banyo yaptıktan sonra sıklıkla Sümerlilere teşekkür ederim. Sabun onların buluşu.

Şimdi, gezegeni yok olma noktasına sürükleyen emperyalizmin işgali altındadır Mezopotamya. Bu, bence tarihin bir ironisidir.

— Mezopotamya emperyalist işgal altında dediniz. Günümüzde emperyalizm, olumluymuş gibi gösterilen küreselleşme kavramıyla gizlenmeye çalışılıyor. Sizce küreselleşmenin öyküsü nedir?

Küreselleşmenin öyküsü, bir anlamda kapitalizmin öyküsüdür. Küreselleşme, kapitalizmin günümüzdeki adıdır, denebilir.

Küreselleşme yeni bir kavram sayılır. Oysa kökü Marx'la Engels'e uzanır. Bunu *Komünist Parti Manifestosu*'nun "*Eski yerel ve ulusal kendine yeterlilik ve kapalılığın yerini ulusların çok yönlü karşılıklı ilişkileri ve çok yönlü karşılıklı bağımlılıkları alıyor*" veya "*Büyük sanayi, Amerika'nın keşfinin hazırladığı dünya pazarını kurdu,*" cümlelerinde açıkça görüyoruz.

Küreselleşme birçok parçadan oluşan bir bütündür. Bir tablo çizmeye çalışalım. Kapitalizm, doğayı altmış yıl içinde geri dönüşsüz bir yıkıma uğratma

sürecindedir (küresel ısınma, ozon katmanının incelmesi). Burjuva Aydınlanması felsefede, sanatta, estetikte 1848-1945 arasındaki yaklaşık yüzyıllık süreçte (1848, 1871, 1914-18, 1939-45 kırılmalarıyla) kesin olarak çöktü. "Atom bombası"na hapsedilen bilim, insan türüne karşı alçakça kullanıldı. Artık burjuvazinin kötülükten, sömürüden, cinayetlerden başka insanlığa verebilecek bir şeyi yok.

Bu nedenle 1945-1990 arasında sosyalizme karşı bir Psikolojik Savaş başlatıldı. Bu savaş günümüzde de süren Evrensel Psikolojik Harekât'ın bir parçasıydı. Sosyalist dizge içsel çatışmalar, dışarıdan gelen baskılarla çözüldü. 1990'larda dünya hızla sağa kaydı. Küreselleşme kavramı bu ortamda kabul ettirildi.

"*Tarihin sonu*"na gelindiği ileri sürülerek bir sınıf olarak burjuvazinin, bir dizge olarak da kapitalizmin mutlak egemenliği ilan edildi. "*Medeniyetler çatışması*" savı öne sürüldü. Hemen her kıtada üretilen etnik, dinsel savaşlarla sınıf savaşı unutturulmak istendi. Yugoslavya'dan altı devlet, iki özerk bölge çıkarıldı. Irak'ı düşünün. Ülke bugün fiilen üç parçadır. sıra Lübnan, İran, Türkiye, Pakistan diye gidiyor.

Tabloya dönersek... Ekonomik alanda emperyalizmin bir görünümü olan yeni liberalizm (mali sömürgeleştirme ve emperyalist merkezlere toptan bağımlılık) biçiminde çıkıyor karşımıza. Uluslararası tekelci burjuvazinin egemenliği, siyasette, emperyalist devletler, sivil toplum örgütleri, yetiştirilmiş-devşirilmiş-atanmış yöneticiler aracılığıyla sürüyor. Askeri alanda G8'e (ABD, Kanada, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya ve Rusya) bağımlılık, silah tekellerini ayakta tutmayı amaçlayan doğrudan işgal (eski Yugoslavya, Afganistan, Irak, dünya üzerine yayılmış ABD-NATO üsleri), dolaylı tehditler (dünyayı onlarca kez yok edebilecek nükleer felaket riski, NATO'nun dünya jandarmalığı) var. Toplumsal alanda tüketim kültürü ve örgütsüzlük, insani alanda derinleşen yabancılaşma, tüm bunların teknolojik alt yapısını oluşturan uzay araştırmaları, dünya pazarı, gen araştırmaları, internet, uydu sistemleriyle dünyayı gözetleme-dinleme, televizyon, yaygınlaşan dinsel gericilik...

Günümüzde emperyalizmin (küreselleşmenin) ayırt edici bir yanı, sermayenin uluslararası karakteriyle, emek gücünün ulusal karakteri arasındaki çelişkidir. Bir bilgisayar veya bir otomobil bir fabrikada üretilmiyor artık. Bir parçası bir ülkede, başka bir parçası başka bir ülkede... Böyle gidiyor. Diyelim ki, o meta on ülkede üretiliyorsa, bu işçiler birbirinden habersiz. Birbirlerini tanımıyorlar. Ama sermaye öyle değil. Ya taşeron şirketlere bu işi yaptırıyor, ya da ucuz emek gücü var, vergi düşük diye o ülkelere yatırım yapıyor. Birbirinden habersiz işçiler aynı sermayenin ayrı parçalarıyla yüz yüze geliyorlar.

Bizim açımızdan küreselleşmenin önemi şu. Biz bugünün dünyasını anlatabilecek şiir, öykü, roman, müzik, resim, yontu... yaratmalıyız. Bunun estetiği nedir? Biçimleri nedir. Zengin bir mirasımız var elbette. Ama bununla yetinemeyiz. Özgür bir dünya için felsefede, sanatta, estetikte hazırlanmalıyız. Bu alandaki her başarı, güzel bir dünyaya doğru atılmış sağlam bir adımdır.

Şunu da ekleyelim. Birkaç yıldır dünyada "*iskele alabanda*" sesleri yükseliyor. Gerçekten de, insan türünün sosyalizmden başka bir kurtuluş şansı yok. Zamanımız daralıyor. Uyanıp gerekeni yapmazsak, güzelleştirilecek bir dünya da kalmayacak.

— Jean Paul Sartre, *Edebiyat Nedir* adlı eserinde, yazar örtüleri kaldırır, der. Dünyayı güzelleştirmenin bir yolu da yazmak olduğuna göre... Bu amaç doğrultusunda siz öykülerinizle hangi örtüleri kaldırdığınızı düşünüyorsunuz?

— Gözümüzün önündeki kimi perdeleri. Gördüğümü gösteriyorum. Hepsi bu. Ama bundan rahatsızlık duyup tepki verenler olabiliyor. Yaralanabiliyorlar.

Bunu açalım.

Neden tepki verir böyle biri? Bence felsefi bakamadığından. Bu durumda, omuzları üzerindeki baş kendisinin mıdır acaba? O, kendisinin görünür. Oysa başkalarınındır. Düşünce dediği şeyler, içselleşmiş ortalama yargılardır. Kendi öz düşünceleri yoktur. Bağımsız düşünemediğinden. Böyle insanlar önemsenmez.

Hiçbirimiz içine doğacağı zamanı, dünyayı, ülkeyi, aileyi kendisi seçmedi. Bu çürümüş dünyada yaşayacağız da, tertemiz kalacağız. Bu olanaksız. Ben, hem kendi eylemlerimin, hem de toplumun ürünüyüm. Dolayısıyla bir olanaklar, karşıtlıklar bütünüyüm.

İnsan bir eseri, olguyu, durumu, nesneyi, kişiyi önyargısız araştırarak kendi kararını kendi vermelidir diye düşünüyorum. Bu bir insansa ona yaklaşmalı, onu incelemelidir. Bana birisi falana yaklaşma, şöyledir, böyledir dese, yaklaşır, konuşurum. Kendim o insanı tanır, kendim karar veririm.

Bu yazarken çok önemlidir. Aklım üzerinde gizli bir hegemonya kurulmasına izin veremem. Bu durumda hiçbir örtü kaldıramam.

— Zaman zaman gazetelerde, dergilerde kimi yazarlarımızın "Aşk tek kişiliktir", "Aşk üç kişiliktir" gibi demeçlerine rastlıyoruz. Bu da bir bakıma kavramlar üzerinde öznel yargılarla hegemonya kurma çabası... Peki size göre aşk kaç kişi'dir? Beş kişi sığar mı bir aşka?

— Bence hepsini toplayıp ortalamasını almak en iyisi. Duruma göre, türevi veya logaritması da alınabilir. Üstüne de karabiber. Aşkta acı vardır ne de olsa.

— Teşekkür ederim Servet Çolak.

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

1 Kasım Çarşamba

Dünden beri yağmurlu İstanbul. Özlemişim yağmuru. Islana ıslana yürüyorum sabahları... Gecenin ileri saatinde kalkıp pencereden bakıyorum... Yağmur damlacıklı pencere... ışıklı ıssız yol... Esenlik doluyor içime.

Şöyle düşündüm dün gece. Yağmurun arada sırada durduğu, çok yağmurlu bir yerde yaşayabilirdim.

Yağmurlu eser diyebilir miyim acaba, Hilmi Haşal'ın *Şiirin Lav İzleri*'ne. (Yom Yayınları, İstanbul, 2006.)

Hilmi Haşal, *Şiirin Lav İzleri* için şöyle diyor, "*Bu kısa notlar, gecelerden ve gündüzlerden damıtılma şiir kökenli düşüncelerdir.*"

"*şiir kökenli düşünceler...*" ne kadar güzel değil mi... Yine de kaygılandım. Yıllardır katı bir savaşımın içindeyim. Kavramsal vuruşlarla süren bir savaşım bu... katı. Bir ılgının içine sokmasın beni Hilmi Haşal...

Korkuttu mu dedim ılgıma girmekten... Girersen gir, n'olacak... Başladım *Şiirin Lav İzleri*'ni izlemeye... Sıradüzeni içinde değil, ama atlaya atlaya... döne dolaşa.

Bu eserle ilgili bir benzetme yapacağım. Benzetmeden önce şunu söylemeliyim. Dingin denizi sevmem ben. Dalgalı olmalı. Dalgalar, kaldırıp kaldırıp vurmalı insanı. Kulaçlar, yumruk olmalı dalgalara.

Şiirin Lav İzleri'yle böylesi dalgalı bir denize girdim. Ama dalgalar arka arkaya gelmiyor. *Şiirin Lav İzleri*, dinginli-dalgalı bir eser.

"*Eski mevsimden artakalmış, kuru meşe yaprakları arasında dolaşan bir serçedir şiir.*" Ne kadar dingin değil mi. "*Şiir bir felakettir / Yürekte kaynayan volkanik yatak, kurban ister.*" İşte bir burgaç.

Kimileyin, cam gibi duruluyor *Şiirin Lav İzleri*... Hani, denizde sırtüstü dön, nerdeyse uyu. Şöyle, "*Sessizlik / En güzel şiir değil mi bazen sessizlik?*" Birden, ağır vuruşlu bir dalgayla ileri fırlıyor, "*Doğası gereği şiir, maddi (akçalı bir biçimde beklentili) olamaz. Yaratım anındaki yüksek 'içsel gerilim' yapaylığı, rol kesmeyi kaldırmaz, o nedenle / Maddi, dünyevi karşılıkla değer biçilmez şiire.*"

Yalınkat, öylesine söylenmiş bir öneri değil bu. Bir vuruş görüyorum burda. Kim bilir, kaç kişinin canı sıkılacak bunları okurken. Belki de sıkılmaz canı, güler geçer. Ama Hilmi Haşal'ın bir savı var. Açık seçik bir sav bu. Bakın ne diyor, "*Şair, varoluşunu yaşamla ve doğayla koşut biçimde (ve biçemde) özümseyip metne dönüştürendir. İmge dünyası ile gerçek dünyası arasındaki köprüdür kişiliği. Şiiriyse yanından yöresinden eksik etmediği cam simididir*"

Türkiye'de şiirin dar boğazına usturasını vuruyor Hilmi Haşal. Bilinmiyor mu. "moda" düşünceleri alt alta sıraladığı dizeleri şiir diye piyasaya sürenler.

Nerde onlar... 1970'lerde kan kırmızısı kızıl şiir yazanlar... Garip modası, ikinci yeni modası, sosyalist gerçekçilik modası, postmodernlik modası... Nerdeler.

Hilmi Haşal'ın dediği doğru. "*Şair, varoluşunu yaşamla ve doğayla koşut biçimde (ve biçemde)*" özümseyip metne dönüştürmüyorsa, toz olur gider.

Neden toz olur gider. Çünkü moda şiir hayatın içinden gelmez. Bir özentidir o. Yapaylığı hemen sezilir. Bakın ne diyor Hilmi Haşal, "*Şiir hayatın içinden gelir, hayatın içine katılır*"

Moda şiir. hayatın içinden gelmediği için hayatın içine katılamaz.

Peki, *Şiirin Lav İzleri*'nde yürürken ayağıma diken batmadı mı hiç. Battı. Şöyle diyor Hilmi Haşal, "*Şiir gerilimdir. Bir nörolojik vaka... / Epilepsi nöbeti gibi bir şey*" Bu metafor diken gibi battı ayağıma. Çıkardım.

Bir diken de "*Ustalarımızdan Ece Ayhan*"'demesi. Hilmi Haşal, Ece Ayhan'ı ustası diye belleyebilir, ama herkesin ustası yapmamalı. Diken bu. Dikeni çıkardım. Yürüdüm... "*Miri malıdır, yaratılmış / paylaşılmış sanat nesnesi.*" Sevindim. Yürüyorum. "*İktidar, saltanat, emperyalist amaç insanlığa düşman, şiire düşmandır.*"

O kadar...

Yürüyorum. "*Şiir, yağmur sonrası gümüşlüğidir gökyüzünün.*"

Gülümsüyorum. Hilmi Haşal İstanbul'da olsa, bu gece rakı içsek diyorum. Bir iki dikenine karşın Hilmi Haşal'ın *Şiirin Lav İzleri*'ni sevdim. Ne derler, gülü seven, dikenine katlanır.

6 Kasım Perşembe

Bülent Ecevit öldü.

Bugün gazetelerde yazılanları, söylenenleri okudum. Şaşırdım. Sağken ona ihanet edenler bile yere göğe koyamıyor Ecevit'i.

Ecevit, çalıp çırpmayan, yolsuzluğa bulaşmayan burjuva politikacısıydı. Ama solcu sanıldı. Birkaç kez iktidar olduysa da Türkiye'nin sorunlarını çözemedi. Çözemezdi. Ama 1970'lerde kasketle, mavi gömlekle, güvercinlerle Karaoğlan efsanesi yaratıldı.

Sorunlar karşısında efsane çöktü. Efsanesine inandı mı, bilmiyorum. Gerçekçi değildi. Gerçekçi olamadığı için efsaneyle sorunların çözülemeyeceğini göremedi. Buna karşı gerçekçi şair Kemal Özer, Ecevit'in sorunları çözemeyeceğini gördü. "İnanma Güvercinlere" adlı şiiri yazdı.

Bugün *Cumhuriyet*'te "Üçüncü ve Son Perde İran" adlı bir yazı okudum. Yazar William S. Lind, yazının bir yerinde şöyle diyor, "*7 Kasım seçimlerinde Demokratlar Kongre'de çoğunluk sağlayabilseler bile, bu hiçbir şeyi değiştirmeyecek. Ulusal bir felaketi önleyemeyecekleri gibi Cumhuriyetçilerin bir savaş daha başlatıp kaybetmelerini seyredecekler. Çünkü politika, ülkeden önce gelir*". (Counterpunch internet sitesi, ABD, 31 Ekim, çev.. İrem Sağlamer.)

Ne diyor yazar, " *politika, ülkeden önce gelir*"

Ecevit de politikacıydı. Politika, önce geldiği için taban tabana zıt partilerle ortak hükümetler kurdu.

Söyledim. Ecevit burjuva politikacısıydı. Türkiye için iyi tasarımları vardı. Ecevit'in eylemlerinin kökeninde ülke için iyi olanı yapma vardı. Ama bu iyi olanı yapma özneldi. Öznel iyi, gerçekleştiğinde nesnelde iyi olamıyordu.

Burjuva politikacısının çıkmazı burdadır. Ecevit bu çıkmazda yaşadı. "*Su kullananın, toprak işleyenin*," dedi. Bu, İngiliz burjuvazisinin feodallere karşı yükselttiği savdı. Ama Türkiye'de sol girişim sanıldı.

Bülent Ecevit, burjuva aydınıydı. Bu açıdan bakıldıkta Türkiye'de 1970'lerden sonraki bütün politikacıların çok üstündeydi.

7 Kasım Salı

Şehir, Aylık Kültür ve Edebiyat Dergisi. Devrek'te çıkıyor. Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni İbrahim Tığ.

Aralık ayında ikinci yıla girecek *Şehir*.

Şehir, Kasım sayısında Behçet Kalaycı'yı tanıtıyor. Şöyle deniyor, "*Bu sayımızda geçen aylarda yitirdiğimiz Zonguldaklı eğitimci, yazar, şair Behçet Kalaycı için bir dosya hazırladık*"

Behçet Kalaycı kimdir, bilmiyordum, tanımıyordum. *Şehir*, güzel bir dosya hazırlamış. Behçet Kalayıcı'yı tanıyor.

Bakın, Ahmet Özer ne diyor Behçet Kalaycı için. "*Tarihin binlerce yıllık derinlerine uzanan Zonguldak'ın Cumhuriyeti izleyen yıllarında kent uygarlığıyla içli dışlı olan bir mahallesinden fışkıran güzelliği madencilerin ölümle dans eden trajedisini, gurbetin sonsuz acılarını, ölümlerin, grizuların, göçüklerin yürek parçalayan ağıtlarını biriktiren bir yaşamı oldu Kalaycı'nın. O ünlü biri değildi, ancak önemli biriydi.*"

Hamit Kalyonca, Behçet Kalaycı'nın "Türksüz Kent" adlı şiir kitabını incelemiş. Ahmet Öztürk, "Behçet Kalaycı Işığı" adlı yazısında Kalaycı'yı anlatmış.

Postmodernizm, bütün insani duyguları, sildi süpürdü. Değer bilmezlik, vefasızlık yaşam biçimi oldu. Böyle bir ortamda İbrahim Tığ'ın yönetimindeki *Şehir*'in Behçet Kalaycı için dosya düzenlemesi son derece önemli. Dosyadaki yazılarda değerbilirlik, vefa duygusu buram buram tütüyordu.

Behçet Kalaycı dosyasına emek verenleri kutluyorum.

8 Kasım Çarşamba

Avrupa Birliği ve Çokkültürcülük Yalanı, Sibel Özbudun'la Temel Demirer'in yeni kitabı. (Ütopya. Yayınevi, Ankara, 2006.)

Emperyalizm, doğruları örten bir dille, insanlığı sömürü çemberinde tutuyor. Sibel Özbudun şöyle diyor. "*Yeni Dünya Düzen(sizliğ)i'nin her alanda olduğu gibi, kültürel alanda da bir söylencesi var, bir de gerçekliği...*"

Doğruların dille örtülmesine kandırma savaşımı diyorum. Kandırma iki küme... Birinci kümede, kandırmayı bilinçle yapanlar var. Kandırmanın ustası bunlar. İkinci kümede kandırılanlar var. Bunlar kandırıldıklarını bilmeden emperyalizmin sözcülüğünü yapıyor.

Kandırmada koşullu tepke uygulanıyor. Sık sık liberalizm gündeme getiriliyor. Yaşamın daha güzel olacağı söyleniyor.

Sibel Özbudun şöyle diyor. "*Söylencesini şöyle özetlemek mümkün: Neo-liberal politikaların damgasını vurduğu YDD ya da onun ideolojik sunumu olan 'küreselleşme' iletişim ve ulaşım teknolojilerinde gerçekleşen muazzam gelişmeler ve/ile ulus-devletlerin merkezi kontrol kapasitelerinde yol açtığı aşınma(lar) sayesinde tüm kültürlere kendini görünebilir kılma, bir başka deyişle dünya sahnesine çıkma olanağı sunmaktadır. (...) Afrika ritimleri. Uzakdoğu ezgileri, Amerika yerlilerinin terennümleri MTV ekranından ya da müzik marketlerinden evlerimize ulaşmaktadır.*"

Sibel Özbudun'un deyişiyle, tıkla, kredi kartının numarasını gir... ne istersen evine gelsin. Şöyle der Sibel Özbudun. "*Kısacası, her şey, satın almaya yetkili ve istekli herkes için, orada! / İşin anahtarı da tam bu tümce zaten. Adına küreselleşme denilen, Kuzey'in gelişmiş 'sanayi-ötesi' ülkelerinin sermayesinin dünyanın geri kalanına görülmemiş tasallutu, her şeyi, tabii bu arada kültürü, etnisiteyi ve kimlikleri de 'pazarlanabilir' metalara dönüştürmekte.*"

Peki Avrupa Birliği'ne ne demeli. Temel Demirer şöyle diyor, "*AB, ABD karşısında ekonomik ve siyasal bir güç, dünya çapında rakip bir blok haline gelme amacında olan kapitalist-emperyalist bir uluslararası ittifak, ulus-devletler topluluğu veya 'devletler konfederasyonu'dur*"

Türkiye, "*kapitalist-emperyalist ittifak*"ta mı yer almalı. Tabii şu da var, yer alabilir mi. Temel Demirer şöyle diyor, "*Kurtuluşun yegâne yolu, kapitalist sistemin yarattığı adaletsiz 'küreselleşme'yi yıkıp yerine eşitlikçi ve sömürüsüz bir küreselleşmeyi, yani sosyalizmi inşa etmekten geçiyor*"

Sibel Özbudun'la Temel Demirer'in *Avrupa Birliği ve Çokkültürcülük Yalanı* adlı eserini okurken şunu düşündüm. Platon, mağara benzetmesinde insanların nasıl yalan dünyada yaşadıklarını gösterir.

Platon'dan bu yana, şu ya da bu biçimde insanı mağaradan çıkarmak için uğraş verildi. Bu uğurda hapishanelere girildi, bu uğurda can verildi.

Hani derler ya, az gittim, uz gittim, bir de baktım, bir arpa boyu yol gitmişim. Platon'un mağara benzetmesinden bu yana binlerce yıl geçti.

İnsan yine mağarada... umutsuz muyum. Hayır. Onunde sonunda sömürüsüz, eşitlikçi bir uygarlık kuracak insan. Bunun için durmadan, bıkmadan, inatla, kandırıcıların yalanını yüzlerine vurmak gerekiyor

Şöyle der İbni Haldun. "*Yanlışın şeytanı, tutarlı görüşün silahıyla vurulup yok edilebilir.*"

Sibel Özbudun'la Temel Demirer'in *Avrupa Birliği ve Çokkültürcülük Yalanı* adlı eseri, yanlışın etini, kemiğinden ayırıyor. Tutarlı görüşün gücüyle, yalanı yerden yere çalıyor.

13 Kasım **Perşembe**

John Reed'in *Balkanlarda Savaş* adlı eserini okuyorum. (çev.: F. Burak Aydar ve Sevgi Tamgüç, Pencere Yayınları, İstanbul, 2006.)

Balkanlarda Savaş, Balkan devletlerinin, Yunanistan, Sırbistan, Bulgaristan, Karadağ'ın Osmanlı'ya saldırmalarıyla başladı. Tarih Ekim 1912. Bulgarlar Çatalca'ya kadar gelir. Ağır yitiklerle Osmanlı barış anlaşması yapar.

Bu, Birinci Balkan Savaşı.

Osmanlı'dan aldıkları toprakları paylaşamaz Balkan devletleri. Eylül 1913'te İkinci Balkan Savaşı başlar. Bu savaşta Osmanlı Edirne'yi yeniden alır.

Balkan Savaşları'nın özeti bu. John Reed'in eserine önsöz yazan François Maspero, bakın ne diyor *Balkan Savaşları* için. "(...) *Balkan bağımsızlık savaşlarının tarihi, Avrupalı büyük güçlerin sistematik bir dönüşümüyle ve bölge halklarının özgürlüğe kavuşma özlemleriyle birleşir. (...) Avrupa güçleri iki oynuyordu: Osmanlı İmparatorluğu'nu zayıflatmak ama ortadan kaldırmamak istiyorlardı, ayaklananları desteklemek istiyor, ama iktidarı almalarına ve ellerinde tutmalarına izin vermeye yanaşmıyorlardı. (...) bütün yüzyıl boyunca Londra, Berlin, Viyana, Saint Petersbourg ve Paris bakanlar kabinelerinde Balkan Federasyonu hayaleti dolaşıyordu. (...) Avrupalı güçler, ancak kendi çıkarlarına 'uygun' geliyorsa, bağımsızlık-bağımsızlıkları kabul eder ve desteklerdi.*"

Ne kadar açık değil mi. Halklar arasında birlik oluşmasın diye milliyetçiliği kışkırttılar, Balkan halklarını birbirine düşman ettiler.

Şimdi de bu oyunu oynuyorlar. Küçük Kıbrıs Rum Devleti'ni Avrupa Birliği'ne aldılar. Hem Rumlarla, hem bizimle kedinin fareyle oynadığı gibi oynuyorlar.

1914 yılında bir komisyon kuruluyor, Balkan savaşlarını araştırması için. Komisyon şu sonuca varıyor, "*imha, göç, asimilasyon*"

Kim, nereyi ele geçirirse, ele geçirdiği yerde bütün erkekleri katletmek için kesin buyruk veriliyor.

Katliamdan kurtulmak için büyük göçler başlıyor. "(...) *Türkler, Hıristiyanlardan kaçıyor; Bulgarlar, Yunanlı ve Türklerden kaçıyor; Türkler ve Yunanlılar Bulgarlardan kaçıyor; Arnavutlar Sırplardan kaçıyor.*"

Kim yapıyor bunları... Emperyalistler... Aman, halklar birleşmesin. İşin tatsız yanı şu. Geçmişte kalmış diyemiyorsun bütün bunlara. Emperyalistler, bugün de bu yöntemi uyguluyor. Tarih bilincinden yoksun yöneticilerin elinde halklar, birbirlerine diş biliyor.

15 Kasım Çarşamba

Cengiz Bektaş'ın *Dün Bugün* adlı şiir kitabını okurken insanın gücünü düşündüm. (Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2006.)

Ne demek insanın gücü. Renklerden, mermerden, seslerden estetik nesne yaratıyor. Estetik nesne, özne oluyor, insanda yeni duygular, yeni düşünceler oluşturuyor. Burdan şuraya geliyorum. Estetik nesne yaratılmasaydı dünyada, insan, insan olamazdı.

Cengiz Bektaş'ın *Dün Bugün* adlı eserini okurken, dizeden dizeye geçerken, hep bunlar geliyor aklıma. Geliyor, çünkü Cengiz Bektaş, kendi başına duran sessiz kelimeleri almış, duygu yüklü, düşünce yüklü ritmik bir dünya yaratmış.

Eser Hilar'la başlıyor. Şöyle, "*HİLAR / On bin yıl önce / ÇAYÖNÜ / HİLAR ÇAYININ ÖNÜ / DÖL YATAĞI TOPRAĞIN*"

Şimdi burda durmak zorunlu. "*Çayönü*"nün anlamı anlaşılmadan bu şiir anlaşılmaz. Ekrem Akurgal, bakın ne diyor Çayönü için. "(...) *insanoğlu iki ayak üzerinde dolaşmaya başladığı, aşağı yukarı bugünkü fiziksel yeteneklerine ulaştığı uygar denebilecek*

duruma ancak on bin yıl önce (MÖ 8.000 sıralarında) yerleşik olduktan sonra erişmiştir. Bunlardan en ileri düzeyde olan beşi Anadolu'daki Çayönü, Çatalhöyük, Hacılar, Narçuntepe ve Köşk Höyük yerleşmeleridir." (Ekrem Akurgal, *Anadolu Kültür Tarihi*, TÜBİTAK Yay. Ankara, 2002, s. 3.)

Çayönü'nde buğday tarımı başlamış. Köpek evcilleştirilmiş. Şunu söylemek zorunlu. Nice yüzyıllardan sonra düşe kalka yürüyen varlık, Çayönü'nde insanlaşıyor. Bu süreci şöyle anlatıyor Cengiz Bektaş, "*BESBELLİ BURASI / DEDİ İNSAN / TOPRAĞIN DÖL YATAĞI / HİLARA BAKTI / GÖĞE BAKTI FİLİZLENEN TOHUMUN TANIKLIĞINDA*"

Alıp on bin yıl öncesine götürdü beni Cengiz Bektaş... Yerin yüreğine kulağımı dayadım. Dağlardan, yağmur çizili kayalardan Hilar'ı dinliyorum. Dalları örüyorum, balçığı sıvıyorum üstüne. Suyu, yudum yudum içiriyorum toprağa... Cengiz Bektaş "*KUŞKUSUZ DİŞİYDİ TOPRAK*" diyor.

Çayönü... insanın, benim yurdum. "*BESBELLİ / YURDUYDU / ÇAYÖNÜ*". Uğraştı didindi insan, "*TÜM OVA AZIĞA DÖNDÜ*"

Uygarlık, sömürünün başlaması bir anlamda. "*Bin Yıl Önce*" der Oengiz Bektaş, "*Bin yıl önce / KRAL BAKTI OVAYA / KRAL KIZI BAKTI OVAYA / BİZ ALTINA BAKIYORUZ / DEDİ KRAL / ALTIN BİZE*"

Kral altına, altın krala bakarken "*EMEĞİN / TERİ DAMLADI ŞARABA*" der Cengiz Bektaş, sonra şöyle sürdürür. "*SARARAN OVAYA / EKİNİ BİÇEN / DİLİ DAMAĞI KURUYAN / KİMİN İÇİN BUNCA ÜRÜN BUNCA EMEK*"

Cengiz Bektaş, şiirinin gücüyle emekçinin yanında yürür. Sömürüyü, tarihin kökünden koparır, gösterir insana.

Cengiz Bektaş şiiri tarihle birlikte akar günümüze. Kimileyin bir tokatla patlar, "*BALÇIĞI GÜNEŞLE PİŞİRENLER / TAŞLARI DİZENLER / DUVAR DUVAR NAKIŞ NAKIŞ / YARATANLAR // HEP SEN MİSİN KRAL*"

Hep sen misin Kral... Hep kral kalmak isteyecektir o. Yöntemi bellidir. "*KRAL KÖLESİ BEY /BEY KÖLESİ AĞA / VURDURUR MARABAYI / MARABAYA // UTANIR GÖK / UFANIR YER / SUSAR ÖLÜMLERİ AZIĞIMIZ / KAN AKMIŞTIR HİLAR / ACI AKMIŞTIR / HİLAR / HİLAR / HİLAR*"

Elli yıl önce bir ışık yanar Hilar'da. Tonguç Baba'dır bu. "*TANYERİ AĞARTISI / ÇOCUK ELLERİ / GÜNEŞTEN ÖNCE / EL KOYAR GÜNE*" Ama aydınlık vurulur Hilar'da. "*HİLAR KAN AĞLIYOR / SU AĞLAR MI / AĞLAR HİLAR*"

Cengiz Bektaş eserini beş bölümden oluşturmuş. Dün Bugün, Acılar, Doğam, Sevgi, Emek, Barış...

16 Kasım Perşembe

Cengiz Bektaş'ı düşünüyorum. Çoktandır görmedim. Cengiz Bektaş *Dün Bugün* adlı eserinde dolaşıyor, ben de izliyorum onu. Düşünen hüznüyle yürüyor. Hüzün yalnız düşüncede değil. Yaratan hüznüyle de yürüyor... Ordan burdan okuyorum eseri... Cengiz Bektaş'ın yaratıcılığını görüyorum.

Kagan şöyle der, "*(...) sanatsal imgenin alışılageldik tasarımsal görüntüden farkı, sanatsal imgenin, varlığın değer yönüyle ilgili bilginin bir sonucu oluşudur ki biz buna mecazi bir şekilde, dünyanın 'insanileştirilmesi' diyoruz*" (Kagan, *Güzellik Bilimi Olarak Estetik ve Sanat*, Türkçesi: Aziz Çalışlar, Altın Kitaplar, İstanbul, 1982, s. 262.)

Dün Bugün'ü estetik nesne kılan ilk özellik bu, dünyanın insanileştirilmesi... Bakın ne diyor "Töz" adlı şiirinde "*TENİNDİ O IŞIK / ERİYEN YONTUDA ŞİİRDE ERİYEN // KOKUNDU ORMAN KOKUSU / BİLGE MORU MENEKŞENİN // YÜREĞİN / SERÇE / YÜREĞİMDE*"

Işıklı ten olur mu. Olmaz. Yontuda, şiirde erir mi ışıklı ten, erimez. Ama bütün bunları insanileştiriyor Cengiz Bektaş. İnsanileştirmeyi bütün şiirlerinde görüyorum. Su ağlar mı diyor, toprağın döl yatağı diyor, doğuran kendini diyor.

Cengiz Bektaş'ın şiirinde bir başka özellik tekil olanda genel olanı gösterebilmesi. Bakın şu şiire. "*PENCERENİN ALTINDA / DURDU / SESLENDİ ANAMA / DAYIM // AYŞE / BUGÜN DE GÖRDÜM SENİ / ŞÜKÜR // YÜRÜDÜ / EVİNE GİTTİ / SOYUNDU / GÜNÜ ÖNCE*"

Tekil başlıyor şiir. Dayı, anasına seslenıyor. Bana ne bundan... Ama "*Bugün de gördüm seni*"yle şiir tekil olandan çıkıp genel olana yükseliyor.

Tekil olanla, genel olanın diyalektik birliği var *Dün Bugün*'de.

Peki, bir esere, güzel ya da estetik nesne demek için bunlar yeterli mi... Yeterli değil.

Güzel, estetik bir kavramdır. Ama yalnızca estetik kavram demek son derece yetersizdir, son derece eksiktir. Güzel siyasal bir kavramdır da. Bitmedi. Ekonomik bir kavramdır, insani bir kavramdır.

Güzel, siyasaldır. ABD'nin Irak'a saldırması güzel değildir. Güzel ekonomiktir. Emekçinin sömürülmesi güzel değildir. Güzel, insanidir. Dosta ihanet güzel değildir.

Burjuva uygarlığı güzel bir dünya yaratmadı...

Şimdi burdan şuraya geliyorum. Bir eser, bütün estetik yasallıkları tamam olsa bile, sömürünün, ihanetin, emperyalist savaşların çirkinliğini göstermiyorsa, o eser güzel değildir.

Cengiz Bektaş, "EMEĞİM" şiirinde şöyle diyor, "*ÇABALADIM / SU VERDİM / IŞIĞA SUNDUM / BÜYÜTTÜM // EMEĞİM / TOPRAKTA / İNSANDA*"

Gerçekten emektir, insanı, insanlaştıran... İnsan, bugün çağıl çağıl yaşamıyorsa, emeğin boyunduruk olmasıdır bunun nedeni.

Cengiz Bektaş, *Dün Bugün* adlı eserinde emeğin savaşımını veriyor, insanileştirdiği dünyayla, tekilde geneli göstererek... Bundan ötürü *Dün Bugün* güzeldir, estetik nesnedir.

20 Kasım Pazartesi

Geçen gün bir telefon görüşmesinden sonra "*Şimdi buna ne demeli... olağanüstü denebilir mi,*" diye geçirdim içimden.

Sevdiğim bir yayıncı var. Onla karşılaştım birkaç gün önce. Çeviri bir eser yayımladı sevdiğim yayıncı. Ancak dili kötü... Onu söyledim. "Çevirmenlerinde dil bilinci, dil kavrayışı yok" dedim.

Bu durumda eleştirdiğim kişi iki türlüdür, hiç değişmez bu. Bir tür davranışta sesini hiç çıkarmaz. Sessizlikte sönümletir eleştiriyi. Ya da söver, aşağılar.

Geçen gün, eseri çevirenlerden biri beni aradı. "Kitabın çevirisini eleştirmişsiniz. Acaba benim bölümlerimi eleştirdiniz" dedi. Eseri iki kişi çevirmiş. Ama kimin hangi sayfaları çevirdiği belli değil, bu yüzden "Bilmiyorum," dedim. Çevirmen, "Ben, çevirdiğim bölümleri size göndereceğim. Eksiğimi, gediğimi, yanlışım varsa, yanlışımı görmek istiyorum," dedi.

Olağanüstü denebilir mi dediğim bu. Yıllarca yazarım, böyle bir durumla ilk kez karşılaşıyorum.

Çevirmenin davranışı, belki de benim düşündüğüm gibi olumlu değil. Tavrı şöyle de olabilir. "Ben, çevirdiğim bölümleri gönderiyorum. Neresi yanlışmış, göster bakalım."

Belki de benle didişmek amacı. Yayımcı, benim eleştirimi ona iletti ya, yayımcının gözünden düşmemek için didişecek benle.

Böyle olursa, olağanüstü durum, olağana dönüşür. Ama yanlışını görür de "Bu yanlışmış" derse, olağanüstülük yaşanır.

Sevinirim buna...

22 Kasım Çarşamba

İstanbul'da havalar ilkyaz günlerini anımsatıyor. Hava olasılıkları yapan bir uzmanın bu durumu açıklamasını bekliyorum, ses yok. Yalnızca havanın nasıl olacağı söyleniyor.

Olguyu söylemek alışkanlıktır. Olgunun nasıl oluştuğunu söylemek bir başka alışkanlıktır. Olguda kalmak bilimsel değildir. Olguyu açıklamak, olgunun nasıl oluştuğunu açıklamak bilimseldir.

Olguyu söyleyip susmak bilim dışı, bilim karşıtı alışkanlıktır. Biz, bilim dışı alışkanlığı kıramadık... Her alanda böyle bu. Şimdi bakın ne konuşuluyor basında. *Hürriyet*'te yazan Ahmet Hakan'la Haşmet Babaoğlu, önce didiştiler. Sonra Babaoğlu, Hakan'ı dövmek için "cafe" bastı.

Bunun ayıp olduğu söyleniyor. Peki, ama bu ayıp nasıl oluyor. Onu da ben söyleyeyim.

Yazı yazmakla, yazarlık iki ayrı konumdur.

Yazı yazanda dil bilinci yoktur. Bilgisi, ansiklopedilere dayanır. Bu yüzden gündeliğin dışına çıkamaz. Yazı sorumluluğu yoktur. Düşünce üretemezler. Sorunları kişiseldir. Ya överler, ya söverler.

Bunların eline kalemi verirsen böyle olur.

Şunu da söylemem zorunlu. Olguyla yetinmedim hiç. Hep olgunun nasıl oluştuğunu araştırdım. Bunun için "nasıl" en çok kullandığım kelimedir.

"Nasıl"a alışmadığımız için en büyük zorluğu da burda gördüm. Çünkü "Nasıl" şaşırtır. "Nasıl" korkutur. "Nasıl" kızdırır. "Nasıl" kaçırtır.

"Nasıl"lı birkaç soru.

- Havalar, nasıl oluyor da ılıman gidiyor kış mevsiminde.
- Bu soba nasıl oluyor da yanıyor.
- Nasıl geç kaldın.
- Nasıl oluyor da böyle düşünüyorsun.
- Nasıl seviyorsun.
- Nasıl kızıyorsun.

23 Kasım Perşembe

Gazi Üniversitesi Prof. Atilla Yayla, "Kemalizm, ilerlemeden çok gerilemeye tekabül eder" demiş bir açık oturumda. Deyince de üniversitede ders vermesi engellenmiş. Yayla, bunun üstüne, "Bana yapılan muamele Türkiye'de ifade özgürlüğünün olmadığını gösterdi," demiş.

Türkiye'de düşüncesini söyleme özgürlüğü olmadığını anlaması için ille de insanın başına bir "iş" gelmesi gerekiyor.

Yıllarca insanlar yargılandı. İnsanlar hapislere atıldı. Neden, yalnızca düşüncesini söyledi diye. Bunlara karşın Yayla, Türkiye'de düşüncesini söyleme özgürlüğü var sanıyormuş. Şimdi bir düşüncesinden ötürü, eleştirildi, ders vermesi engellendi, anladı düşüncesini söyleme özgürlüğü olmadığını.

Ben, terbiyesizlik etmeme koşuluyla düşünceye sınır konmasına karşıyım. Bundan ötürü Yayla'nın ders vermesinin engellenmesini doğru bulmadım.

Yayla'nın eleştirisine geldikte... Türkiye'de Mustafa Kemal Atatürk, çeşitli açılardan eleştirilir. Bir küme hilafeti, saltanatı kaldırdı, harf devrimini yaptı diye eleştirir.

Bir küme bunları, halk oylamasına başvurmadan yaptı diye eleştirir.

Ben, bu tür eleştirilere geriye dönüş, restorasyon eleştirileri diyorum.

Mustafa Kemal Atatürk'e benim eleştirim şu. Feodal yapıyı kökünden kazımadı, kazıyamadı. Yakup Kadri'nin *Panorama*'sıyla Fahri Erdinç'in *Acı Lok-*

ma'sını birlikte okursanız görürsünüz, yurdun aydınlık yolu nasıl tıkandı.

Benim Mustafa Kemal Atatürk'e eleştirimin temeli şudur. Mustafa Kemal Atatürk, daha aydınlık bir Türkiye için ortamı hazırlamadı, hazırlayamazdı.

Başbakan yaptığı Celal Bayar döneminde restorasyon başladı Türkiye'de. Şevket Süreyya Aydemir, *İnkılâp ve Kadro* adlı eserinde şöyle der, "İnkılâbı benimseyecek ve mukadderatını ona vakfedecek şuurlu ve feragatli bir kadro yaratamayan bir inkılap kumanda heyetinden yoksun bir ordunun ve muharebenin akıbeti gibi, birtakım umulmadık neticelerle karşılaşabilir. (Bilgi Yayınevi, Ankara, 1968.)

Mustafa Kemal devrim kadrosu kuramadı. Ölümünden sonra devletin başına geçen İnönü'de devrim anlayışı yoktu. "Bugün git, yarın gel," diyen tipik bir bürokrattı o.

Prof. Atilla Yayla, Liberal Düşünce Derneği'nin başkanıymış. Bizim liberallerde derinlemesine çözümleme yoktur. Bundan ötürü önerileri, düşünceleri kopuktur hayattan. Düşünüp taşınmadan konuştukları için o sıra ne gelirse diline, çıkıverir ağızlarından.

Şuna inanıyorum. Atilla Yayla, Mustafa Kemal'i eleştirmiyordu. Kızdığı bir Kemalist gelmiştir aklına, ona söyleniyordur. "O adam" demesi de bunu gösteriyor.

Liberaller düşünüp taşınmadan, konuşurlar dedim. Yayla da kendini Galileo'ya benzetmiş. Galileo, önce "Dünya dönüyor," dedi, sonra "Hayır, dönmüyor," dedi.

Doğru benzetme değil Galileo. Sokrates'e, Bruno'ya Marx'a benzetmesi gerekirdi. Liberal ya, aklına o sıra,Galileo geldi, söyleyiverdi.

Biri, "Ben liberalim" dedi mi, usuma Çehov'un "Liberal" adlı öyküsü düşer.

Okudunuz mu "Liberal"i... Tatlı biridir liberal Ponimayev...

Hiç unutmam ilk okuduğumda soluğum kesilmişti gülmekten. Ponimayev... liberaldir... ah, ne adamdır o.

27 Kasım Pazartesi

Geçenlerde sözünü etmiştim ya, o çevirmen geldi. Didişmek değilmiş amacı. Konuştuk... Şimdiye kadar hiç eleştirilmemiş, övülmüş hep. Ben eleştirince şaşırmış.

Kitabı bitirmemiştim daha. Okuduğum yerlerden bir iki yanlışını gösterdim. "Haklısınız" dedi.

Daha sonra, bitince kitap, ne yanlışı varsa, göndereceğim adresine.

Ne kadar şaşırtıcı değil mi. Bir dolu kitap çeviriyor, hiç kimse eleştirmiyor. Burası da şaşırtıcı... Sonra ben eleştiriyorum, geliyor, yanlışını görmek istiyor. Bir şaşırtıcı yan da bu.

Hürriyet'le *Milliyet* yan yana Orhan Pamuk özel sayısı gibi çıkıyor birkaç gündür.

Okuyorum Orhan Pamuk'un söylediklerini. Eleştirileri hiç önemsemiyor... Eleştirenler, kıskanıyormuş onu. Böyle diyeceğine, eleştirilere susturucu yanıtlar verse ya...

Kıskanıyorlar diyerek, örtemez eleştirileri.

Dünyaya en çok silah satıyorlar. Sonra Nobel Barış Ödülü diye ödül veriyorlar ona buna... Silah satışından kazandıkları paraların bir bölümünü de ödüllerle dağıtıyorlar.

Emperyalizmin oyunu bu... kurşunla bombayla oynanan kanlı bir oyun. Kanlı oyunu, krallarla, kraliçelerle prenseslerle perdeliyorlar.

Şu bilinsin. Bu kanlı oyun bozulacak.

28 Kasım Salı

Tarık Günersel'in deneysel şiir yazdığı söylenir. Ben; neyi denediğini anlamış değilim. Ama operada denediğini anladım.

Tarık Günersel, *Ali Baba ve Kırkharemiler* adlı operanın metnini yazmış. Bu operanın destekçisi de altın üreten bir şirketmiş.

Altın şirketiyle şöyle bir anlaşma yapılmış, "*Bu destek karşılığında eserin libretto yazarı Tarık Günersel'in de onayı alınarak ve sadece 3 Ekim'deki gala temsilimizde geçerli olmak üzere*" şirketin adı kullanılacak. Sözgelimi "*X altınları bunlar*" diye bağıracaklar.

Bu deneme sanatın bütün dallarına yayılırsa sanat hızla yol alır. Sözgelimi, eserini bastıramayan şair, bir şirketle anlaşır, şöyle bir dize yazabilir. "X halılarına sırt üstü uzanmış seni düşünüyorum.

Bir öykü şöyle başlayabilir. "Adam, kapının zilini duyunca, Gecenin bu saatinde gelen kim' diye merakla kalktı. Kapıyı açmadan gözetleme deliğinden baktı. Genç ve güzel bir kadın kapıda. Karmaşık duygularla kapıyı açtı. Kadın, derinden gelen bir sesle, Benim buzdolabım bozulmuş. Biraz buz rica ediyordum.' Adam, 'Tabii, tabii' dedi. 'Benim buzdolabım da sık sık bozulurdu. X marka buzdolabı aldım, şimdi rahatım. Ama kapıda durmayın, lütfen içeri buyurun.

Kadın yeni bir serüvene yürür gibi yürüdü salona."

Bir oyundan,

"- Ooo, hoş geldin, dostum.

Buyur otur şöyle...

- Oh... çok rahatmış koltuklar...

Yeni aldım. Y marka...

- Öyle mi, demek Y marka... ne kadar güzel."

Peki metnin yazarı, deneysel şiir yazan Tarık Günersel ne demiş. Bugünkü *Cumhuriyet*'ten aktarıyorum, "*izni kendisinin verdiğini, bu konuda sorumluluğu da aldığını kaydetti*"

AFRODİSYAS'DA İZİNİZ

SİZ DUVARLARA
OLANI BİTENİ
YAZA DURUN TAŞA
BEN KAĞITLARA DOLDURUYORUM
ACILARIMI

SİZİN YOLLARINIZ
TAŞ TOPRAK
BEN UÇUYORUM
ORADAN ORAYA
KALMIYOR İZİM

AFRODİSYAS'LI SİNCAP

TAŞTAN BAKIRA
TUNÇTAN DEMİRE
DÜNDEN BUGÜNE

DAMDAN DAMA
NE SÜRE NE SÜRESİZLİK
BİTENDEN BAŞLAYANA
DALDAN DALA

ATLAYIP DURUYORDU
ÇAĞIRDIM GELDİ
SİNCAP
GEÇTİ GİTTİ YANIMDAN
ALDIRDIĞI YOK
CEVİZ DÖNEMİ İŞTE

Cengiz BEKTAŞ

Postmodernizmin getirdiği kaymanın sonucu bu. Sorumluluk kayıyor, sorumsuzluk oluyor. Postmodernizmde hiçbir yaptırım yok. "Ben yaptım" diyorsun, o kadar.

Olan biten şu. Parayı bastırıyorsun, bir sanat eserinde duyurunu yaptırıyorsun.

Ah, Herakleitos, gülmez yüzünle bize bakıyor musun. Ben demedim mi. "Her şey ateşin, ateş de her şeyin karşılıklı değişmesidir; tıpkı altının mal, malın da altın karşılığında değiştirilmesi gibi." (W. Capella, *Sokrates'ten Önce Felsefe*, çev.: Oğuz Özgül, Pencere Yayınları, İstanbul, 2006.)

Dedin... dedin. Altın her şeyi değiştiriyor. Opera metinlerini bile.

Sorumluluk, altın karşısında dik durmaktır.

KİTAP FUARI

İnsanlar yüzüp dururlar kitap denizinde
Atarlar boğulmamak için kulaç üstüne kulaç
Kitaptır yan etkisi büyük olan tek ilaç
Şifayı bulursun, onu ararsın kitabın gizinde

Okumak aşk kitabını bir sevgili dizinde
Hiç bitmesin diye çevirmeden sayfaları
Aşıkların karmakarışık olsa da kafaları
Yaşamak ne güzel bir kitabın gündüzünde

Beklemek nerdeyse doğacak bir güneşi
Uykusu kaçınca aşığın: Ah olsa bir sabah
Koşup dururuz sanki bir gölgenin peşinde

Bulamasak da bir şeyi aramak ne hoştur ah...

Sedat UMRAN

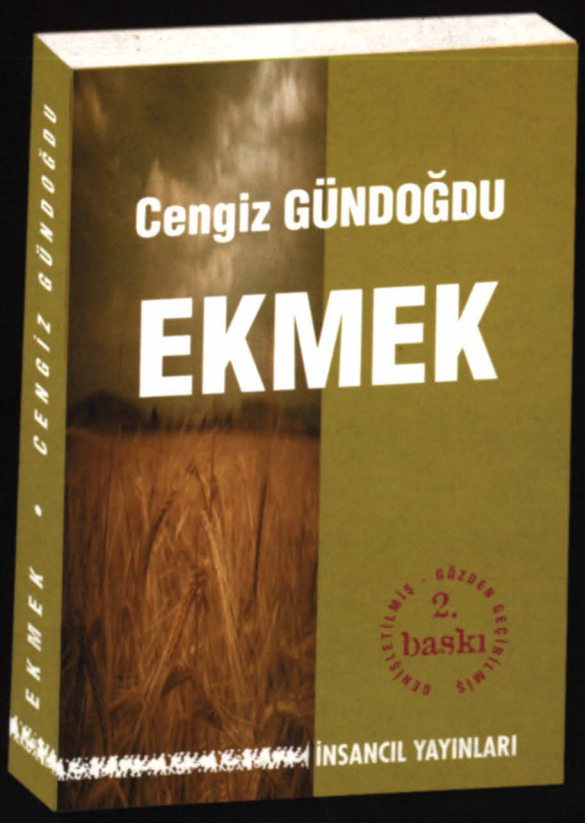

18 YTL

"Cengiz Gündoğdu yeni çıkan Ekmek (İnsancıl Yayınları) adlı kitabında star sisteminin ne olduğunu, kimlerin bu adla anıldığını, kısa süre içinde nasıl sönüp gittiklerini anlatıyor. Star sayılan yazarların, romancıların, şairlerin, nasıl yaratıldığını... Tek tek adlarını vererek, star olma yolunda nasıl başarı kazandıklarını..."

Oktay AKBAL

"Cengiz Gündoğdu'nun deneme ve eleştirilerini topladığı Ekmek adlı kitabını okuyorum. (...) Cengiz Gündoğdu, Güven Pamir'in deyimiyle, "örgütleyen, dik" bir yazar. Sözünü dudaktan esirgemez. Edebiyatta star sistemine karşıdır. Şişirilmiş yazarların başbelasıdır. Onun için medya yalakaları onu pek sevmezler."

Ruşen HAKKI